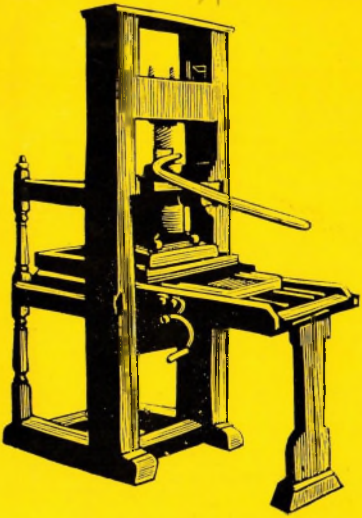

Secolul 20

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PREZENTAREA ARTISTICĂ
GETA BRĂTESCU

COPERTA
Presă de imprimat a lui
Franklin, gravură de
Werner Klemke

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Secolul20 Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Colegiul de redacție:
ACAD. AL. PHILIPPIDE, ACAD. EUGEN JEBELEANU, ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, EDGAR PAPU, VASILE NICOLESCU, OV. S. CROHMĂLNICEANU, ȘTEFAN AUG. DOINAȘ, ALEXANDRU BACIU.
DAN HĂULICĂ, REDACTOR-ȘEF

174
7 • 1975

SUMAR

POEȚI CANADIENI

VIRGIL TEODORESCU și PETRONELA NEGOȘANU: *O indubitabilă identitate — poeți canadieni de limbă engleză* • 4
JOHN ROBERT COLOMBO: *Imagini canadiene, Inventar*; IRVING LAYTON: *Nașterea tragediei*; ELIZABETH BREWSTER: *Treizeci sub zero, Poem scris în absență*; LOUIS DUDEK: *O lume, Din Europa, Această lume schimbătoare*; A. J. M. SMITH: *Odă la moartea lui William Butler Yeats*; MIRIAM /ADDINGTON: *Scrisori de duminică seara*; JOHN NEWLOWE: *Susan 1, Susan 2, Susan 4, Fără ceremonie*; ALDEN NOWLAN: *Alfa și Omega, Noapte de iarnă canadiană, Religie*; LOUIS CORNIER: *Deasupra mării*; DOROTHY LIVESAY: *Privindu-l pe Henry Moore*; ROLPH GUSTAFSON: *Viscolul, Valea regilor, Egipt*; TOM MARSHALL: *Monolog interior 666, Niagara*; LEONARD COHEN: *Zmeul este o victimă*; ELDON GRIER: *În memoria lui Garcia Lorca*; GEORGE BOWERING: *Istoria poeților: Heatchcliff, Noaptea dinaintea dimineții*; GWENDOLYN MAC EVEN: *Casa lui Mercur*; JAMES REANEY: *Moartea poetului*; BERTRAM WARR: *Clasa muncitoare*; L. C. MACKAY: *Imn de luptă pentru bătălia din Spania*; MARGARET

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ATWOOD: *Reîncarnarea Căpitanului Cook* ; FRED GOGSWELL: *Lîngă lac* poeme, în românește de Virgil Teodorescu și Petronela Negoșanu ● 7
RADU ȘERBAN: Lumile canadiene ● 29

BENJAMIN FRANKLIN ȘI IDEALUL INDEPENDENȚEI

IOAN COMȘA: *Benjamin Franklin în memoria românilor* ● 34

BENJAMIN FRANKLIN: PAMFLETE POLITICE

Un edict al regelui Prusiei, Scrisoare adresată de contele de Schaumbergh baronului Hohendorf, comandantul trupelor din Hessen deplasate în America, în românește, cu o prezentare de Ioan Comșa. ● 49

LA TREIZECI DE ANI DUPĂ HIROSHIMA
ERWIN WICKERT

Robinson și oaspeții săi, piesă radiofonică într-un act, în românește de Mihai Isbășescu ● 57

VITALITATEA EXPRESIONISMULUI
KARL SCHMIDT-ROTTLUFF

MIHAI NADIN: *O vizită la Karl SchmidtRottluff* ● 83

Picturi de WANDA SACHELARIE VLADIMIRESCU, planșă în culoare, cu un text de DAN HĂULICĂ, în versiune engleză

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

O contribuție remarcabilă la adîncirea contactelor culturale româno-americane; *«Synthesis»* (Alexandru Cizek); *Permanentă preocupare față de literatura română* (Tatiana Nicolescu); *Peisaj românesc* ; *« Literatura na Świecie» și scriitorii români* (Rodica Ciocan Ivănescu); *«Hamlet în castelul lui Kafka»* (Alexandru Baciu); *O antologie de science-fiction românească în franceză* ; *O revistă iugoslavă publică un eseu postum al lui G. Călinescu* ; *Dialogurile noastre* ● 89

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

POEȚI CANADIENI

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

VIRGIL TEODORESCU
și
PETRONELA NEGOȘANU

O INDUBITABILĂ IDENTITATE

Poeți canadieni de limbă engleză

Pentru cel ce se interesează de poezia lumii se poate ivi, justificat, întrebarea: există o poezie canadiană originală? Nu este ea în egală măsură debitoare — atît poezia canadiană de limbă engleză cît și franceză — poeților Angliei, Franței și Statelor Unite? Un răspuns categoric, într-un fel sau în altul, ar fi lipsit de obiectivitate și ar însemna respingerea unui fapt istoric, anume că înșiși colonizatorii veneau cu o limbă și o cultură ce avea să-și extragă seva încă multă vreme din solul natal. De altfel, procesul acesta — și e firesc să fie așa — nu a încetat nici azi complet, după aproape un secol și jumătate de cînd se poate vorbi de apariția unei literaturi canadiene.

După epoca dificilă de colonizare, pe vastitatea unui teritoriu traversat de o climă extrem de variată, între granițele căreia zăpezile eterne sînt aureola grădinilor de portocali la fel ca în sudul Franței, aspirațiile spre mai nobile îndeletniciri ale spiritului au devenit un imperativ și pentru noii locuitori ai Canadei. Și cine putea exprima mai bine viața și impresiile din mediul înconjurător, decît Marea sensitivă, poezia? Aspectele noi, efortul oamenilor de a stăpîni și civiliza un teritoriu atît de întins ca al celor cinci provincii, a căror existență nici nu poate fi imaginată cînd pătrunzi în golful Sf. Laurențiu, avea să împrumute un anumit specific poeziei ce urma să apară în acest ținut. Și, oricît de doritori ar fi fost scriitorii acelor regiuni de a crea în spiritul și la nivelul culturii aduse din țara de baștină, impresiile trăirilor imediate nu puteau să nu le influențeze opera. Vastitatea acelor teritorii, imensitatea lor, unde problema comunicațiilor e greu de rezolvat, avea să genereze sentimente de izolare, de teroare și de coșmar. Și, chiar dacă există în poezia canadiană, la începuturile ei, două curente distincte — unul încărcat de tradiție și amintirile epocii romantice și victoriene engleze și celălalt preocupat să dea expresia autenticului local, cu ceea ce oferea specific — în linii mari, mai ales începînd din secolul al XX-lea, poeții vor încerca să trezească, să creeze un sentiment național canadian, să-și implînte rădăcini organice și să desvăluie în opera lor viața din jur, mediul și peisajul local, propriile lor năzuințe, cu toate că modelele lor mai erau încă Byron, Moore sau Burns. Astfel, după epoca de cucerire, de așezare și de pros-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

peritate necunoscută pe vechiul continent, dar mai ales după dobîndirea unui simț de unitate și mîndrie națională, poezia a putut evolua mai detașată de sugestiile britanice și yankee, trecînd de la faza descriptivă, statică, reflexivă, la abordarea directă a realității, căpătînd o putere de expresivitate ce avea să o ducă destul de repede la amplificare și generalizare. Poezia nativă ce apare în jurul anilor 1870—80, e admirabil ilustrată de Charles Meir și Isabelle Valency Crawford, premergători ai unei poetice distinct canadiene prin trăsăturile și conținutul ei, practicată după 1880 de grupul celor trei poeți — Charles Roberts, Bliss Carman și Archibald Lampman — creatori ai primei școli de poezie canadiană, putîndu-se pe drept cuvînt numi canadiană prin limbajul, sensibilitatea și imagistica ei. Acestui grup i se vor alătura curînd alți doi poeți de seamă: Wilfred Campbell și D. C. Scott. Ancorată în atmosfera socială și spirituală proprie, creația acestor poeți avea să ia un mare avînt, contribuind la umanizarea și rafinarea sentimentului patriotic și ilustrînd pe scară largă viața și experiențele omului. Ținînd seamă de spiritul clasic al acestor poeți, animați de curentul romantic — depășit la acea epocă — poezia lor ajunge la o perfecțiune tehnică, rareori depășită de atunci. Nota lor comună pornea din dorința de a vedea dominioanele unificate.

Influența acestei prime școli de poezie s-a extins asupra a două generații de poeți (T. G. Roberts, Fr. Scherman, A. A. Brown, Ch. Roberts, Marjorie Pickthall ș.a.) ce aduceau în poezia lor și noile sugestii europene. Dar modernizarea poeziei canadiene de limbă engleză (precedată de cea a liricei de limbă franceză din Québec) se leagă de apariția poetului E. J. Pratt, alături de care găsim pe A. M. Klein, Leo Kennedy, F. R. Scott, A. J. M. Smith, R. Finch ș.a. Pînă prin 1936 ei nu găsesc nici o editură binevoitoare să le publice volumele; apar în reviste cu o viață mai mult sau mai puțin efemeră («The McGill Fortnight Review» 1925—27), și chiar dorința lor de a publica o antologie de grup («New Provinces») nu va putea fi realizată decît în 1936.

În aceeași epocă, în timp ce un W.W. Ross sau Raymond Knister pot fi considerați exponenții aspectului realist și imagistic în poezi modernă, poeți ca Earle Birney, Raymond Souster, Dorothy Livesay, Anne Mariott și Louis Dudek, sînt influențați de curentul politic de stînga — încercînd o îmbinare între Marx și psihologia abisală — asimilînd însă toți în mod creator poezia lui T. S. Eliot, Ezra Pound și metodele simbolismului și metafizicei moderne.

Prin 1940 o editură din Toronto începe să manifeste oarecare receptivitate pentru noua formă de poezie, totuși, în acei ani din timpul războiului, majoritatea poeților își publică opera în reviste cu tiraj restrîns care apar pe coasta de vest și la Montreal. Remarcabil pentru acel moment e apariția lui Patrick Anderson (de origine engleză dar primind cetățenia canadiană), căruia nu-i lipsesc sugestiile unui Auden, Dylan Thomas, Marx. El dă o nouă vigoare poeziei canadiene, impulsionînd-o să-și îndrepte atenția spre o identitate canadiană, să caute sursele în natura canadiană, în sensibilitatea canadiană, peste cea sofisticată a Europei. Amintim alături de el pe Bertram Warr, (născut în 1917 la Toronto și ucis în 1943 pe cîmpu de luptă european), pe P. K. Page cu mari adîncimi psihologice și un simț deosebit al imaginei concrete. Atît Pratt cît și Miss Page s-au afirmat cu vigoare, și îndrăzneală, ar răul social e resimțit și definit în opera lor cu multă severitate și intensitate.

Decada după 1950 e foarte bogată în poezie. Apar volumele unei pleiade de poeți, ca Ralph Gustafson, George Bowering, John Necolove, Gwendolyn Mac Even,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Tom Marshall, Eli Mandel, Leonard Cohen, John Robert Colombo, Miriam Waddington, Alden Nocolan, Elizabeth Brewster, Al. Purdy, Susan Musgrave, Irvin Layton, Louis Cormier, Eldon Grier, Peter Stevens, Louis Dudek, James Reaney ş.a. După perioade mai lungi sau mai scurte de tăcere ei continuă să publice. Într-o clasificare originală şi frustă Dudek îi consideră fie legaţi de tradiţii locale, fie deschişi influenţelor artei universale şi în orice caz «meticuloşi moderni şi intelectuali boemi». Desigur, nu-i o clasificare riguroasă, nici măcar satisfăcătoare, se pot uşor discerne multe alte diferenţieri. Cert este că toate generaţiile, atît înainte cît şi după 1950, au participat, mai mult sau mai puţin, la consolidarea unei lirici, s-ar putea spune, militantă. Cei vîrstnici au găsit în radicalismul lui Acsan şi în meditaţia filozofică a lui Layton un ghid, exprimînd impasul şi criza unei epoci prin formulele liricii tradiţionale. Aceste tipare au fost depăşite de generaţiile mai tinere. Disperarea, spaima, însingurarea şi neliniştea lumii moderne au fost înregistrate de această generaţie cu o autenticitate surprinzătoare. Notele personale cuprind o gamă lirică diversificată cu o largă arie, aşa încît şi fixarea în anumite categorii ar fi forţată. Angajările sînt pe planuri multiple; dezintegrarea valorilor religioase, politice, morale, amplificarea şi multilateralitatea ştiinţei, metafizica, toate acestea au intrat în cîmpul de sensibilitate al poetului canadian contemporan, dînd naştere unei poezii complexe, aluzive, nu rareori obscură. O explozie neorealistă apare aproape la toţi poeţii, metamorfozînd lirica în sensul unui avangardism liber consimţit, fiind utilizat în tehnicile neorealiste, suprarealiste, neodadaiste, existenţialiste, neoromantice, ermetice, tehnicile claustrofobiei urbane şi ale eliberării expresiei. O tendinţă comună pare aceea de a filozofa cu mult aplomb, de a polemiza cu fervoare, de a înlocui înduioşarea cu tragismul, o înclinare spre baroc, spre grotesc, spre abstract şi discursiv. Nu lipsesc nici gesturile retorice, pentru a completa tabloul.

Tipic pentru conţinutul nord-american e fenomenul pop, cu rădăcini de prin 1965, prezent şi în poezie, fiind de fapt o manifestare neorealistă ce îmbină tehnica colajelor dadaiste cu a sloganurilor politice, comerciale sau pur şi simplu domestice. O altă trăsătură nouă, preluată din America probabil, e reînvierea trubadurilor, a şansonetiştilor, a songului, a poemului pus pe note. Leonard Cohen s-a dedicat în ultimul timp songului, bucurîndu-se de o largă audienţă.

Vom sublinia aici numele lui Irving Layton, a cărui lirică influenţată de curentul de stînga, a atras un deosebit interes prin poezia sa de dragoste şi satirele sale sociale îndreptate împotriva burgheziei. Pentru perfecţiunea limbajului său poetic şi tematica liricei sale, i s-a decernat prestigiosul premiu William Carlos Williams.

O mai amănunţită prezentare a autorilor enumeraţi aici, ne-o rezervăm pentru volumul antologic al poeţilor canadieni de limbă engleză şi franceză. În prezentarea de faţă nu am dorit decît să oferim schiţa unei fresce a poeziei canadiene de limbă engleză şi să încheiem cu un răspuns la întrebarea: există o poezie canadiană originală? Răspunsul se impune de la sine. Oricît ar fi de internaţionalistă sau cosmopolită, privirea din afară va discerne elementele specifice, ce o articulează organic teritoriului vast în care s-a ivit, conferindu-i o indubitabilă identitate.

Aceste cîteva repere au, fireşte, un sens istoric delimitat, fenomenul liricei canadiene prezente fiind în plină afirmare, cu ostentaţii şi inevitabile meandre, valorificări ferme nu se vor putea face decît dintr-o perspectivă cu caracter retrospectiv.

---

* Aceste pagini reprezentative din poezia canadiană de limbă engleză se aşează ca o continuare a incursiunii în peisajul literar canadian, iniţiată în numărul 1/1974 al revistei noastre printr-un substanţial grupaj din literatura de limbă franceză.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

JOHN ROBERT COLOMBO

IMAGINI CANADIENE

1. *Trecînd peste Lions Gate Bridge, luînd-o la stînga şi alergînd în viteză de-a lungul portului Vancouver. Dorind în maşină să înainteze mai încet.*
2. *Intrînd în Parcul Naţional Banff la 1 iulie 1967, devenind deodată brun printre splendizii munţi. Mînînd mai departe de la poalele dealurilor Calgary.*
3. *Scăpărînd ca un pom de Crăciun, ca o rafinărie din Alberta. Din depărtare, noaptea, de-a lungul autostrăzii Trans-Canada.*
4. *La douăzeci de mile distanţă, turnurile de transmisie ale CBC-ului, monştri metalici, tăindu-şi drum de-a lungul preeriei. De la fereastra unui tren al CFC.*
5. *Un orizont de secerători, treierind prin preerii. Printre o mie de lujere de grîu.*
6. *Faţă în faţă turnul cu ceas al vechii primării din Toronto, cochetează cu turnul primăriei noi din Toronto. Văzute în treacăt de pe Strada Queen.*
7. *O dimineaţă ploioasă deasupra Cascadei Niagara ; în burniţă, cascada pare picloasă, mai puţin îngrozitoare decît s-ar putea imagina. Privită din dirijabil.*
8. *Vedere din spatele bisericii Fraţilor André, cu oraşul Montreal desfăşurat în vale. Stînd pe vîrful dealului Mount Royal, din centrul oraşului.*
9. *Luînd dejunul la «Les Anciens Canadiens», pe o stradă a oraşului Québec. După o plimbare pe lîngă zidurile oraşului.*
10. *Un cimitir vechi, cenuşiu, năpădit de buruieni, în inima oraşului Fredericton, din New Brunswick. De pe bicicletă.*
11. *Arcada casei artistului Peggy, Nova Scoţia, frumoasă ca o pictură. Un calendar colorat suspendat de peretele bucătăriei.*
12. *Farfurioare imense, rotindu-se deasupra iglourilor pierdute în gerul nordului. Simplă imaginaţie.*
13. *Un mozaic de imagini canadiene. Un album de fotografii, o culegere de poeme, o broşură turistică, un scurt metraj al Studiourilor cinematografice canadiene, o hartă, o atitudine mintală, — o ţară.*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

INVENTAR

Au fost
261 de papi catolici
Au fost
124 de împăraţi japonezi
Au fost
36 de preşedinţi americani
Au fost
38 de monarhi britanici
Au fost
1968 de ani ai creştinătăţii
Au fost
4666 de ani ai Chinei
Au fost
5728 de ani ai Ebreeii
Au fost
1.448.365 de zile istorice
înregistrate şi cu toate astea
e încă atît de puţină dragoste
atît de puţină
în lumea asta.

IRVING LAYTON

NAŞTEREA TRAGEDIEI

Iar eu, cel mai fericit cînd compun poeme.
Dragoste, putere, urale de luptă
înseamnă ceva ; înseamnă mult ;
totuşi un poem le cuprinde aşa cum un lac cuprinde
apa şi reflecţia.
În mine lucrurile divizate ale naturii —
Copac modelat în copac —
îşi dau rodul ;
Eu sînt inima lor. Să se rotească
de la unul la altul, ca o rotire de flacări,
eu sînt gura lor ; şi ca o gură servesc.

Şi observ cum voluptuoşii fluturi de noapte,
plini de miresme şi soare
se reped în periculoasele boschete,

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

sau își rotesc umbrele
peste grădina de mine împlinită acum un an,
din piatră înflorită, pentru a fi un scăunel de picioare
dedicat zeilor perfecți:
care, prieteni ai ordinelor ascendente,
susțin toate pasionatele meditații
și cer iertare
pentru sîngele răsculat.
Nebun liniștit, mereu gata să izbucnească în lacrimi,
stau întins ca un lucru ucis
în aerul verde locuit de
copaci, odihnindu-mă pe scaun,
peste care aerul inflamabil
se rostogolește ca niște aripi de prihor,
notînd cît de potrivit
se-ncolăcesc frunză și floare
și lucrurile vii își stabilesc moartea
în timp ce, departe, cineva
suflă în lumînările aprinse la aniversarea nașterii lumii.

ELIZABETH BREWSTER

TREIZECI SUB ZERO

Vîntul preeriei suflă mai rece decît
toate vînturile auzite vreodată de mine.
Uitîndu-mă prin ferestrele înghețate
văd învîrtejirea zăpezii pe stradă
și mă gîndesc ce violent
bate acum pretutindeni
vîntul
și cum pe drumurile înghețate
stau înțepenite mașinile.
Un om singuratic
își acoperă fața cu un obrăzar
de lînă, întorcîndu-se din cînd în cînd
cu spatele, pentru a se feri
de mușcătura vîntului.

Ca prin vis îl văd pe tatăl meu, mort,
într-un palton vechi și subțire, cu
boneta trasă peste urechi,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

pe un drum bătut de vînt, în New Brunswick,
înaintînd cu capul în piept
spre casă.

POEM SCRIS ÎN ABSENȚĂ

Mă odihnesc în sufragerie
în semi-întuneric,
obosită după o zi de muncă.
Picotind, observ luminile orașului
ca niște lungi coloane galbene,
sub cerul purpuriu.

Aud jos mașinile mormăind, în
depărtare. Cineva bătînd la mașina
de scris, prea
departe pentru a mă stînjeni.

În această clipă liniștită
aș dori să fii cu mine,
fără să spun un cuvînt,
fără a mă atinge,
doar prezența ta o doresc
în amurgul blînd.

Închipuindu-mi că ești
în odaie,
mă cuprinde un sentiment
puternic și dulce,
și nu mai sînt singură,
gîndindu-mă astfel la tine.

LOUIS DUDEK

O LUME

Nu numai că azilele sînt suprapopulate,
dar viața obișnuită devine stînjenitoare
cu numărul nebunilor din jur.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Nici în mintea noastră nu mai e totul cum trebuie :
temeri neîntemeiate, furii, figuri potrivite în oglindă,
fără să mai vorbim de constrîngerile și clocotele prevenitoare

Dacă politicienii războiului nu-s nebuni, atunci cine este ?
Există o dezarmonie în natură. Vă spun, descompunerea atomului
a maturizat universul pînă în vîrful degetelor.

DIN EUROPA
19

Comoția acestor valuri, totuși puternică, nu poate
tulbura
linia trasă cu compasul orizontului
Nici linia verticală a gravitații, fiindcă această cruce coordonează
tragicul puls al necesității
Care consemnează pe hartă sfîrșitul idealurilor pentru
valuri, furtuni și vîntoasele asfințiturilor :
Moartea bîntuind pe scenă în actul al cincilea —
Cordelia în brațele lui Lear, Ofelia, Julieta, toate amuțite —
vădesc natura readusă la ordine și dreaptă măsură.
Orizontul este desăvîrșit,
Și nimic nu poate fi mai sever
decît gravitatea ; în raport cu acestea
scena este cutremurată și zguduită,
regii se prăbușesc o dată cu coroanele lor,
poeții se scufundă odată cu cununa de lauri.

ACEASTĂ LUME SCHIMBĂTOARE

Cînd ultimul Papă va fi mort și criptele Vaticanului deschise
va fi —

după
2000 de ani
de
închistare
inchiziție,
falsificare de documente,
arderi pe rug,
falsă educație,
amenințări,
persecuție
și
prohibiții —
(O fată pentru fiecare băiat și un băiat pentru fiecare fată
legiferare de stat).

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

A. J. M. SMITH

ODĂ : LA MOARTEA LUI WILLIAM BUTLER YEATS

Un bătrîn copac spuzit de ghimpi crescut în stîncă
Unde rîul de munte a secat,
Sfîşiat în vîntul negru sub rădăcina
Cerului alb, caleidoscopic, al ţuţurelui ascuţit de gheaţă,
Izbucneşte într-o explozie de flori.

Sub bolta centrală a iernii şi a nopţii,
O lebădă sălbatică îşi întinde aripa fanatică.
Energie ancestrală de sînge şi putere,
Bate în pieptul său viguros. Iar acum nesăţiosul
Suflet, împlinind prima-sa-ultimă oră,
Asupra lui doreşte să exulte.

Peste ascuţişul Europei tremurătoare,
Peste frontalul de cretă al lui Kent, peste Eire,
Se tîrăsc piticele valuri ale împotrivirii sălbatice,
Înfruntînd retoricul tumult al norilor ce se ascund,
Lebăda albă împodobeşte culmea muntelui.

Şuvoiul a dat, pe neaşteptate, la o parte frunzele de hîrtie
Sapă un canal de energie de apă limpede
În coasta speriată a lui Ben Bulben.
Fremătătorul copac e spuzit de flori
Lebăda pluteşte în aerul rece :

Aceasta nu este o glorie de un ceas
Peste ţărmul lui Galway
Zboară pasărea albă
Pentru totdeauna, strigînd
Spre tumultoasa mulţime
A cerului, cîntecul său pasionat şi rece.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

MIRIAM WADDINGTON

SCRISORI DE DUMINECĂ SEARA

Trandafirul lui Louis Aragon
încă mai înflorește în
Paris Elsa Triolet
stă în fața
oglinzii ea
citește scrisorile de dragoste
ale lui Louis Aragon din
război
mereu
trandafir ce își deschide
petalele care cad la
mile peste ani privirea
mea ajunge
de aici la Paris
închid ochii și văd
trandafirul lui Louis Aragon
îi văd scrisorile de
dragoste le văd
în permanenta lor înflorire în Paris
mereu

JOHN NEWLOWE

SUSAN I

Să nu fii mai
sentimental decît
poți evita sau
îmi pot îngădui dar citedeodată
chiar în brațele tale
sînt un străin și
tu de asemeni ești tristă, cine
știe de ce —
la ce mă pot gîndi

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

am pierdut ce mi-ai dat
și afară-i cald
iar banii se rostogolesc înăuntru.

SUSAN 2

Sînt prea multe întreruperi
toate nebunele artificii ale
civilizației, sticle cu sosuri, piper roșu, suc de mere,
margarină, linguri și mese rotunde de portocale se înalță
în viziunea mea limitată, totul e prea ascuțit,
soare verde luminos, de la un moment la altul
nu-mi pot aminti cum e trupul tău sau cu ce seamănă
sub aceste haine prea largi
care îl învelesc.

SUSAN 4

Iarna cel puțin
brațele femeii
mi-au cuprins ceafa
cînd m-a sărutat, făcîndu-mă
să mă simt mai bine astfel că
imediat am început să dansez (și sînt
foarte neîndeminatic) jos
la temelia scărilor
în sandale

am aruncat trei lopeți de cărbune
scump fin în vechea sobă
rachitică, ostilă
pentru a sărbători
această favoare a cununiei.

FĂRĂ CEREMONIE

Unde ești?
Acum cînd am nevoie de tine
ești tocmai alături,
brațul tău
care-mi cuprinde umerii, mîngîietor,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

poate pe jumătate zăpăcit
de exagerarea
cu care te-am prevenit
şi mă detest că mă expun.

Nu mă urăsc
Să mă urăsc ? E ură
pînă şi-n dispreţul meu,
în stîngăcia mea
de a mă schimba, pe care o numesc

încăpăţînare şi mă laud
în sinea mea că scîrţii
ca o ghitară veche, rablagită
cu o singură coardă : cîntînd
cîntecul neplăcut
cu talent şi fără ceremonie.

ALDEN NOWLAN

ALFA ŞI OMEGA

Sînt treaz. Şi ştiu unde mă aflu. Am un nume şi o istorie.
Toate acestea se-ntîmplă în Trafalgar Square. Şi toate
acestea vor continua
oriunde aş fi, pînă la moarte. Nu mă pot lăuda cu nimic,
toate acestea m-au creat
şi reprezintă divinitatea mea. Nu sînt nimic,
doar un copil minune şi cît de misterios mi se
pare să privesc
la un trup anume, la un trup în viaţă,
aici şi acum, prin transparenţa acestui soare englezesc,
înconjurat de porumbiţe, ca şi cînd am fi sfinţi,
holbînd ochii la lordul Nelson, care apare
de parc-ar fi lansat în spaţiu,
uitîndu-se la taxiurile negre şi sinistre, la autobuzele gigante,
la tinerii înşiraţi ca ienicerii
ce au prădat palatul unui sultan libertin
la tinerele frumuseţi ce nu se îmbracă şi care
îşi împodobesc goliciunea cu simplitate.
E duminică după amiază, august, 1967,
şi mai sînt şi alte locuri unde aş putea fi,

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

dar nimeni nu poate sta
exact pe locul unde mă aflu
acum gîndindu-mă la florile lui Van Gogh,
la singurul tablou
din acel mauzoleu enorm pentru a mă emoționa și a mă înțelege.

NOAPTE DE IARNĂ CANADIANĂ

Furtună de gheață : dealul,
o piramidă de cristale negre,
în vale, mașinile
alunecînd ca gîndurile fosforescente,
iar eu, mergînd de-a-ndaratelea
împotriva vîntului, supus,
obsedat de un gînd înspăimîntător,
cunoscut de compatrioții mei,
fără a îndrăzni să-l enunțe :
aceasta este o țară
unde se poate muri
    doar prin
simplul fapt de a fi departe.

RELIGIE

Adevărata religie a unei epoci
constă în aceea ce oamenii
consideră că ar fi cu neputință
să-i dai crezare
    Strămoșii noștri
nu s-ar fi putut îndoi mai mult
de Isus, de părinții
și de rubedeniile lui
cît mă îndoiesc eu, negînd
cu toată seriozitatea
principiile fizicei,
pentru a proclama
că fisiunea atomului
înseamnă răspunsul diavolului
la unele rituri
și incantații
    sau
că pămîntul este rotund
pentru că unanim s-a acceptat
să fie considerat ca atare.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

LOUIS CORNIER

DEASUPRA MĂRII

Dacă ar trebui să fiu comparat cu ceva
pentru ochiul curios al nuştiucui,
atunci aş prefera să fiu luat drept un rug
la ţărmul aspru al mării,
cu flăcările cuprinzînd înălţimile,
ca un zgomot peste lume,
astfel încît la sfîrşitul ultimei flăcări,
atunci cînd reflexul mării va izbi cenuşa,
să se ştie că aici a fost lumină.

DOROTHY LIVESAY

PRIVINDU-L PE HENRY MOORE

Soare, cuprinde-mă, sprijină-mă
Prefă-mă în piatră,
Piatră, dă-mi imbold, răneşte-mă,
Îndeamnă-mă să alerg.

Cînd am găsit
Pasivitate în foc
Şi foc în piatră
Femelă în mascul
Mă ridic singură
Extaziindu-mă şi cunoscîndu-mă pe mine însumi.

II

Mesajul copacilor e acesta :
Singurătatea e singura fericire

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În ea nu e autoadorație
(Narcis a căutat-o dar n-a dobîndit-o)

Mai degrabă să extinzi rădăcina
Spre mormînt, să fii acasă cu moartea

Dar în ramurile superioare să cunoști
O eternitate verde de foc și zăpadă.

III

Focul în cei mai depărtați munți
E acolo unde am ars eu însumi pînă la os;
Îmbrăcată în armura soarelui
Stau înnoită, singură.

Desprinde această carne, acest înveliș nenorocit,
Pregătește-mi propria-mi jumătate pentru mine:
O unitate, ca un copac sau o piatră
Femeie în bărbat și bărbat în viscere.

ROLPH GUSTAFSON

VISCOLUL

Acum că lumea era liniștită
Mi-am îmbrăcat hainele de lînă și de piele.
Cîmpurile de zăpadă din fața mea rețineau
Ca pe niște cioburi de diamante soarele.

Urma pașilor mei umbrea strălucirea
Pînă cînd m-am oprit uluit;
Mi-am întors capul
Spre versantele întunecoase.

Tocmai unde umărul meu măsura
Zăpada, era un troian înalt;
Vedeam o arhitectură în alb
Sculptată fără cusur.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

M-am oprit în fața rîpei de zăpadă
Mai bine decît în fața desnădejdii mele ;
Aș fi fost fericit să
Găsesc acolo eroarea ;

Degetele-mi erau încleștate în mănuși.
Frigul crestea pe cîmpii.
Am izbit în nepotrivire
Și i-am sfărîmat alcătuirea.

VALEA REGILOR
EGIPT

Ei n-au greșit
Și trupul lor a supraviețuit
Pentru a susține sufletul.
Lumini pe Nil.
Le ating
Cu mîna, acele margini
Aurite! Aur!
Și soarele alunecînd
Din nou în Nil
Ca somnul atîtor regi.
Corăbiile au plecat
Mă întorc,
Privind cu tine, la Karnak,
Coloanele ce duc
Spre rîul morților.

TOM MARSHALL

MONOLOG INTERIOR 666

Hidrocefalii sînt sacri, deasemeni
ei au
o anumită
beatitudine îngîmfată ...

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Cred că mă transform
în copac. În orice caz
ceva napăsător, letargic,
vegetal. Mi se spune
că semăn cu rutabaga.

Mă întreb, are rutabaga
frunze ? Ar fi bine
să am cel puțin frunze.
Unele nepăsătoare. Poate
frunze de durere. Frunze de somn.

Se spune că în cele din urmă
zeii coboară. Toate
în U.F.D. în E.V.D.
Am grijă de toți. Cui îi pasă dacă
zeii coboară ? Ei sînt frunze

de cer, frunzele mele. Ale mele,
poate ale voastre, vreau să fiu generos.
În fiecare zi cerul are frunze.
Copacul cerului are frunze cenușii.
Copacul cerului e al vostru.

NIAGARA

Tu începutul
întregei
mele călătorii furtunoase
din ce în ce
mai apropiată de teroare.

Fiindcă adevărul e deasemenea teroare.
În goana vîntului
încetează
ca niște oracole dezintegratoare
revărsările
trandafirilor tăi.

Aș dori
să supraviețuiesc
să te văd
cu recea
detașare a unui zeu.

Știu că e
din cauza
intoleranței tale
pentru slăbiciune
Că plec

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

deprimat
îndrăzneț
cu vorbirea sfărîmată
spre înțelepciune
și îndoielnica rectitudine
a disperării controlabile.

LEONARD COHEN

ZMEUL ESTE O VICTIMĂ

Zmeul este o victimă, tu ești sigur de asta.
Îl iubești fiindcă te face
cu destulă bunăvoință stăpîn
și e destul de puternic să-ți spună nebun,
pentru că trăiește
hărțuit ca un șoim dresat
în aerul dulce înalt
iar tu îl poți aduce jos
să-l îmblînzești
și să-l închizi într-un sertar.

Zmeul e un pește pe care tocmai l-ai prins
Într-un heleșteu în care nu vine nici un alt pește.
Astfel te joci cu el cu grijă și-ndelung
Și speri că nu va renunța
Că vîntul nu va înceta să bată.

Zmeul e ultimul poem pe care l-ai scris,
astfel îl dai vîntului
dar nu-l lași să plece
pînă nu îți găsește cineva
o altă preocupare.

Zmeul e un contract de glorie
ce trebuie făcut cu soarele,
astfel te împrietenești cu cîmpul
cu rîul și cu vîntul

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

apoi te rogi înainte în noaptea rece
sub luna călătoare fără frînghie
pentru a fi mai prețios, mai liric și mai pur.

ELDON GRIER

ÎN MEMORIA LUI GARCIA LORCA

Garcia Lorca!
Credeai că
Vor lăsa să rămînă
O floare la rever
Drept doliu perpetuu ?

Ai ghicit
Că vorbele strălucite
Te-au înstrăinat
Și, ciudat, că te-au făcut
Dăunător ?

Granada te-a lăsat să mori
Ca pe orice ciudățenie ;
A uitat ziua,
A uitat arena cu spectatori.

Țigani, fermieri, generali,
Preoți, turiști,
Și oameni foarte bogați,
Par acum peste măsură
De binevoitori.

Ciga hombre
Întreabă în jur.
Pe undeva
E îngropat
Un craniu de argint.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

GEORGE BOWERING

ISTORIA POEȚILOR : HEATHCLIFF

Cînd va veni timpul
nu toți îngerii din cer
îl vor salva pe Heathcliff

poetul
cu animalele sălbatice ale mărăcinișului
în piept
și-a vîndut sufletul
diavolului
muza mărăcinișului

încuiat în camera sa noaptea
încărcîndu-și bateriile cu ură
poetul
soartei vitrege

pribegește peste vîntoase
strigînd
în fiecare dimineață
Catherine Catherine
ca și cînd Catherine
ar fi toți îngerii din ceruri

NOAPTEA DINAINTEA DIMINEȚII

Cu toate cele petrecute
tu și cu mine
în paturi separate
în case separate,

mă gîndesc la
Troilus și Cresida
blestemînd răsăritul
din patul lor furtunatic —

el ca să plece călare
pe calul său de cavalerie

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ea, ca să-şi găsească
drumul înscris spre casă —

tu şi cu mine
cu nimic emoţionant
în afara gîndurilor noastre personale :
ale mele despre poezie,
ale tale despre o dimineaţă senină

GWENDOLYN MAC EVEN

CASA LUI MERCUR

În zilele acestea toţi cei ce vin la mine
ar trebui să poarte albastrul metalului sau argintul
viu al mării ce licăreşte în istoriile
mineralului — în oţelul lamelor din războaiele necunoscute,
în solzii de silex ai peştelui ascuns în marile
epave, navigînd dezolate
spre adîncuri, în sunetul strident al clopotelor,
chemînd undeva, pe cineva, în riurile lui Acvarius.

Lucrurile ce vorbesc despre pădurile
de mult uitate mă-nspăimîntă (ca ochii
de culoarea lichenului uscat)
Îngăduie-mi să trăiesc, aş dori să fiu ca apa aceasta
încercînd să curg, cu toate că-s densă şi argintie
Şi mă strădui să urnesc un ton al metalului
uşor ca marea.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

JAMES REANEY

MOARTEA POETULUI

Deasupra mea soarele atîrnă
De un copac.
Soarele greu
Tîrînd în jos creanga
Inima mea atîrnă greu
De unica frunză
Deasupra unui copac roșu,
Grea inima care
Nu vrea să se desprindă cînd
Toamna vine
Și preface copacul, rămureaua și creanga
Într-un pat cenușiu.
Cînd stelele privesc fix
Cu ochi galbeni
De pe scaunele lor întunecate, înalte,
Așezate în vîrful
Unei scări negre,
Cînd noaptea e
Maronie și neagră
Ca ceaiul de Congo,
Atunci floarea soarelui
Și celelalte flori,
Ating pămîntul
Și încearcă să vadă
Prin pămînt
Soarele.
Cînd îmi vor deschide mormîntul
Să-mi fure inelul și ceasul
Eu nu voi fi acolo
Ci plecat în căutarea
Soarelui
Trăgînd în jos nesupusa creangă,
Rămurele și crengi,
Soarele, care-i inima mea,
Singura frunză
Pe un copac roșu
Greagreagreagrea
Spre un mormînt cenușiu.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

BERTRAM WARR

CLASA MUNCITOARE

Noi n-am auzit privighetori cîntînd
în reci stradele întunecate, unde seara
vine ca o procesiune printre rîndurile de scaune în săptămîna patimilor
tixind biserica de credincioşi modest îmbrăcaţi în alb.
Noi n-am cunoscut dealuri pe care vîntul mării să ridice parfumul timusului
şi să-l strivească de nările noastre în timp ce lenevim lîngă copaci gheboşi.

Noi n-am simţit frunze de sălcii mîngîindu-ne timid
în plimbări de-a lungul rîurilor leneşe ;
o sărutare şi o furişare, ca un îndrăgostit care nu-ndrăzneşte
mai mult.
Fiindcă noi sîntem pietonii de pe trotuare,
ce merg cu chipuri cenuşii şi istovite prin ploaie ;
cu gulerele de două ori răsucite, mototolite,
şi peticele înghesuite grosolan pe veşmintele noastre.
Ei au rănit pămîntul cu oraşe
şi au plecat speriaţi cînd rănile s-au învineţit.
Frumuseţea s-a înfiorat în rafturile clădirilor ghemuite
să se holbeze straniu la noi din paginile din Keats,
şi palidele şi dornicele file Georgiene.
Acestea-s drepturile noastre din naştere, fum şi oţel mînios,
şi lungi, severe rînduri de piatră şi roţi.
Sîntem lăsaţi cu bisericile, cu omul cu ceafa rumenă care mănîncă stridii,
şi se ridică să ne vorbească în maniera încuviinţată.
Am fost lăsaţi cu politicienii care se gîndesc meschin la noi
şi care se retrag zăpăciţi cu ochii lor spălăciţi, bătrîni,
văicărindu-se. Asta nu-i ce doream. Nu,
nu trebuia să ajungem aici!
Ei sînt foarte bătrîni, dar noi am fost foarte bolnavi
şi nu-i putem încă alunga.

Există însă lucruri care mai au importanţă, există încă ceva în noi ;
nopţile de dragoste, pîinea şi copiii,
şi obrajii femeii în uşa întredeschisă
gînduri care sclipesc uneori ca un rubin într-o baltă de noroi,
vise ce ne răscolesc şi ne amintesc de sîngele nostru.

Cu toate că oraşele încalecă ţara ca uriaşii, ţinîndu-ne departe,

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Știm că într-o zi se vor rostogoli
și vor întinde la pămînt, dizolvîndu-se și emanînd gaze.
Dar se va ivi un vînt care să împrăștie miazmele
și pămîntul va sorbi lichidele și carnea fărîmițată
și pe oasele albite, cînd lucește soarele, vom începe să clădim.

L. A. MACKAY

IMN DE LUPTĂ PENTRU BĂTĂLIA DIN SPANIA

Singura fundație a bisericii
E acum sabia musulmană,
În colaborare meschină
Cu flacără, topor și funie ;
În timp ce pe deasupra capului plutesc
Adînc înaripate cu dragoste sacră,
Planurile de bătaie ale lui Wotan,
Planurile de bombardament ale lui Jupiter.

MARGARET ATWOOD

REÎNCARNAREA CĂPITANULUI COOK

Înainte de a le fi învățat
hărțile au fost colorate.
Cînd am plecat, regele mi-a spus
că n-a mai rămas nimic ne-explorat.
Totuși am plecat, dar
oriunde mergeam
găseam istorici, purtînd
cununi și coloane de dinți

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

falşi ; sau în deşerturi morminte
şi turişti. Pînă şi peşterile aveau
sfeşnice, inscripţii mîzgălite
la repezeală, pe întuneric. N-am putut
ajunge niciodată. Numele
au ajuns acolo întotdeauna înainte.
Acum sînt bătrîn şi ştiu
că greşala mea a fost
acceptarea hărţilor. Ochii învie
monumente obosite.

Ardeţi
atlasele, nu vă aşezaţi
pe băncile parcului şi treceţi
de cenotaf
fîlfîind un steag alb
pe stradă, dincolo
de colţ,
într-un pămînt nou, curăţat de geografii,
cu ţărmul sclipind de săgeţi.

FRED GOGSWELL

LÎNGĂ LAC

Lîngă lac iarba era moale
Ca adolescentul soare de primăvară, puful
Polenului de salcie plutea în aer.

Trupurile noastre suple se-ncordau să rupă haina
Ale cărei fibre aspre şi uscate reţinea ferm carnea de carne
Care se înfioră la brusca umflare a vinelor primăverii.

Dar prin această încordare nesfîrşită fragilul ţărm ţinu
Intactă nevăzuta fabrică a unui vis
Cabrat de ancore, aceleaşi în case diferite,
Şi cînd soarele asfinţi, în cele din urmă am plecat
tot singuri în toată această lume
care îşi caută perechea.

Azi am stat singur pe malul lacului
Şi mă-ntrebam unde ar fi dispărut băiatul şi fata.

În româneşte de
VIRGIL TEODORESCU şi PETRONELA NEGOŞANU

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

RADU ŞERBAN

LUMILE CANADIENE

Sînt destul de rare situaţiile în care europeanul, victimă diluviului informaţional de pe propriul continent şi din Statele Unite, este pus în situaţia de a-şi reproşa omisiunea spaţiului canadian. Expoziţia de la Montreal, unele traduceri, unele turnee canadiene nu au fost suficiente pentru a micşora distanţa culturală, analogică cu cea geografică.

În ţara noastră, cărţile unei Mazo de la Roche, ale unui Louis Hemon au dispărut, printr-o ciudată fagocitoză, în plasma uitării, evitîndu-se astfel aglomerarea cu noi valori a memoriei noastre axiologice, iar *Anatomia criticii* de Northrop Frye nu putea depăşi în mod apreciabil lumea filologilor. Unele similitudini între civilizaţia noastră şi cea canadiană ne-au rămas cu totul necunoscute.

În general însă, orizonturile Canadei ne sînt blocate de perspectiva Statelor Unite cărora, cîteodată din neglijenţă, le atribuim pripit şi valori canadiene. S-a mai înstăpînit apoi prejudecata (consolidată prin dispreţul arătat de acele minţi în care istoria se identifica adesea cu seria diacronică a ciocnirilor armate) că această ţară ar fi unul din golfurile de linişte ale lumii ce nu a cunoscut altfel de conflicte decît între specia umană şi cea animală. Aşa cum ştim destule despre suferinţele tînărului Hamlet, dar prea puţin despre suferinţele danezilor în cel de-al doilea război mondial, tot aşa, singura imagine pe care o avem despre Canada este mai mult legendară, aceea a vînătorului singuratic, abrutizat, bîntuind pădurile eterne, care încep la graniţa cu SUA şi se termină la Polul Nord.

În fapt, de la descinderea lui Samuel de Champlain, părintele "Noii Franţe" (1608) şi pînă la vremea războaielor mondiale, în care victoria s-a plătit şi cu multe vieţi canadiene, pacea a fost un lucru destul de rar în acest "golf de linişte". Era engleză a Canadei se deschidea, în 1759, cu o performanţă militară: bătălia pentru Quebec (considerată de unii mai importantă decît Waterloo), prin care Anglia cîştigă definitiv supremaţia în defavoarea Franţei. De-alungul secolelor trecute sînt greu

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

de numit momentele în care să fi încetat cu totul conflictele între francezi și englezi, luptele politice, revoltele metișilor și indienilor, ciocnirile între negustori de blănuri și fermieri.

Dominația britanică, dificultățile unificării teritoriului, necesitatea unui "guvern responsabil" au fost multă vreme cauze ale unei agitații naționale de tip romantic, exprimată nu numai prin gestul războinic dar și prin vers. Concurîndu-și propria oratorie, insurgenți ca Papineau și Mackenzie își versificau crezurile poetice, iar poezia romanticului tîrziu Crémazie stă sub semnul înflăcărării provincialiste.

Dacă, însă, în Europa nu se știa mai nimic despre efervescența canadiană, în schimb vecinii din Statele Unite au avut prilejul să o cunoască destul de bine. În războiul de la 1812 acțiunea lor fusese respinsă și în vreme ce în epoca "destinului vădit" profețeau "integrarea" Canadei, au fost și clipe cînd în mod paradoxal s-au manifestat temeri din punctul de vedere opus; astfel, pe la începutul veacului nostru un ziar american răspîndea legende sinistre despre cinci sute de mii de trăgători de elită masați la granița canadiană cu Statele Unite, despre exerciții de tir practicate de întreaga națiune, îndîrjită împotriva iancheilor, etc. Canadienii înșiși, credeau, la sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea că după 1900 lumea le va aparține, contînd îndeosebi pe emigrările masive, dublate de o deplină unitate interioară ce ar fi *urmat* să se înfăptuiască.

Dar tocmai această unitate pare multora îndoielnică pînă în ziua de astăzi. Deseori, dincolo de problemele bilingvismului, cercetate de comisii pentru stabilirea "drepturilor lingvistice" se întrezăresc opoziții între civilizațiile *materiale* ale celor două grupuri etnice principale, englez și francez, se întrezăresc puternice diferențieri generatoare de aspecte conflictuale cîteodată, tendințe de dominație ale englezilor asupra francezilor sau, dimpotrivă, tendințe separaționiste ale francezilor și dispreț pentru cultura engleză, considerată inaptă de a reprezenta națiunea canadiană.

Multe se pot înțelege din cuvintele (prezumțioase, dar exprimînd, totuși, un curent de opinie destul de puternic) ale unui separatist din cea mai franceză provincie canadiană, Quebecul: "Il n'y a que deux pays en Amérique du Nord", declară el zgomotos, "les Etats-Unis et le Québec", și hotărăște că soarta Canadei este de a mai dura „encore un peu, plus ou moins comme une sorte de Mongolie exterieure; il est fini, foutu".

În fața acestor segregări, omul din Lumea Veche este de două ori deconcertat: mai întîi fiindcă imaginea lui despre Canada cea *necunoscută* era mai mult cea a unui Nord hibernal și amorf, estompat în cețurile de la marginea lumii, apoi fiindcă, o dată cunoscută, Canada incomodează exercitarea facultății clasificatorii, deprinsă cu genul de culturi monolitice, fie ele moderne sau primitive. Dificultatea se accentuează la cercetarea dominantelor caracteriologice, de la bonomia franceză, sobrietatea engleză, obstinația scoțiană, pînă la închistarea, tăcerea străveche a indianului și eschimosului, abstracție făcînd de trăsăturile prin care ni s-ar impune alte minorități etnice, toate acestea părînd imposibil de cuprins într-o mică imagine simbolică sau formulă rezumativă.

Canada scapă mereu printre degete, lumile ei se rostogolesc prin plasa clasificărilor ca bilele de argint viu. Logica vieții materiale e greu de înțeles în această țară, unde avionul, în drum spre cîmpia peste care va răspîndi îngrășăminte survolează plugul tras de boi, iar spațiul geografic, cu zonele articulate pe dimensiuni colosale ne obligă, prin varietate, să-l asociem constelațiilor de forme și culori, ale acelor stîlpi totemici din muzeul din Ottawa în care gustul clasic ar vedea numai alcătuiri monstruoase de foetuși suprapuși.

Între răsărit și apus, între curentul înghețat al Labradorului purtător de iceberguri luminoase, ce ajung în plin iulie pînă la paralela 50 și Kuro-Sivo, aducător

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de boare caldă pe țărmul de vest, un Proteu în delir își desfășoară făptura inepuizabilă.
În apus, în lanțurile Cordilierei el capătă înfățișarea a zeci de Ajacși împietriți în gestul trufiei supreme. Munții coastei, izbucnind din ocean, Stîncoșii, urcînd la peste șase mii de metri în văzduh, în căutarea marilor viduri din intermundii, vădind efortul masei continentale de a se desprinde de planetă prin forța lor de săgetare cosmică.
În răsărit el se întrupează în culmile mai pămîntești, mai pe puterile inimii, ale Apalașilor, se spulberă prin livezile din Newfoundland, primăvara cufundat în mările florale, apoteozat de parfumurile ce stăpînesc valea cu nume cîntat din harfă: Anapolis, ori devine pașnic și morăresc în curgerea calmă a rîurilor din Quebec, ce și-au pierdut învolburarea de inspirație stelară, din munți.
În miezul țării, între masive muntoase și oceane, zeul își dezvăluie un chip îmbătrînit, marcat de austeritatea de vîrstă precambriană a Scutului Canadian, ridat pînă la destrămare, ca și chipurile eschimoșilor, într-o puzderie de coline. La Golful Hudson și în Newfoundland, marginile Scutului se ferfenițează în mii de fiorduri, peninsule și estuare, brațe deltaice și ostroave iar prin zecile de mii de lacuri ce-l încrustează, zeul comunică deodată cu stihiile de jos, răzbătînd prin transparența undelor, dinspre rîuri, nisipuri, prunduri și cu cele de sus, răsfrînte neîncetat în oglinzile clătinătoare.
La ultimul prag de lacuri din apus, ariditatea Scutului se anihilează ca prin acțiunea apei vii, lăsînd locul fluviilor de grîne ale preeriei. Dintre lumile canadiene, preeria și pădurea sînt poate singurele în care varietatea de nestăpînit a detaliilor se supune, în marile perspective, unei deplinătăți magice și simple, de speță pitagorelcă. Privită de la înălțimea de zbor a vulturului pleșuv, în zilele limpezi de vară, necontenirea pădurii sau a preeriei dezvăluie un cosmos unghiular: planul ritmic-fremătător al pămîntului este curmat în nesfîrșire de cel abrupt, imobil și sever al cerului; în jos călăzuirea și întrepătrunderea nuanțelor mențin cumpăna sufletului nostru, atestînd ființarea lumii fenomenale; deasupra, însă, unde toate impuritățile au ars în stihia luminii, ne întîmpină doar flacăra albastră, împietrită, nesfîrșit de adîncă, ce unește și dezbină tărîmurile, adeverind că mulțimea zeilor mici și mari, călători pe pămînt și în aerul irochezilor și algokinilor se topește într-un singur zeu, în delir, ce se mistuie în sine fără-ncetare, și fără-ncetare își desfășoară chipurile peste pămîntul Canadei.
În acest loc al vulturului și al perfecțiunii sălbatice putem opri avalanșa lumilor, printr-un gest al minții, pentru a regăsi unitatea în spatele orgiei de forme. Astfel, vom vedea că lumile naturale fuzionează sub guvernarea unui principiu al curgerii ce se înstăpînește în întreaga țară: turmele se rostogolesc peste întinderi făcînd să răsune pămîntul ca tolbe indiene, apele fără număr dansează păgîn, fioros în munți, adolescentin în văile din Ontario sau Quebec, coboară somptuoase și egale în cataractele rîului Mackenzie; la Niagara se prăbușesc pînă în centrul pămîntului pentru ca, zdrobite în fragmente moleculare, să se înalțe în văzduh acoperind cu neguri dantești prăpădul de jos.
În preerii, grînele izvorăsc din pămînt la răsărit și se revarsă dincolo de marginea lumii la apus și miază-noapte, peste rîuri curg fără oprire pădurile doborîte, milioane de tulpini îmbinate în plute sau lăsate în voia puterilor mecanice: arțarii roșii, arțarii albi, frasinii, fagii și ulmii și cedrii cu trupuri imperiale tresaltă peste unda și vîrtejul rîurilor din întreaga Canadă, acoperă rada porturilor fluviale pînă cînd, în ceasul istovirii, se înalță în munți efemeri de trunchiuri pleșuve în apropierea fabricilor de hîrtie, pînă cînd apele poposesc în lacuri, turmele se adună în țarcuri, grînele pier în hăurile nopții.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În galopul bizonilor se amestecă făpturile vii și stafiile celor uciși cu milioanele în veacul trecut, umplînd văzduhul preeriilor de efigiile lor impunătoare: capete bărboase, mitice (mai degrabă de fauni uriași decît de minotauri) amintind isteria vînătorii ce-l cuprinsese pe religiosul, antidarwinistul canadian, care a trebuit să descopere în propriul mod de existență, indicii dureroase ale descendenței sale animale; asemeni haitelor de lupi vînătorii dădeau iama în turme și ucideau mult mai mult decît ar fi putut transporta. Cadavrele, în trufașă putrezire pe cîmpii făceau să se clatine firmamentul cu duhoarea lor.

Lumile omului pot fi deasemenea privite în surparea lor superficială dar și în convergența lor esențială, prelungind elementele cunoscute, ca într-un desen geometric, pînă la obținerea intersecțiilor revelatoare.

Astfel, dacă ne va fi greu să asociem înțelepciunea vrăjitorului care pune ofrande de tutun la rădăcina plantei tămăduitoare, cu știința medicului din Ottawa sau Montreal, în schimb, între clasificările "totemice" ale algokinilor și clasificările de mituri ale lui Frye vom putea recunoaște o secretă corespondență. Apoi, de la igloo-ul construit într-o oră de eschimos, de la fortul din veacurile trecute, înălțat în grabă cu fortificații din bîrne ascuțite la vîrf, pînă la vila modernă de lemn pe care un canadian scandalizat de prețurile pieței și-o construiește ieftin, după propriile planuri, cățărată pe o pantă abruptă, sfidînd oblicitatea cu ajutorul piloților susținători și pînă la blocurile de patruzeci și două de etaje, ridicate în douăsprezece săptămîni pe timp de iarnă în Ottawa se vădește unitatea temperamentală a unui popor care abordează vitregiile cu gesturi firești, care, în febrele practicii trece peste teoretizarea necesară, dînd mediului replici prompte și palpabile: în locul ideilor și conceptelor, ziduri și ferestre. Eschimoși, indieni, francezi, englezi și emigranți de toate proveniențele se supun acestui principiu al nemijlocirii economiei și rapidității. Clădirea canadiană pare fructul preciziei și tenacității castorului, animalul național, dăruită în plus cu două atribute ale arhitectonicii moderne: luminozitatea și intimitatea.

În mod firesc, fragmentul de atmosferă canadian, va apare puternic polarizat în acest loc de încrețăiere a zărilor, cu deschideri inegale către Orientul bătrîn și străin, Occidentul amintirilor coloniale, Miază-Noaptea înghețată și civilizația apăsătoare din Miază-Zi. Expresia concentrată a extremelor pe care le dezvolta sensibilitatea canadiană am putut-o afla privind reproducerile a două tablouri contemporane: "Pavane" de Jean Paul Riopelle și compoziția cu trei personaje "La visite" a lui Jean Paul Larieux.

În prima pictură reîntîlnim o veche obsesie a canadianului: lumina, de data aceasta ca patron al culorilor. Pe cele trei suprafețe de pînză apar aglomerări de pete de culoare quasi geometrice, ca și cum un material transparent acoperit cu un strat de cristale din gheață ar lăsa să treacă zeci de fascicole de culori diferite, emise de reflectoare minuscule. Lumina sparge formele pentru a se oglindi, narcisiac, în cioburile poligonale. Omogenizarea la nivel morfologic este complementară cu diversitatea nesfîrșită la nivel cromatic.

În "La visite", în schimb, lumina apare ecranată de fondul cenușiu-albăstrui, prin care răzbate vag, ca prin mixturile londoneze de ceață și fum. Cei trei: soții și fetița lor, cuprinși aproape în întregime și din perspectiva frontală, acoperă cea mai mare parte a spațiului pictat. Fețele și siluetele imobile seamănă înspăimîntător de mult, ca într-o reprezentare egipteană; vagi pete brune accentuează pustietatea unei frunți, a unui obraz, iar ochii, surprinși în clipa în care o gazdă obscură deschide ușa, străbat obosiți, blazați, dincolo de planul tabloului, preschimbînd privitorul însuși în gazdă ocazională. Paltonul fetiței, de un zăpeziu nefiresc e singurul loc prin care lumina evadează, dar iluminarea e dureroasă, conturînd o stafie a monotoniei, a înstrăinării.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

BENJAMIN FRANKLIN
ȘI
IDEALUL INDEPENDENȚEI

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

I

BENJAMIN FRANKLIN
în memoria românilor

Noutăţile în ştiinţele naturii şi, mai ales, cuceririle în domeniul fizicii, au aprins întotdeauna curiozitatea oamenilor. În secolul luminilor, butelia de Leyda, de pildă, şi spectaculoasele demonstraţii ce se făceau cu ajutorul ei au stîrnit însă pretutindeni o senzaţie fără seamăn. Ele au pasionat spiritele iscoditoare, le-au apropiat şi le-au unit.

Interesul comun pentru misterioasele-i proprietăţi a prilejuit în 1748, la Philadelphia, o neaşteptată întîlnire şi apoi o strînsă legătură de prietenie între un fruntaş al depărtatei colonii a Pennsylvaniei şi un român. Între Samuel Domien (transcriere maghiarizată pentru Damian) — care, după ştirile ce avem pînă astăzi, a fost primul călător din părţile noastre ce a poposit pe continentul nord-american — şi Benjamin Franklin, pe atunci membru al consiliului municipal al Philadelphiei, care de doi ani se străduia să deslege tainele electricităţii.

Despre relaţiile lui Franklin cu *globe-trotter*-ul nostru nu ne-a parvenit decît mărturia cuprinsă în următorul fragment dintr-o scrisoare datată 18 martie 1755, adresată de Franklin doctorului John Lining din Charleston, Carolina de Sud:

"Tot ce ştiu, din spusele sale, despre Domien, este că s-a născut în Transilvania, ţinut aflător în părţile tătăreşti, şi că era slujitor al bisericii ortodoxe; vorbea şi scria cît se poate de curgător şi de corect limba latină. Şi-a părăsit căminul cu gîndul să facă ocolul pămîntului, în măsura posibilului, pe uscat.

După ce a traversat Germania, Franţa şi Olanda, s-a îndreptat spre Anglia. O vreme s-a oprit la Oxford. Din Anglia a trecut Oceanul şi a debarcat în Maryland; de aici, a purces în Noua Anglie; apoi a călătorit pe uscat pînă la Philadelphia, iar din acest oraş, străbătînd Maryland-ul, Virginia şi Carolina de Nord, s-a dus în Carolina de Sud. Socotea că în peregrinările lui i-ar fi de folos să ştie cîte ceva despre electricitate. L-am învăţat să întrebuinţeze tuburile şi i-am arătat cum se încarcă butelia de Leyda, precum şi alte cîteva experienţe. Mi-a scris din Charles Town că de-a lungul a 800 de mile a trăit pe seama electricităţii, care i-a adus banii necesari pentru mîncare, băutură şi îmbrăcăminte. Ultima scrisoare primită de la dînsul, era, cred, expediată din Jamaica şi îmi cerea să-i trimit tuburile amintite de dumneavoastră, la Havana, unde urma să se îmbarce pentru Vera Cruz; avea de gînd să

◀ Franklin în 1767 (după portretul lui David Martin)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

călătorească pe uscat, trecînd prin Ciudad de Mexico pînă la Acapulco; acolo plănuia să caute o corabie cu destinația Manila, pentru ca apoi, de-a curmezișul Chinei Indiei, Persiei și Turciei, să se întoarcă în patrie; ca să se țină, se bizuia mai cu seamă pe venitul demonstrațiilor de electricitate. Nemaipomenită aventură; dar așa cum ați remarcat și dumneavoastră, Domien era un om cît se poate de original. Îmi pare rău că tuburile au ajuns prea tîrziu la Havana: dacă nu s-au pierdut, trimiteți, vă rog, după ele și păstrați-le pentru dumneavoastră. Despre ce s-a întîmplat cu Domien mai încolo n-am nici o știre. Făgăduise să-mi scrie din drum ori de cîte ori se va ivi prilejul, precum și din patrie, îndată ce-și va fi încheiat călătoria. Se împlinesc șapte ani de cînd a plecat de aici. Dacă s-ar mai afla și astăzi în Noua Spanie, cum presupuneți, pe temeiul unui zvon neconfirmat, îmi închipui că e ținut închis undeva și că-l opresc să scrie: cred însă mai degrabă că a murit."[1]

Despre periplul lui Domien, afară de această prețioasă informație, nu mai posedăm decît un anunț inserat în numărul din 24—31 octombrie 1748 al săptămînalului *South Carolina Gazette* :

"După ce, în timpul unor peregrinări de mai mulți ani de-a curmezișul Europei (pornind din Transilvania, țara lui de baștină), a studiat și a făcut numeroase experiențe minunate pe tărîmul electricității, mai jos semnatul este dispus ca în tot timpul șederii sale în Charles Town, în fiece miercuri și vineri, între ceasurile 3 și 5 ale după amiezii, să primească amatorii la taverna de pe Broad Street a domnului Blythe (sau să se deplaseze la locuințele domnilor și doamnelor care ar cere-o), spre a le înfățișa efectele uimitoare ale electricității. Intrarea pentru fiecare persoană, care dacă vroiește, va fi îndrituită să fie electrizată de domnul Domien, este de șilingi 20."

Aceste două documente au fost analizate cu competență de profesorul Demetrius Dvoicenko-Markov de la Monmouth College, în articolul intitulat *A Rumanian Priest in Colonial America (Un preot român în America perioadei coloniale)*, publicat în numărul pe octombrie 1955 al revistei *The American Slavic and East European Review*, editată de Universitatea Illinois din Champaign, articol, care conchide că Domien era unul dintre românii greco-catolici din Transilvania, trimiși la studii teologice în seminariile sau colegiile din apusul imperiului habsburgic.

Pentru noi, prietenia și solicitudinea arătate de Franklin acestui dintîi călător român pe meleaguri nord-americane au o semnificație clară. Ele ilustrează rolul gîndirii științifice independente în cimentarea fraternității și solidarității între oamenii care aparțin unor lumi foarte depărtate.

În 1780, cînd independența coloniilor engleze din America de Nord era virtualmente cucerită, Franklin, pe atunci ambasador al Statelor Unite la Paris, i-a supus generalului Washington o propunere de a trece Atlanticul, spre a vizita împreună "cîteva dintre cele mai vechi și mai vestite state europene". Pe marginea acestei sugestii, el făcea, în scrisoarea prin care a transmis-o, aceste reflecții în legătură cu geloziile stîrnite în patrie de vrednicia comandantului suprem al armatei continentale:

"De astă parte a Oceanului, v-ați bucura de faima ce ați cîștigat-o, în stare absolut pură, deplin curățită de umbrele pe care gelozia și pizma compatrioților și contemporanilor se străduie neîncetat să le arunce asupra oamenilor de valoare. Ați avea plăcerea să descoperiți ce o să gîndească viitorimea despre Washington. Fiindcă o distanță de o mie de leghe are aproape aceleași urmări ca trecerea unui mileniu. Glasul mormăit al josnicelor patimi omenești nu răzbate nici în timp, nici în spațiu, atîta de departe."[2]

Se verifică oare pe meleagurile noastre aceste observații inspirate de amara experiență a lui Franklin cu proprii săi detractori? Pentru a afla răspuns la această întrebare, să trecem în revistă etapele și modalitățile receptării în conștiința românilor

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

a imaginii lui Franklin — tipograful autodidact devenit om de știință multilateral, scriitor, diplomat și campion al independenței și al instituțiilor republicane — și să consemnăm expresiile prețuirii de care s-a bucurat, precum și fluctuațiile înrîuririi pe care a exercitat-o la noi în fiecare din principalele ipostaze ale activității sale.

Ar fi o eroare să se creadă că faima omului care "au prins fulgerul" ar fi ajuns la noi abia în deceniul al patrulea al secolului trecut. E doar o aparență care-și are originea în faptul că atunci au apărut primele sale biografii în presa principalelor centre culturale românești și anume: la Iași (*Biografia lui Franklin*, în suplimentul din 31 decembrie 1833 al *Albinei românești* scoase de Asachi); la București (*Oarecari aduceri aminte din biografia lui Veniamin Franklin*, la 22 iulie 1836, în paginile revistei *Muzeu național*, redactată de Heliade); și la Brașov (profilul intitulat *Franklin*, la 13 iunie 1842, în *Foaia pentru minte, inimă și literatură* a lui Barițiu).

În realitate, cunoașterea și aprecierea cuceririlor lui Franklin, omul de știință, și-au croit drum la noi încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în pas cu procesul de deschidere către Occident operat în Transilvania, și apoi, în Moldova și în Țara Românească, și pe măsura laicizării învățămîntului în limba greacă la academiile domnești de la Iași și de la București.

Acest lucru e dovedit prin prezența în mai multe biblioteci din Transilvania a primelor traduceri în franceză și în germană ale lucrării *Experiments and Observations on Electricity Made at Philadelphia in America (Experimente și observații asupra electricității făcute la Philadelphia în America)*, a cărei publicare, la Londra, în 1751, i-a asigurat lui Franklin o celebritate egală cu aceea a lui Newton. Astfel, Biblioteca municipală din Arad posedă unul dintre puținele exemplare ale primei versiuni franceze (Paris, 1752); Biblioteca centrală universitară din Cluj și Biblioteca Teleki-Bolyai din Tîrgu-Mureș dețin fiecare cîte un exemplar al celei de-a doua ediții — revizuite și adăugite — a acestei versiuni (Paris, 1756). Cît despre prima traducere germană (Lipsca 1758), ea se găsește în fondurile Bibliotecii filialei Academiei R.S.R. din Cluj și ale Bibliotecii Bethlen din Aiud. Cu toate că nu se pot stabili cu precizie nici data intrării, nici fișele de circulație la noi ale vreuneia dintre aceste cărți rare, nu încape îndoială, că cele mai multe au fost procurate nu mai tîrziu decît la 1—3 ani după apariție și că, la cunoștința cărturarilor români din Ardeal, concluziile lui Franklin au ajuns, probabil, în jurul anului 1760.

În același sens pledează împrejurarea că după această dată, la academiile domnești din Iași și din București — unde între 1760 și 1821, pe lîngă greci, au urmat sute și sute de tineri pămînteni — fizica experimentală modernă a fost predată de distinși învățați care păstrau un contact permanent cu știința apuseană. Ajunge să amintim de Nichifor Teotochis, profesor și director al Academiei ieșene (1765—1767), care, în 1767, și-a tipărit la Lipsca manualul propriu intitulat *Στοιχεία Φυσικής (Elemente de fizică)*; de Nicolae Zerzulis (Cercel), profesor la Iași (1770) care, pentru cursul său, a folosit traducerea unei vestite lucrări a olandezului Pieter Van Musschenbroeck *(Compendium physices experimentalis)*; de Daniil (Dimitrie) Philippide, profesor de fizică, stabilit la Iași în 1796, care a tradus tratatul lui J. Brisson; precum și de Constantin Vardalahos, profesor (1805—1813) la Academia domnească din București al cărui manual de fizică, *Φυσική πειραματική*, publicat la Viena în 1812, dedică un spațiu considerabil contribuțiilor lui Franklin la studiul electricității.

Mai trebuie să subliniem existența în bibliotecile publice a numeroase manuale, tratate și dicționare de fizică, precum și enciclopedii în limba franceză editate în ultimele trei-patru decenii ale secolului al XVIII-lea, provenite din diferite fonduri mai vechi, unde, în articolele consacrate electricității, Franklin figurează la loc de cinste. Lucrări de acest tip figurează, de altfel, și în cataloagele și listele de cărți

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ale unor biblioteci personale risipite în cursul vremilor, cum este de pildă, catalogul bibliotecii lui Nicolae Rosetti-Rosnovanu de la Stînca, întocmit în preajma anului 1821, recent descoperit și publicat de Cornelia Papacostea-Danielopolu.[3]

Toate acestea justifică certitudinea că, în jurul fiecărui cititor al cărților menționate, în jurul fiecărui dascăl ce se hrănea din ele, precum și în jurul ucenicilor săi, numele lui Franklin și știrea despre supunerea trăsnetului, au circulat, cu inevitabile hiperbolizări și simplificări, în cercuri mai largi. Zvonul, acest mijloc primitiv de comunicare, vehiculează întotdeauna cu mare iuțeală noutățile ce aprind speranțele și fantezia oamenilor sau ating interesele lor arzătoare, și invenția paratrăsnetului aparține, prin excelență, acestei categorii.

Cuceririle savantului american au rămas fără întrerupere pe primul plan. La fel ca pretutindeni în lume, ele ocupă și la noi un loc necontestat în toate manualele de fizică și electricitate. Afară de asta, activității sale științifice, i s-au consacrat de-a lungul anilor și cîteva lucrări speciale: Em. Bacaloglu, *Aperătoroiŭ de trăsnetulŭ* (București, 1887); R. Burghelea, *Trăznetul învins. Viața marelui Franklin, inventatorul paratrăznetului* (București, 1942); și Ion Sava Nanu, *Benjamin Franklin* (București, 1967).

Nu cu aceeași celeritate a ajuns, și nu același progres liniar l-a înregistrat, la noi, faima literară a lui Franklin.

Se păstrează, în ediții timpurii, doar versiunea germană în trei volume a operelor sale (*Herrn Benjamin Franklins Sämtliche Werke*, Dresda, 1780 — la Biblioteca Academiei R.S.R. din București și în trei biblioteci transilvănene (Cluj, Tîrgu Mureș și Timișoara) — precum și ediția *princeps* a *Autobiografiei (Mémoires de la vie privée de Benjamin Franklin écrits par lui-meme*, Paris, 1791) — la Biblioteca Muzeului Bruckenthal din Sibiu și la Biblioteca centrală universitară din Iași. Mai toate bibliotecile posedă însă numeroase culegeri de eseuri morale, de pamflete, de memorialistică și de corespondență, în franceză sau germană, din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului trecut. Un corp de opere editate la Paris în 1817, în trei volume, figurează în catalogul bibliotecii personale a lui Nicolae Rosetti-Rosnovanu.

Scrierile literare ale lui Franklin s-au propagat în alte condiții decît cuceririle lui științifice. Lectura directă a textelor era esențială, și zvonul nu i se putea substitui. Pînă la apariția primelor tălmăciri în limba română, contactul a fost deci limitat la cei puțini, care cunoșteau franceza și germana. Ulterior, cînd s-a pășit la traduceri în limba română, contactul s-a mărginit la un perimetru tematic redus, tălmăcitorii și editorii supunîndu-se alergiilor schimbătoare ale cenzurii și gustului vremii.

Șirul versiunilor a fost inaugurat timid, prin traducerea unui scurt fragment din *Meșteșugul de a fi cineva norocit sau Știința bunului Rihard (The Way to Wealth)* la 8 iulie 1836, în paginile săptămînalului bucureștean *Muzeu național*, fragment care a fost în același timp cea dintîi traducere din Franklin și cea dintîi traducere din literatura americană la noi, și a constituit semnalul unei cascade de alte traduceri. În periodicele din Țara Românească, din Moldova și din Transilvania au apărut la intervale scurte mereu alte piese: schița — *Istoria fluerului (The Whistle)* — publicată la 22 iulie 1836, tot în revista *Muzeu Național ; Planul de îmbunătățire morală a lui Benjamin Franklin (Benjamin Franklin's Project to Arrive at Moral Perfection)* în *Vestitorul bisericesc* (Buzău, 14, 21 și 28 ianuarie 1839); *Știința bunului om Richard* în aceeași publicație (4 și 11 martie 1839); *Povățuirea lui Franklin către un tînăr negutător (Advice to a Young Tradesman)*, în *Vestitorul romînesc* din București, și *Trîmbița* (o nouă versiune a schiței *The Whistle*), în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, (ambele în 1840); *Le Bonhomme Richard*, în limba franceză, însoțit de o traducere în limba română, semnată de A. E. (Ermiona Asachi) în caietul pe

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PREFACA.

—

La inceputul intreprinderii nóstre ne-ammu propus a dà în annul aquesta dela ḍece pinò la un-spre-ḍece volume din *Bibliotheca portativă*. Morala intră in sujetele de prima linie que aveam a tractà. Opuscula sub titlu de *Opere allese alle lui Franklin* este o scriere de morală que ori-que natiò civilisată se întrecù a o traducce spre a'si dotà limb'a cu moral'a practică a liberatorului Americei, esit din condiția uvrierilor typographi. Am inceput dela dènsa spe-

aprilie, mai, iunie 1841, al revistei bilingve *Le Glaneur Moldo-Valaque — Spicuitoru moldo-român*, de la Iași; extrase din *Meșteșug prin ajutorul căruia fie cine poate tot d'auna avea buzunarul plin de bani* (15 iulie 1844), *Înștiințare pentru cel care voește să ajungă bogat* (15 august 1844), *Meșteșug de a fi cineva norocit sau Știința bunului Richard* (15 martie 1845), *Sfătuiri către un lucrător sau muncitor* (15 iunie 1845) și *Istoria fluerului* (14 iulie 1845), toate în *Învățătorul satului* din București; *Blîndul bătrîn Richard sau Mijlocul spre a se înavuți*, traducere din limba germană semnată J. J. Many, în *Gazeta de Transilvania* (Brașov, 22 octombrie 1845); *Moșul Richard (Rișar)*, în revista ieșană *Icoana lumei* (16 și 23 iulie, 6, 13 și 21 august 1846); un scurt extras din *Tabellul virtuților necesarii spre a ajunge la perfecțiunea morală*, în *Curierul românu* (București, 19 februarie 1848); și, *Blîndul bătrîn Richard sau Mijlocul de a se înavuți*, în revista *Învețiatorului poporului* (Blaj, 21 și 28 iulie și 4 august 1848).

În 1844, au mai apărut la Iași — ca anexă la lucrarea lui Teodor Codrescu, *Éléments d'analyse grammaticale* — trei scrieri ale lui Franklin în versiune franceză: *La Science ou Bonhomme Richard*, *Avis à un jeune ouvrier* și *Moyens d'avoir toujours de l'argent dans la poche*. Predilecția pentru *Știința bunului Richard* este evidentă.

După înăbușirea Revoluției de la 1848, periodicele încetează brusc, dar explicabil, să publice vreo scriere de-a lui Franklin. În următorii zece ani, marcați de intervenția ruso-turcă din 1848—1849, de ocupația rusă din 1854, de războiul Crimeii și de ocupația austriacă din 1854—1857, nu mai apar decît materiale despre contri-

▲ Prefața (aparținînd lui Heliade) la «Opere allese alle lui Franklin», București 1860

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

buţiile lui Franklin la studiul electricităţii (în 1856, în *Isis sau Natura*, iar în 1857, în *Muzeu Naţional*).

După Unire, în 1859, vede lumina tiparului în volum separat prima selecţie din scrierile lui Franklin: *Opere aliese*, traductio de I. M. Rîureanu, Imprimeria Iosif Romanov et Cie, Bucureşti[4]. Pe pagina de gardă a culegerii este înscris următorul citat din Franklin: "... Totul depinde mai ales de două lucruri: *Travaliu şi Economie*". Traducerile sînt precedate de o prefaţă *Către copiii studioşi* semnată de I. M. Rîureanu şi de traducerea unei biografii a lui Franklin, semnată L. S.[5] În prefaţă, tălmăcitorul îşi defineşte obiectivele în aceste cuvinte: "A împlini o educatio solidă, învețînd moral'a sau cunoscinţ'a moravurilor quellor bune, aquesta è, amaţii mei copii, scopul cărţii ce pun în mâinile voastre. Ea è o traductio din quelle mai aiIese opere morali ale lui Beniamin Franklin, quel mai moralisat dintre omenii secolului din urmă, un Socrate al timpilor moderni."

Culegerea[5] înmănunchează titluri reprezentative pentru morala utilitaristă, umorul jovial, sfătoasa înţelepciune şi stilul prozei frankliniene. Iată sumarul ei: *Sciinţ'a bunului Richard (The Way to Wealth)*; *Art'a d'a avé visuri plăcute (The Art of Procuring Pleasant Dreams)*; *Midlocul d'a avé tot d'auna bani în pungă (The Way to Make Money Plenty in Every Man's Pocket)*; *Dialogul între podagră şi Franklin (Dialogue between the Gout and Mr. Franklin)*: *Gamb'a frumoasă şi gamb'a imórsă (The Handsome and the Deformed Leg)*; *Despre schimbarea posiţiunilor* (Letter to Joseph Priestley, February 9, 1780); *Însciinţare necessariă aquellor'a que voiescu să se înavuţéssă (Necessary Hints to Those that Would be Rich)*; *Consiliu unui june lucrător (Advice to a Young Tradesman)*; *Parabola asupra amorului fraternu (A Parable on Brotherly Love)*; *Fluerul (The Whistle)*; *Petiţia mînei stînge (A Petition of the Left Hand)*; *Descoperirea economiei (An Economical Project)*; *Asupra recunoşcinţei* (Notes concerning an interview with Grenville, 1781); *Pierderea vieţii (The Philadelphia Gazette*, Nov. 18, 1756*)*; *Fragment din memorialele lui Franklin* (Excerpt from *The Autobiography*).

Investită cu un gir răsunător, ediţia a II-a a apărut la mai puţin de un an de la publicarea cărţii, ceea ce dovedeşte că prima ediţie se epuizase vertiginos. De astă dată scrierile lui Franklin constituiau pivotul lucrării colective intitulate *Morala*, al IV-lea şi penultimul volum din colecţia "Bibliotheca portativă" iniţiată de Ion Heliade Rădulescu în 1860. Scrierilor lui Franklin le erau adăugate aci două culegeri intitulate respectiv *Vocabular de morala sau bune consiliuri trase din sapienţa tuturor naţiunilor* (pp. 119—228) şi *Morala în faptă. Bune esemple* (pp. 223—224).

Cuprinzînd peste 50 de "consiliuri" trase din opera lui Franklin şi un mare număr de cugetări ale lui Heliade, *Vocabularul*, care-i rodul colaborării acestuia din urmă cu I. M. Rîureanu, este interesant nu numai pentru că prezintă repere preţioase pentru studierea ecoului trezit la noi de filosofia lui Franklin în momentul respectiv dar şi pentru că oferă noi materiale pentru cunoaşterea orientării şi frămîntărilor lui Heliade în perioada următoare Unirii. Într-o prefaţă care fără nici o îndoială îi aparţine — neluată în seamă pînă azi, pentru motivul că e nesemnată şi se găseşte aşezată în interiorul volumului (la pp. 115—118), unde nimeni nu s-ar aştepta să afle cuvîntul acestui ctitor al culturii noastre — Heliade apreciază că: "Opuscula sub titlu de *Opere aliese alle lui Franklin* este o scriere de morală que ori-que naţio civilisată se întrecù a o traduce spre a-şi dota limba cu moral'a practică a liberatorului Americii eşit din condiţia uvrierilor typographi."

De-a lungul următoarelor trei decenii, *Operele aliese* au înregistrat încă trei ediţii (în 1868, a III-a; în 1873, a IV-a, iar în 1888 a V-a). Succesul culegerii a determinat un cortegiu de noi traduceri şi reeditări din Franklin: *Mizloku d'a te înavuţi (The Way to Wealth)* publicată în almanahul *Amicul poporului* de la Sibiu, pe anul

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

1862; *Sciința lui Riku celŭ pățitu sau Calea către fericire*, de Franklinŭ, traducere de arhimandritul Varahilu Latesiu, apărută la Iași, în 1864, în a cărui cuprindere intră *Sfatulŭ betrânului Abramŭ (The Way to Wealth)*, *Sfatulŭ unui muncitoriu tinerŭ datŭ de unŭ lucratoriu betranŭ (Advice to a Young Tradesman)*, *Mijloace de a ave totu deauna bani în pungă (The Way to Make Money Plenty in Every Man's Pocket)*; *Catechismulu economiei politice* de P. S. Aurelian, cu Adăugire de *Sciința betrânului Richard (The Way to Wealth)* după Beniamin Franklin, Iași, 1869 (reeditat în 1874); *Sciința lui Moș Albu — Meșteșugul de a face stare (Drumul la California) (The Way to Wealth)* tradus de Ion N. Licu, Botoșani, 1890 și traducerile apărute în *Foaia pentru toți*, între 1896 și 1898. La acestea se adaugă traducerea în neogreacă "Η *ἐπιστιμη τὸν καλὸν Ριχαρδου* (*Știința bunuluiRichard*) publicată la Tulcea, în 1888.

Cu 9 traduceri (4 în volum și 5 în periodice) și cu 15 apariții în limba română (9 în volum și 6 în periodice) ale *Sciinței bunului Richard* publicate pînă în 1890, țara noastră se plasează la data respectivă pe locul al doilea în rîndul națiunilor neanglofone. Primul loc este ocupat de Franța, cu 56 de apariții, iar al treilea, de Germania, cu 11. De un atît de vast și trainic răsunet nu avusese parte la noi nici unul dintre romanele lui Eugène Sue, necum vreo scriere a unui clasic european.

Succesul literaturii lui Franklin, cu accentul principal pe scrierile morale și de înțelepciune, corespunde avîntului comerțului și industriei care domină perioada premergătoare Revoluției de la 1848, Unirii Principatelor și Independenței. Ceea ce o națiune alege și gustă dintr-o literatură străină îngăduie, desigur, să se stabilească diagnosticul stării spiritului ei public și nivelul de libertate al presei și tiparnițelor.

Fenomenul acesta — pentru că desigur este un fenomen — pe care nu l-au sesizat pînă azi istoricii literari, îi va surprinde pe exegeții americani ai lui Franklin. Implicațiile lui sînt vrednice de a fi mai îndeaproape cercetate. O asemenea investigație ar putea să elucideze, de pildă, presupunerea că lectura primelor traduceri ale *Sciinței bunului Richard* ar fi contribuit cu ceva la arhitectura dată de Anton Pann *Poveștii vorbei*, pe care Gaster o socotea unică, prin aceea că este "o poveste de la început pînă la sfîrșit".[7]

După 1890 curba coboară. Aparițiile devin sporadice și nu mai aduc lucruri noi. Bicentenarul nașterii lui Franklin prilejuiește în Ardeal o comemorare de pe urma căreia ne-a rămas opusculul lui Pavel Oprișa, *Beniamin Franklin, conferență pentru sărbarea arangeată de corpul profesoral de la gimnaziul din Brad în presara Sfîntului Andrei, 1906*, publicat la Orăștie în 1907. Apoi, în 1915, apare o prelucrare a lui G. Aslan, *Cum ajunge cineva om* (după *Autobiografia* lui Franklin); în sfîrșit, în 1933, vede lumina tiparului volumașul *Beniamin Franklin, Viața și opera*, de Alexandru I. Botez, în care sînt folosite fragmente din *Autobiografie* și din *Știința bunului Richard*. Un eveniment cu adevărat notabil se produce în toiul celui de-al doilea război mondial, cînd, în 1942, se publică pentru prima oară textul integral al *Autobiografiei* (cu o completare a vieții autorului de englezul W. MacDonald).

După această apariție, cunoașterea operei lui Franklin stagnează din nou; nu se tălmăcește nici o scriere din mulțimea celor încă necunoscute la noi și nu se înregistrează nici o reeditare.

Cu ocazia celei de-a 250-a aniversări a nașterii lui Franklin, Petru Comarnescu — călăuză competentă și inimoasă a generației sale în lumea valorilor culturale și, în special, ale artei, dramaturgiei și poeziei americane moderne — a schițat un sugestiv portret al omului și o excelentă prezentare a operei lui literare (*Benjamin Franklin*, 1957). În sfîrșit, în 1972, un scurt fragment din *Autobiografie* a fost inclus în antologia *Literatura mărturisirilor* (vol. 1, Nr. 126 — 150), alcătuită de Silvian Iosifescu, apărută în colecția "Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

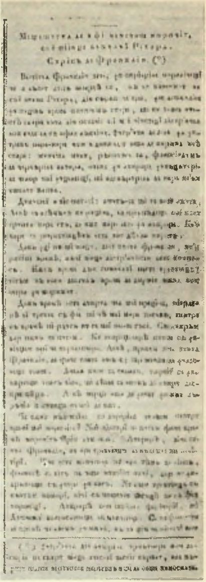

Cea dintîi traducere din literatura americană apărută la noi: „Meșteșugul de a fi cineva norocit"... de Franklin (*Muzeu Național*, 8 iulie 1836)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Insinuarea la adresa lui Franklin că "nu dorește neatîrnarea decît ca să bea vinuri franțuzești", făcută de unul din compatrioții săi, s-a risipit înainte de a ajunge în Carpați și la Dunăre. În pragul secolului al XIX-lea, constatăm că pentru un dregător român învățat, războiul de independență al coloniilor engleze de peste Atlantic precum și imaginea Statelor Unite ale Americii de Nord ca *mundus novus* erau contopite și întrupate în persoana lui Franklin, simbol unic al mult rîvnitei independențe și al unei orînduiri republicane ideale.

În scrisoarea datată august 1827, către "un frate și prieten despre starea Moldovei", comisul Ionică Tăutul, secretarul rezidentului Moldovei la Poartă dă glas, prin gura unui imaginar interlocutor american, probabil pentru a se pune la adăpost de bănuiala că nutrește idei subversive, părerea că "Franklin au dărmat tirania și au așăzat fericirea noroadelor pe pravilile Republicii".[8] Este însă evident că aceasta era o convingere ce-i aparținea, căci o regăsim exprimată în nume propriu în scrisoarea adresată unui "Milord" englez[9] în timpul războiului ruso-turc din 1828—1829: „... *Grâce à l'esprit philosophique de deux nations européenes, l'autre hemisphère, sans Themistocles sans Scipions, n'a-t-il pas actuellement des états qui dans leur prosperité méritent l'envie d'Athènes et de Rome ?*" Cele două națiuni la care face aluzie în acest paragraf sînt, fără îndoială, cea engleză și cea spaniolă, iar statele prospere din cealaltă emisferă pe care le are în vedere sînt Statele Unite și republicile latino-americane întemeiate între 1810 și 1825.

Prestigiul de care s-a bucurat la noi Franklin și modelul american ca simboluri ale năzuințelor spre independență și prefaceri constituționale e reflectat nu o dată în scrierile celor care au pregătit redeșteptarea națională și au organizat Revoluția de la 1848.

Barițiu mărturisește că în anii învățăturii la Cluj (1826—1831) se visa general ca "Washington și sol ca Franklin".

În *Elegia scrisă pe țintirimea unui sat*, imitată după Thomas Gray, (publicată în 1836), Gheorghe Asachi întrevede în Franklin o temă poetică și introduce numele lui în locul aceluia al englezului John Hampden, protagonist al Revoluției burgheze din Anglia din secolul al XVII-lea, care figura în original (*Elegy Written in a Country Churchyard*, vv. 57—58).

"Poate aice dormitează a cotunului Franclin,
Ce a patriei și a științei purta amorul sînt în sîn"[10]

În același an, la 22 iulie, în paginile revistei *Muzeu Național* al cărei redactor era Heliade, numele lui Franklin apare însoțit de epitetul „patriarh al libertății".

În noiembrie 1843, Ion Ghica, în memorabila-i lecție de deschidere a cursului de economie politică la Academia Mihăileană, împletește elogiul realizărilor obținute în cîteva decenii de Statele Unite — care "stau în cumpănă cu tot ce are azi Europa, care lucrează de veacuri întregi" — cu transparente aluzii la independență. "Omul nu este desăvîrșit, spune el, nu este tot ce poate fi decît prin slobozenie."

Sub data de 30 iulie 1850, C. A. Rosetti, în exil la Paris, consemnează în ale sale *Note intime* : "Am lucrat ... la un articol pentru călindarul pe anul viitor, o mică legendă despre Franklin."

Iar în 1855, Mihail Kogălniceanu, în *România literară*, afirmă că "jurnalismul trebuie să se iee după pilda lui Franklin, carele a practicat cu atîta iscusință arta de a poporaliza adeverile folositoare și de a înfățișa sfaturile morale practice sub forme atrăgătoare și ușoare de înțeles pentru numărul cel mare al cetitorilor..."

Despre răsunetul ce l-au găsit evenimentele din America, la oamenii luminați din Țara Românească și din Moldova sau la cărturarii ardeleni, în perioada anterioară (1776—1826) nu s-au găsit încă, din păcate, mărturii directe. Acest lucru se datorește credem, între altele, împrejurării că pînă în prezent istoriografia, atît cea română

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

cît și cea americană, paralizată de postulatul potrivit căruia influența Revoluției franceze ar fi constituit singurul ferment extern al mișcării de redeșteptare națională, s-a sfiit să atace problema înrîuririi exercitate de Revoluția burgheză americană pe meleagurile noastre și în țările vecine. Dar acest postulat, contestat de N. Iorga[11], de P. P. Panaitescu[12] și de știința istorică materialist-dialectică, nu este singurul factor care a descurajat studiul și disocierea elementelor amalgamului de realități locale și influențe străine care au determinat această mișcare.

Sumara cercetare a receptării lui Franklin la noi dezvăluie cîteva dintre însemnatele dificultăți ale unei asemenea întreprinderi. Ele se datoresc mai întîi faptului că după proclamarea republicii în Franța și, îndeosebi, după declanșarea războiului împotriva monarhiilor europene, Poarta otomană, la fel ca și Imperiul habsburgic, Rusia țaristă, au privit cu implacabilă ostilitate instituțiile republicane, și au căutat să stăvilească contactele cu țările care le îmbrățișaseră. Această politică, urmată neabătut pînă la destrămarea finală a Sfintei Alianțe (1827), a avut drept urmare interzicerea importului de ziare și cărți favorabile acestor instituții și înăbușirea oricărei expresii deschise de simpatie sau de interes față de ele. Din această pricină, materialul documentar este cît se poate de sărac, singurele elemente fiind scrisorile particulare și corespondența diplomatică (atunci cînd înregistrează sporadic zvonurile și starea de spirit locală) și presupunerile ce se pot clădi pe datele cuprinse în cataloage de bibliotecă, în liste de publicații importate și pe alte indicii.

Ce ne oferă pentru moment consultarea acestor surse?

Este mai presus de orice dubiu, că din amplele relatări favorabile celor 13 colonii engleze răsculate, pe care presa țărilor europene bucuroase de orice slăbire a Angliei, s-au grăbit să le publice în perioada 1776—1789, apropiații cancelariilor domnești de la Iași și de la București și fruntașii ardeleni au luat cunoștință de Declarația de Independență și au urmărit cu interes evoluția rînduielilor făurite de revoluția burgheză americană. Este suficient să amintim două fapte: în 1776, cancelaria domnească ieșană primea, precum atestă documentele interne, "gazăturile" de la Paris, de la Viena, de la Utrecht, de la Colonia și de la Altona, iar în iunie 1778, Constantin Caragea, dregător moldovean apropiat de domnitorul Constantin Moruzi, consemnează în *Efemeridele*[13] sale: "Măria Sa mi-a încredințat grija tălmăcirii gazetelor franțuzești, scoțînd știrile cele mai de seamă ce interesează pentru a le face cunoscute stăpînilor seculari..."[14]

Pînă la mărturia din 1827 lăsată de Ionică Tăutul, pe care l-am amintit mai sus, nu se află nimic direct cu privire la Franklin. Se găsesc doar în biblioteci, ediții în limba franceză, germană și neogreacă ale cărților sale, care, judecînd după data apariției lor, au intrat în țară și au fost citite în acest interval.

Descoperim, însă — în pasionanta corespondență schimbată de savantul multilateral care a fost Daniil Philippide[15] preceptor în casa familiei Balș, și apoi, după 1803, profesor de fizică la Academia domnească ieșană, cu eruditul geograf francez Barbié du Bocage, corespondență care ar merita să fie tradusă în limba română — lucruri ce oglindesc, desigur, nu numai sentimentele și vederile semnatarului, dar și curentele de opinie în rîndul unora dintre oamenii luminați din Moldova și denotă atracția exercitată de instituțiile depărtatelor State Unite și poate, implicit, rezervă față de alternativa franceză.

La 15/27 aprilie 1801, pe o listă a cărților ce ar dori ca Barbié du Bocage să i le procure, Philippide trece Constituția Statelor Unite ale Americii (*Constitution des États Unis d'Amérique*, in 8° chez Plasson").[16]

În încheierea scrisorii din 21 iunie 1804, nemijlocit după ce relatează cu mîhnire persecuțiile la care a fost supus de obscuranțiști greci undeva în Asia Mică un cunoscut comun, Philippide scrie, parcă în chip de comentariu: *Ami, je voyage souvent*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

par la pensée dans l'Anglamérique ; je brûle d'apprendre tout ce qui regarde ce pays, vous me combleriez de joie en m'envoyant quelque nouvelle description de ce pays."[17]

La 13/25 august al aceluiași an, Philippide adresează prietenului său de la Paris întrebarea: "*quel est le plan de cette ville naissante que l'on appelle du nom du premier héros du nouveau monde et qui deviendra un jour la première ville du monde?*"[18]

Circumlocuțiunile folosite — *Anglamérique*, pentru Statele Unite, și *le premier héros du nouveau monde*, pentru Washington — nu îndeplinesc aici o funcție stilistică ornamentală. Ele sînt precauții dictate de amintirea tragicului sfîrșit al lui Rigas Velestinul și de senzația apăsătoare că autocrațiile intrate în panică supraveghează pe toată lumea cu ochi de Argus.

Dar elemente ale modelului american s-au strecurat prin ochiurile triplei rețele a cenzorilor, a "revizorilor de cărți" și a iscoadelor și au răsărit pretutindeni pe pămîntul vechiului continent în ciuda tuturor măsurilor preventive și represive. Și de-a lungul primei jumătăți a secolului al XIX-lea popoarele Europei au continuat să fie dinamizate de unele dintre ideile revoluției burgheze americane, așa cum erau și în 1777, cînd într-o scrisoare către un prieten, Franklin constata: "Chiar dacă se mărginește să ne aplaude și să ne facă urări, Europa întreagă e alături de noi. Națiunile ce gem sub domnia bunului plac sînt de partea libertății și rîvnesc la ea; lectura constituțiilor adoptate de colonii le înflăcărează... Este îndeobște împărtășită părerea că țelul pentru care luptăm e cauza lumii întregi și că apărînd libertatea noastră, o apărăm pe a lor"[19].

La noi — fie că au ajuns purtate din gură în gură de negustori și de tineri umblați la studii sau de călători străini și de grupurile de refugiați poloni din 1794 și 1830, de răsculații sârbi între 1804 și 1815 și de grecii din Moreea, fie că au venit prin filiera tipăriturilor de limbă franceză, germană, greacă, italiană sau rusă, în forma lor originală sau adaptată — acelea dintre ideile revoluției americane care corespundeau condițiilor obiective, precum și intereselor și năzuințelor mai urgente ale obștei s-au impus cu precădere, încolțind mai iute și rodind mai bogat decît principiile specifice revoluției franceze.

În stadiul actual al cercetărilor, constituie doar o ipoteză plauzibilă că pilda americană ar fi constituit un imbold pentru manifestările spiritului de rezistență la opresiune care s-au înregistrat la noi în intervalul cuprins între rebeliunea celor 13 colonii engleze din America de Nord și căderea Bastiliei (în Moldova, conspirațiile boierilor din 1777 și 1778; în Transilvania, incidentul de la Cîmpeni din 1782 și răscoala lui Horia).

Este, însă, de necontestat partea de influență a modelului oferit de Statele Unite asupra mișcărilor ulterioare. Franța fiind neatîrnată și unitară, independența și unirea politică au fost și au rămas, prin natura lucrurilor, străine preocupărilor revoluționarilor francezi. Pe meleagurile românești, în Serbia și în Grecia, ca și în Polonia sfîrtecată și apăsată, tocmai ideea independenței și aceea a unității s-au bucurat, cum era și firesc, de cel mai puternic ecou. Altoită pe fermentul de revoltă împotriva exploatării naționale și feudale, ideea de neatîrnare, fie și sub forma ciuntită a autonomiei, a fost izvorul din care a țîșnit lozinca "Dreptate și slobozenie" a lui Tudor și a reprezentat miezul incandescent al revendicărilor lui Eftimie Murgu, Cîmpineanu și Bărnuțiu și al luptei lui Iancu, precum și cheia de boltă a dorințelor partidei naționale din Moldova și a Proclamației de la 1848.

La rîndul ei, soluția unirii laolaltă a celor de un neam care răspundea aspirațiilor cu vechi rădăcini istorice, nutrite de conștiința unității etnice, a fost preluată și avansată în diferite forme și cuprinderi, în funcție de situațiile concrete.

Împrejurarea că, din pricina unor conjuncturi neprielnice, numeroasele scrieri prin care Franklin a contribuit la cristalizarea acestor idei fundamentale precum și

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

la propagarea idealurilor constituționale și republicane, au rămas neasimilate la noi, nu a stat în calea faimei sale. În România, ca și în alte țări ale lumii, figura lui Franklin simbolizează independența cu toate corolarele ei și încarnează virtuțile tipice prin care simpaticul frate Jonathan, burghezul american progresist din secolul al XVIII-lea, se deosebește de Unchiul Sam, al secolului al XIX-lea, și de George F. Babbitt al secolului nostru.

Imaginea lui Franklin ar deveni mult mai veridică dacă, pe lingă editarea în versiuni moderne a scrierilor publicate pînă acuma, dar inaccesibile astăzi, s-ar întreprinde traducerea pamfletelor lui politice, a căror vervă satirică, swiftiană, este ilustrată de *Un edict al regelui Prusiei* și de *Scrisoarea adresată de contele de Schoumbergh baronului Hohendorf*, a operelor social-politice, precum și a acelora dintre nenumăratele scrisori care păstrează esența gîndirii și întreaga savoare a înțelepciunii și bonomiei lui.

În felul acesta, am face, în sfîrșit, cunoștință cu filozofia acestei personalități deosebit de complexe, și cu toate nuanțele pragmatismului său optimist care, în mare măsură au căzut jertfa schematizării inerente procesului de ridicare la rang de simbol și legilor mutilante care cîrmuiesc formarea și mișcarea nevăzută a faimei.

Adevăratul Franklin nu se cade să fie uitat. El întrunește cu prisosință cele două cerințe pe care însuși le-a enunțat pentru ca cineva să fie îndrituit a rămîne în amintirea omenirii. "Dacă nu vrei să fii uitat după moarte, scrie opere vrednice de a fi recitite și săvîrșește fapte despre care să se poată scrie".[20] Pe lingă care, Franklin mai posedă și calificarea inestimabilă de a fi contribuit într-o măsură care ar trebui investigată mai profund, la însuflețirea și dîrzenia luptei noastre pentru independență,

---

[1] *The Papers of Benjamin Franklin*. Leonard W. Labaree Editor, Whitfield J. Bell Jr., Ralph L. Ketcham associate editors, Yale University Press, New Haven and London, 1963, vol. 5, pp. 521—522.

[2] Către George Washington, 5 martie 1780, apud *Benjamin Franklin, Representative Selections*. With Introduction, Bibliography and Notes by Frank Luther Mott and Chester E. Jorgenson, American Book Company, New York — Atlanta, 1936, p. 421.

[3] Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Catalogul bibliotecii de la Stânca*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, XIII (1971), pp. 155—169.

[4] Aceasta este cea de-a doua apariție în volum a unui scriitor american în România, întîia fiind *Coliba lui Moș Tom* a Harriettei Beecher Stowe, publicată în două versiuni la Iași, în 1852—1853.

[5] Traducerea s-a efectuat prin intermediar francez: *Mélanges de morale, d'économie et de politique, extraits des ouvrages de Benjamin Franklin, précédés d'une notice sur sa vie par A. Ch. Renouard*, Paris, 3e édition, 1853.

[6] Vezi Ford, P. L. *The Manisided Franklin*, New York, 1899.

[7] Anton Pann, *Povestea vorbii*, Scrisul Românesc, Craiova, 1936, introducere [illegible]

[8] Ionică Tăutul 1795—1830. Scrieri social-politice, cuvînt înainte, studiu introductiv, note, Emil Vîrtosu, Editura științifică, București, 1974, p. 227.

[9] Probabil lui Stratford Canning, pe atunci ambasadorul Angliei la Constantinopol. *Ibid.*, p. 201

[10] Gheorghe Asachi, Editura Minerva, București, 1973: vol. 1, p. 52; cf. 2 *The Complete Poems of Thomas Gray*, Oxford University Press, 1966, p. 39.

[11] N. Iorga, *Istorie universală și istorii naționale*, lecția de deschidere a cursului de istorie universală ținută în anul 1934—1935, text litografiat, p. 26.

[12] P. P. Panaitescu, *Influența polonă și revoluția română de la 1848*, „Cartea românească", București 1929, pp. 23—24.

[13] *Efemeridele lui Caragea (Constantin)*, în *Documente Hurmuzachi*, vol. XIII (versiunea românească), București, 1914, p. 91.

[14] Eufemism pentru Poarta otomană

[15] Acest Philippide, unchiul filologului Alexandru P. Philippide, a fost cel dintîi cărturar care, într-o lucrare științifică (*Geografia României*, apărută la Viena în 1816), a dat ținuturilor locuite de poporul nostru numele de România.

[16] Daniil Philippidis, Barbié du Bocage, Anthimos Gazis, ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ 1794—1819, ed. E. Koumarianou, Athena, 1966, p. 38.

[17] *Ibid*, pp. 134—135. [18] Ibid., p. 137 .

[19] Către Samuel Cooper, 1 mai 1777, apud Gerald Stourzh, *Benjamin Franklin and American Foreign Policy*, University of Chicago Press, 2nd Edition, 1969, p. 234.

[20] *Poor Richard Almanack*, 1738.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

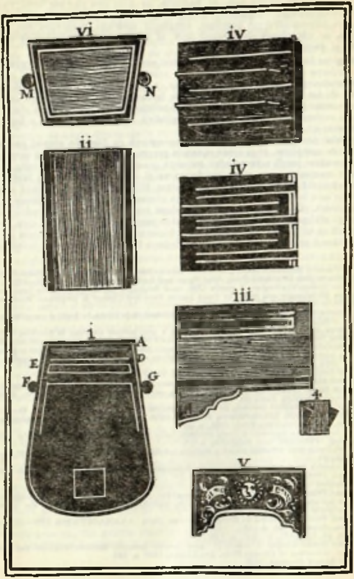

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

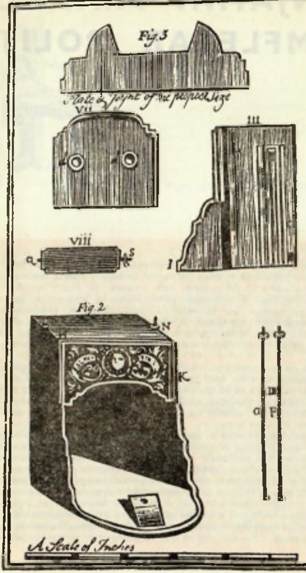

Elemente constructive proiectate de Franklin pentru soba ce-i poartă numele

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

BENJAMIN FRANKLIN PAMFLETAR POLITIC

La Franklin, personalitatea omului de știință, a diplomatului și bărbatului de stat, umbresc într-o măsură pe scriitor. Cu variații în timp și spațiu, fenomenul se poate constata pretutindeni. La fel scrierile sale morale, în frunte cu *Știința bunului Richard* și cu *Autobiografia*, eclipsează operele sociale și economice, corespondența, eseurile și publicistica lui. La noi, de pildă, Franklin, pamfletarul politic, e aproape cu desăvîrșire necunoscut. Și totuși, specia literară a pamfletului, innobilată de autorul *Călătoriilor lui Gulliver* și a *Smeritei jalbe*, se fălește cu cîteva piese de excepție ce poartă semnătura marelui gînditor american și amprenta filozofiei sale politice.

Un prim pas spre repararea acestei nedreptăți, care ciuntește imaginea autorului, ar putea fi tălmăcirea celor două pamflete politice care urmează. Ele sînt cu deosebire interesante pentru că se completează reciproc, pledînd indirect pentru democrație, independență și republică: unul este îndreptat împotriva atentatelor monarhiei la agonisita locuitorilor; celălalt, ridică glasul contra dreptului ce își arogă suveranii de a dispune de viața supușilor.

Primul pamflet, *Un edict al regelui Prusiei*, ridiculizează și condamnă, în 1773 — într-un moment crucial al conflictului dintre coloniile engleze din America de Nord și metropolă —, obstinația cu care monarhia britanică aplică conaționalilor de peste Atlantic o politică vamală și fiscală discriminatorie și spoliatoare. Scandaloasele pretenții și transparentele sofisme invocate de George al III-lea pentru a le justifica sînt înfățișate de Franklin drept revendicări și argumente formulate de Frederic cel Mare al Prusiei împotriva Angliei și împotriva locuitorilor ei. Apariția pseudo-*Edictului* în presa londoneză a produs senzație și a avut consecințe asupra evoluției disputei. La două săptămîni după publicarea lui, într-o epistolă adresată unui prieten, Franklin consemna: "Mi-a fost dat să aud vorbindu-se în termeni superlativi despre

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

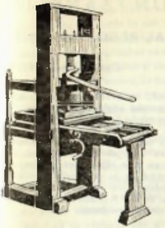

Presa tipografică folosită de Franklin

Edict și afirmîndu-se că ar fi cel mai ascuțit și cel mai necruțător pamflet dat la iveală în Anglia de mulți ani încoace ... Prinși în cursă, cum s-ar zice, cititorii au parcurs mai bine de jumătate din text fără a bănui nimic, închipuindu-și că documentul este autentic."

Cel de al doilea, cu titlul *Scrisoare adresată de contele de Schaumbergh baronului Hohendorf*, stigmatizează cinismul landgrafului de Hessen-Kassel, unul dintre mărunții despoți germani care și-au cîștigat o faimă durabilă, năimind cu toptanul în 1776, micile lor oștiri Marii Britanii, spre a le folosi drept carne de tun în războiul contra coloniștilor răsculați. Pamfletul vizează însă, evident, mai departe, demascînd odioasa industrie a războaielor și orînduirile care lasă soarta popoarelor la discreția unor suverani al căror bun plac e practic nețărmurit.

Deși chemate să slujească scopuri precise în împrejurări istorice concrete, *Edictul* și *Scrisoarea* au înfruntat vremea. Forța expresivă a textelor nu a pălit nicidecum, iar sarcasmul lor, cu valențe și semnificații întinse, au continuat să șfichiuască fenomenele înrudite care se produc sub ochii noilor generații, în alte conjuncturi și pe alte meridiane.

Apariția acestor două pamflete marchează, pe ogorul publicisticii și literelor americane primele afirmări strălucite ale farsei și ale ironiei swiftiene care, ulterior, aveau să se dezvolte și să fie fructificate, nu o dată, de la *Hans Phaall* și de la *Farsa cu balonul* încoace. Trebuie subliniat însă că, la Franklin, recursul la farsă și ironie are un mecanism și resorturi particulare, diferite de cele ce condiționează manipularea acestor procedee stilistice de către autorul *Călătoriilor lui Gulliver*, (așa cum au fost puse în lumină de recentele studii românești care au împrospătat la noi exegeza operei lui Swift). Unul dintre principalele imbolduri pentru adoptarea acestor forme pornește din adînca cunoaștere a psihologiei umane cîștigată de Franklin din

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

bogata lui experiență de viață. Mai precis, din învățătura cristalizată în această confesiune cuprinsă în *Autobiografie*: "Mi-am impus ca niciodată să nu contrazic deschis simțămintele și vederile oricui ar fi, sau să afirm vreodată categoric opinii sau sentimente proprii... Mai mult, mi-am interzis ca, în vorbire, să folosesc cuvinte sau expresii denotînd o părere, categorică cum ar fi "desigur", "fără îndoială" etc., și în locul lor am adoptat expresii ca "pare-mi-se", "aș crede", de pildă, că lucrurile stau așa, sau altfel, sau aș fi înclinat să presupun acuma". Ori de cîte ori cineva face o afirmație ce o socot eronată, îmi refuz plăcerea de a-l contrazice fățiș sau de a sublinia pe loc vreo absurditate în tezele pe care le susține: în replică, încep prin a observa că în unele cazuri și în anumite împrejurări, opinia sa ar fi justă dar că, în speță, "socot" sau" am impresia" că lucrurile stau puțin altfel. Foarte curînd am constatat foloasele acestei schimbări în purtările mele: convorbirile decurg mai lin; modestia cu care îmi expun punctul de vedere înlesnește acceptarea lui și stîrnește o mai slabă împotrivire; de asemenea, sufăr mai puțin cînd reiese că eu sînt acela care greșește, și izbutesc mult mai lesne să-i determin pe ceilalți să-și recunoască erorile și să mi se ralieze cînd se întîmplă ca dreptatea să fie de partea mea".

La baza acestor reguli de conduită care constituie o cheie a succeselor repurtate de Franklin în viața publică, se află, desigur, nu numai prudența, și elasticitatea necesară diplomatului dar și o sinceră modestie precum și bunăvoință înțelegere și adînc respect față de semeni.

Original este și spiritul care străbate pamfletele lui Franklin. Dominantele acestui spirit sînt pragmatismul, și un optimism viguros subiacent credinței sale de nezdruncinat că omul și instituțiile sociale sînt perfectibile.

IOAN COMȘA

PAMFLETE POLITICE

BENJAMIN FRANKLIN

UN EDICT AL REGELUI PRUSIEI

Dantzic, 5 sept. (1733)

Noi cei din Dantzic ne-am minunat nu o dată de pasivitatea poporului englez față de șicanele la care sînt supuse mărfurile ce le aduce în portul nostru.[1] Pînă de curînd ne erau necunoscute obligațiile, vechi și noi, ce apasă asupra națiunii engleze; de aceea nici că puteam bănui că amintitele șicane ea le-ar răbda dintr-un simț al datoriei sau pornind de la principiile echității. Edictul ce-l reproducem mai jos, care acum a fost publicat, ar putea, de n-ar fi mincinos, să arunce oarecare lumină asupra problemei.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

"FREDERIC, prin voia lui Dumnezeu rege al Prusiei[2] etc. etc. etc., la toţi de faţă şi viitor *(à tous présens et à venir)* sănătate. Întrucît pacea de care se bucură astăzi toate ţinuturile de sub stăpînirea noastră, ne dă răgaz să ne îndreptăm luarea aminte asupr rînduirii negoţului, asupra îmbunătăţirii finanţelor noastre şi totodată asupra uşurării birurilor ce ne sînt datorate de supuşii noştri din ţară; facem cunoscut că mînat de aceste gînduri şi de alte consideraţiuni temeinice, după ce am cercetat zisele chestiuni în sfatul nostru, de faţă fiind scumpii noştri fraţi şi alţi mari dregători membri ai sfatului, noi, binechibzuind asupra lor, în temeiul nemărginitelor noastre puteri şi prerogative regale, am emis şi am decretat şi decretăm acest Edict, precum urmează.

Avînd în vedere că e bine cunoscută de lumea întreagă împrejurarea că cele dintîi aşezări germane pe pămîntul ostrovului britanic au fost coloniile înfiinţate, sub conducerea lui Hengist, Horsa, Hella, Uff, Cerdicut, Ida[3] şi alţii, de supuşii mult-vestiţilor duci, strămoşii noştri; avînd în vedere că de-a lungul veacurilor trecute, zisele colonii au înflorit sub ocrotirea augustei noastre case, fără a se emancipa vreodată de sub autoritatea ei; avînd de asemenea în vedere că pînă în ziua de azi aceste colonii n-au adus decît puţine foloase casei noastre; avînd în vedere şi faptul că în războiul din urmă[4] am luptat noi înşine spre a le apăra de ameninţarea Franţei, şi că, prin aceasta, am dat coloniilor putinţa să cucerească posesiunile din America ale acestei puteri, ajutor pentru care, pînă în ceasul de faţă, n-am primit despăgubiri corespunzătoare, şi avînd mai departe în vedere că este drept şi potrivit ca, de la aceste colonii ale noastre, din ostrovul britanic să se strîngă un impozit care să ne dezdăuneze; şi ţinînd seama că apare just şi oportun ca urmaşii vechilor noştri supuşi, care, ca atare, ne sînt datori supunere, să contribuie la împlinirea lipsurilor resimţite de regeasca noastră vistierie, întocmai cum ar fi fost îndatoraţi s-o facă dacă strămoşii lor n-ar fi părăsit ţinuturile ce stăpînim în prezent: de aceea, prin Edictul de faţă, dispunem şi ordonăm ca de la data şi după data emiterii lui să se strîngă şi să se plătească, în mîinile *vameşilor* rînduiţi de noi, o dare de patru şi jumătate la sută *ad valorem*, în folosul nostru şi al urmaşilor casei noastre, asupra tuturor mărfurilor, manufacturilor, precum şi asupra tuturor cerealelor şi oricăror alte produse agricole ce se vor exporta din ostrovul britanic, cum şi asupra mărfurilor de orice fel ce se vor importa în zisul ostrov. Şi, pentru ca această dare să poată fi încasată fără greutăţi, dispunem şi ordonăm ca toate vasele şi corăbiile, atît cele ce ridică ancora din ostrovul britanic, îndreptîndu-se către orice parte a lumii, cît şi cele pornite din orice punct al globului cu destinaţia aceluiaşi ostrov să facă neapărat escală în călătoria lor în portul nostru de la Konigsberg[5], pentru ca acolo să fie descărcate, percheziţionate şi supuse amintitelor dări.

1 În 1773 portul Danzig (astăzi Gdansk) se afla în mîinile Prusiei.

2 Frederic II cel Mare, rege al Prusiei (1740—1786).

3 Hengist şi Horsa, căpetenii ale primului val de saxoni, debarcaţi în Anglia în 449 e.n.; Cerdicus, conducătorul saxonilor debarcaţi în Anglia în 495.

4 Războiul de 7 ani (1756—1763).

5 Königsberg (Kaliningradul de astăzi), pe atunci principalul port la Baltica al Prusiei.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

Avînd în vedere mai departe că pe pămîntul zisului ostrov britanic coloniştii noştri au descoperit de-a lungul anilor numeroase mine şi zăcăminte de minereu de fier, şi că de pe străvechile noastre ţinuturi s-au ridicat unii supuşi pricepuţi în meşteşugul convertizării minereurilor în metale şi s-au strămutat în ostrovul Marii Britanii, ducînd cu el şi împărtăşind acolo acest meşteşug; şi ţinînd seama că locuitorii acestui ostrov, socotind că ar avea dreptul de a folosi cît mai bine bogăţiile naturale ale locului spre a se înavuţi, nu numai că au clădit cuptoare pentru extragerea fierului din minereul amintit, dar mai mult, pentru prelucrarea mai lesnicioasă a metalului, au înjghebat şi instalaţii de placat şi de ştanţat, precum şi furnale pentru elaborarea oţelului[1] s-a ivit astfel primejdia unei stagnări a manufacturilor respective în metropolă; de aceea, mai dispunem ca, de la data şi după data emiterii prezentului Edict, să nu mai funcţioneze în numitul ostrov al Marii Britanii nici o manufactură şi nici o instalaţie, de ştanţat, laminat sau placat înzestrată cu ciocane basculante, să nu se clădească nici un furnal pentru elaborarea oţelului şi să se scoată din funcţie cele existente[2] iar Lorzilor Locotenenţi ai comitatelor din zisul ostrov le ordonăm prin prezentul Edict ca îndată ce vor prinde de veste că undeva pe întinsul comitatelor lor se construiesc asemenea manufacturi sau instalaţii, să dispună a lor dărîmare şi nimicire, folosind spre acest sfîrşit forţa; de eventuala neîndeplinire a măsurilor acestora răspund personal Lorzii Locotenenţi. Binevoim însă a da locuitorilor ostrovului înalta noastră încuviinţare să-şi aducă fierul ca să fie prelucrat în Prusia, după care să le fie înapoiat; fireşte, plătind ei prusienilor, supuşii noştri, manopera şi toate comisioanele, precum şi navlu, fraht şi prime de asigurare atît la ducere cît şi la întoarcere; aceasta prin derogare de la orice dispoziţiuni contrare cuprinse în Edictul de faţă.

Nu socotim însă nimerit să acordăm aceeaşi îngăduinţă în privinţa lînei; cu toate acestea, întrucît dorim să încurajăm nu numai fabricarea ţesăturilor de lînă în străvechile noastre ţinuturi dar şi producţia de lînă şi totodată să oprim, pe cît cu putinţă, şi una şi alta pe numitul nostru ostrov, interzicem cu desăvîrşire exportul de lînă fie chiar în ţara mumă, adică în Prusia; şi pentru ca locuitorii ostrovului să fie şi de aci înainte mai straşnic împiedicaţi să realizeze prin prelucrare foloase de pe urma lînei ce o au, dispunem ca nici cea mai neînsemnată cantitate de lînă să nu fie mişcată dintr-un comitat într-altul; de asemenea, dispunem să nu se care dintr-un comitat într-altul, nici pe uscat, nici pe apă, măcar şi peste cel mai mic rîu sau peste cea mai neînsemnată gîrlă, nici un fel de fire de lînă, fie ea pieptănată sau nepieptănată sau ţesături, ca gabardină, diftină, serj, molton, pănură, catifea sau orice alte stofe de lînă sau confecţii din lînă sau din amestec de lînă în vreunul din zisele comitate, sub pedeapsa confiscării acestora dimpreună cu vasele, caii şi

---

1 Producţia de fier brut realizată de cele 13 colonii americane în 1772 se cifra la 30 000 tone ceea ce reprezenta cam 1/7 din producţia lumii întregi

2 O interdicţie identică, decretată de Parlamentul britanic, tocmai lovise metalurgia coloniilor.

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

carele etc. întrebuințate la transportarea lor. Le dăm totuși preaiubiților noștri supuși încuviințarea să folosească (dacă vor socoti nimerit) întreaga cantitate de lînă ce o posedă drept îngrășămînt pentru ameliorarea ogoarelor lor.

Avînd mai departe în vedere că în Prusia meșteșugul și secretul fabricării pălăriilor a ajuns la un înalt grad de perfecțiune și că ar trebui stăvilită, pe cît cu putință, confecționarea de pălării de către supușii noștri din afara metropolei; și întrucît, avînd la îndemînă lînă, biber și alte blănuri, locuitorii ostrovului mai înainte numit, în înfumurarea lor, își închipuie că ar avea dreptul să tragă oarecare cîștig de pe urma lor, folosindu-le spre a fabrica pălării, păgubind astfel manufacturile noastre din țară; de aceea, dispunem și ordonăm prin prezentul Edict ca nici pălării, nici fetruri de nici un fel, fie vopsite, sau nevopsite, fie finisate sau nefinisate să nu fie încărcate pe corăbii, în care sau în căruțe, precum și pe cai spre a fi transportate dintr-un comitat într-alt comitat al ostrovului sau în orice alt loc de una sau mai multe persoane; aceasta sub pedeapsa confiscării ziselor mărfuri și a unei amenzi de cinci sute de lire sterline de fiece infracțiune. De asemenea, se interzice ca pălărierii din zisele comitate să lucreze cu mai mult de doi ucenici sub pedeapsa unei amenzi de 5 lire sterline lunar[1] ceea ce urmărim prin aceasta este ca, văzîndu-se îngrădiți atît în ce privește producția, cît și în ce privește desfacerea mărfii lor, pălărierii în cauză să priceapă că n-are rost să-și continue activitatea. Cu toate acestea, pentru ca locuitorii zisului ostrov să nu aibă de suferit din pricina lipsei de pălării, binevoim a încuviința ca ei să-și exporte blănurile de biber în Prusia; de asemenea, îngăduim ca pălăriile confecționate din aceste blănuri să fie apoi reexportate din Prusia în ostrovul britanic; persoanele beneficiind de această prevedere vor plăti negustorilor noștri toate cheltuielile și spezele confecționării, dobînzile, comisioanele aferente, precum și primele de asigurare și frahtul atît la dus cît și la întors, întocmai cum se prevede pentru minereul de fier.

În sfîrșit, dorind să învederăm încă o dată bunăvoința față de amintitele noastre colonii din ostrovul britanic, mai dispunem și ordonăm prin prezenta ca toți *hoții*, tîlharii la drumul mare, spărgătorii, falsificatorii, ucigașii, sodomiții și răufăcătorii de tot soiul, osîndiți la moarte potrivit legilor prusiene, pe care în nemărginita noastră clemență îi socotim nevrednici a fi spînzurați aici, să fie scoși din pușcăriile noastre și mutați în numitul ostrov al Marii Britanii în vederea unei mai dense populări a locurilor.

Ne place să credem că spiritul de dreptate și echitarea acestor porunci și rînduieli regale date de noi vor fi prețuite de mult iubiții noștri coloniști din Anglia; căci zisele rînduieli sînt copiate după legiuirile lor și anume: 10 și 11, William III c. 10, 5 Geo. II c. 29, 4 Geo. I c. 11 [2] și după alte foarte echitabile legi promulgate

---

1 Nu cu mult înainte Parlamentul britanic introdusese restricții și în ce privește prelucrarea lînei și fabricarea pălăriilor.

2 Așa este obiceiul să fie numerotate legile engleze pînă în ziua de astăzi.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

de chiar parlamentele coloniştilor, după instrucţiuni date de principii lor sau după rezoluţiile adoptate de cele două Camere legiuitoare pentru buna cîrmuire a *propriilor lor colonii din Irlanda şi din America*.

Toţi locuitorii din zisul ostrov sînt înştiinţaţi prin prezenta să nu se împotrivească în nici un chip aducerii la îndeplinire a prezentului nostru Edict sau a vreuneia dintre prevederile sale, orice încercare de împotrivire constituind crimă de înaltă trădare, iar toţi cei bănuiţi de această crimă vor fi transportaţi, ferecaţi în lanţuri, din Britania în Prusia, unde vor fi judecaţi şi executaţi potrivit legii prusiene.

Acesta este bunul nostru plac.

Dat la Potsdam, în această a douăzeci şi cincia zi a lunii august una mie şapte sute şaptezeci şi trei, în cel de-al treizeci şi treilea an al domniei noastre.

Dat de M. S. Regele în Consiliul său.

RECHTMAESSIG, Sec."[1]

Unii sînt de părere că acest Edict nu ar fi decît unul dintre obişnuitele *Jeux d'Esprit*[2] ale regelui; alţii socot c-ar trebui luat în serios, şi că regele caută pricină Angliei; toată lumea consideră însă că afirmaţia cu care se încheie Edictul, anume că "aceste rînduieli sînt copiate după legile adoptate de parlamentul englez în privinţa propriilor lor colonii" este deosebit de jignitoare:pare de necrezut că urmărind meschine şi nechibzuite profituri imediate, un popor binecunoscut a fi iubitor de libertate ,o naţiune atît de înţeleaptă şi avînd sentimente atît de liberale, un neam atît de drept şi de echitabil în raporturile cu vecinii săi, să-şi trateze propriile odrasle în chip atît de arbitrar şi de tiranic!

Un Edict al regelui Prusiei (în original *An Edict by the King of Prusia*) a apărut în numărul din 22 septembrie 1773 al periodicului londonez *Public Advertiser*; s-a tradus după Benjamin Franklin, *Representative Selections* ... by Frank Luther Mott and Chester E. Jorgenson, American Book Company, New York, 1936.

Grupajul Benjamin Franklin este ilustrat cu gravuri de Werner Klemke

---

1 Pentru conformitate cu legea, ministru secretar de stat.

2 Vorbe de duh (în fr.).

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

PAMFLETE POLITICE

SCRISOARE ADRESATĂ DE CONTELE DE SCHAUMBERGH BARONULUI HOHENDORF COMANDANTUL TRUPELOR DIN HESSEN DEPLASATE ÎN AMERICA*

Roma, 18 februarie 1777

Monsieur le baron:

Întorcîndu-mă de la Neapole, am găsit la Roma scrisoarea domniei-voastre din 27 decembrie anul trecut. Cu nespusă plăcere, am luat cunoștință de vitejia de care au dat dovadă trupele noastre în bătălia de la Trenton[1] și nici nu vă închipuiți ce încîntat am fost aflînd că din cei 1950 de soldați din Hessen angajați în luptă nu au scăpat cu viață decît 345. Au pierit deci numai 1605 oameni și nu găsesc cuvinte pentru a lăuda spiritul de prevedere care v-a determinat să înaintați ministrului meu la Londra lista amănunțită a morților. Această precauțiune era evident necesară întrucît informațiile prezentate guvernului englez de organele sale nu menționează decît 1455 de morți. De aici ar urma că, potrivit înțelegerii noastre, n-aș fi îndrituit să primesc decît 483.450 în loc de 643.500 de florini. Înțelegeți, firește, pagubele pe care o asemenea greșeală le-ar aduce finanțelor mele și n-am nici cea mai mică îndoială că veți depune toate strădaniile ce se impun spre a înveдera că darea de seamă supusă lordului North[2] este eronată și că lista dumneavoastră este exactă.

Curtea londoneză obiectează că ar fi fost o sută de răniți ce nu se cădeau a fi incluși pe listă, nici plătiți ca morți; nădăjduiesc că n-ați uitat instrucțiunile ce v-am dat înainte de a părăsi Kasselul și că n-ați încercat să readuceți la viață, administrîndu-le toate ajutoarele umanitare posibile, pe aceia ale căror zile nu puteau fi prelungite decît cu prețul tăierii unui braț sau unui picior. Procedînd astfel, li s-ar face răniților un rău serviciu și sînt încredințat că, decît să trăiască neputincioși,

---

* *Frederic II, conte de Schaumbergh* (corect Schaumburg), landgraf de Hessen-Kassel (1761—1785); rudă și client al casei de Hanovra din care se trăgea George al III-lea regele Angliei, a închiriat Angliei, în primăvara lui 1776, 22.000 de soldați, care au luptat împotriva celor 13 colonii engleze răsculate.

1 Bătălie care s-a desfășurat la 25 decembrie 1776, între armata coloniilor răsculate de sub comanda lui Washington și armata engleză; după ce a decimat garnizoana alcătuită în majoritate de mercenari din Hessen, Washington a ocupat orașul Trenton, pe-atunci capitala coloniei New Jersey.

2 Frederick North (1732—1792), prim-ministru al Angliei în timpul Războiului de Independență al Statelor Unite.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ei ar alege moartea. Nu vreau să spun că s-ar cuveni să-i ucideţi cu bună ştiinţă trebuie să fim omenoşi, dragul meu baron, dar aţi putea atrage atenţia chirurgilor că fiecare schilod constituie o mustrare vie la adresa profesiei ce-o exercită şi că, dintre toate ieşirile posibile, cea mai rezonabilă ar fi ca, atunci cînd ostaşii ajung inapţi pentru luptă, să-i lase să moară.

Sînt pe punctul de a vă trimite un nou contingent de recruţi. Nu fiţi zgîrciţi în privinţa lor. Urmăriţi gloria înainte de orice. Gloria-i comoara cea mai de preţ. Pe ostaş nimic nu-l înjoseşte mai rău decît setea de cîştig. El nu trebuie să se sinchisească de nimic altceva decît de onoare şi de faimă, iar faima nu se cucereşte decît în vîltoarea primejdiilor. O bătălie cîştigată fără ca învingătorul să verse nici o picătură de sînge nu-i decît o izbîndă searbădă, în vreme ce, pierind cu arma în mînă, învinşii se acoperă de glorie. Vă mai amintiţi că dintre cei 300 de lacedemonieni care au apărat defileul de la Termopile nu s-a întors nici unul? Ce fericit aş fi să pot spune acelaşi lucru despre vitejii mei din Hessen!

E adevărat că regele lacedemonienilor, Leonidas, a pierit laolaltă cu ei: lucrurile s-au schimbat însă şi nu se mai obişnuieşte ca principii imperiului să se ducă să lupte în America pentru o cauză ce nu-l priveşte. În plus, de n-aş rămîne în Europa să primesc banii, în mîinile cui s-ar plăti cele treizeci de guinee de cap? Afară de asta, e necesar să stau aici să vă trimit noii recruţi destinaţi să-i înlocuiască pe oamenii ce-i pierdeţi. Acesta e motivul care mă sileşte să mă înapoiez în Hessen. E drept că la noi acasă numărul bărbaţilor în toată firea a cam descrescut, dar am să vă trimit copii. Şi unde puneţi că o marfă cu cît e mai rară, cu atît mai vîrtos îi creşte preţul. Am primit încredinţări că în ţară femeile şi tinerele fete s-au apucat să lucreze ţarinile şi că nu fac treabă proastă. Foarte bine aţi făcut că l-aţi trimis îndărăt în Europa pe acel doctor Crumerus care a obţinut atît de mari succese în lecuirea dizenteriei. Nu vă irosiţi vremea cu oamenii care au pîntecele şubred. Asta-i o boală care dă soldaţi bicisnici. Şi pe cîmpul de luptă un mişel face mai multă pagubă decît tot folosul ce poate fi adus de zece viteji laolaltă. Mai bine să crape în cazărmi, decît să dezerteze de pe linia de foc şi să păteze reputaţia armatei noastre. Pe lîngă acestea, ştiţi bine că pentru cei răpuşi de boală mi se plăteşte la fel ca şi pentru cei căzuţi în luptă, dar că pentru dezertori nu primesc nici un sfanţ. Călătoria în Italia, care m-a costat neînchipuit de mult, face de dorit ca mortalitatea să fie cît mai ridicată. De aceea, nu pregetaţi şi făgăduiţi înaintarea în grad tuturor acelora care-şi pun viaţa în joc: îndemnaţi-i să caute gloria în mijlocul pericolelor; vă rog să-l comunicaţi maiorului Maundorff că nu sînt deloc mulţumit că i-a salvat pe cei 345 de oameni care au supravieţuit măcelului de la Trenton. De-a lungul întregii campanii, ca urmare a ordinelor sale, nu şi-au pierdut viaţa nici zece oameni. În sfîrşit, principala preocupare a domniei-voastre se cade să fie prelungirea războiului şi evitarea oricărei bătălii decisive pentru vreuna din părţi, pentru că am făcut planuri pentru aducerea unui mare ansamblu de operă italiană şi n-aş vrea să mă văd nevoit să le contramandez. Între timp, scumpul meu baron de Hohendorf, mă rog ca Dumnezeu să vă aibă în sfînta şi binecuvîntata lui pază.

Scrisoare adresată de contele de Schoumbergh baronului Hohendorf, comandantul trupelor din Hessen deplasate în America (în original From the Count de Schoumbergh to the Baron Hohendorf, Commanding the Hessian Troops in America) s-a tradus după Benjamin Franklin, *Representative Selections* ... by Frank Luther Mott and Chester E. Jorgenson, American Book Company, New York, 1936.

În româneşte de IOAN COMŞA

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

ERWIN WICKERT

Robinson și oaspeții săi

piesă radiofonică într-un act

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

LA TREIZECI DE ANI DUPĂ HIROSHIMA

Imposibila izolare

La treizeci de ani după Hiroshima, «*Secolul 20*» propune cititorilor săi, în paginile ce urmează, o întîlnire, prin modalitatea teatrului scurt, cu acțiunea unei piese adînc implicate — atît în substratul ei de structură cît și prin reverberațiile finale — cu realitatea primejdiei atomice (de care autorul, scriitorul vest-german Erwin Wickert, bun cunoscător al Extremului Orient, s-a mai ocupat, cu simț de responsabilitate, și într-o altă piesă, purtînd chiar titlul-simbol de *Hiroshima*). Ideea că înaintea piazei sinistre plutind — nescîrpită încă — asupra omenirii postbelice, nu există recluziune posibilă nicăieri pe planetă, constituie aici centrul de greutate ascuns al unei construcții scenice în care ni se înfățișează, surprinzător, o ipostază proaspătă și nouă a lui Robinson, îmbătrînitul personaj din insula plăsmuită cîndva de închipuirea puritanului Defoe (și impropriu receptată drept hrană spirituală de copilărie): *Robinson și oaspeții săi*, anacronic convocați de contemporanul nostru să dialogheze într-o modernă singurătate, într-un «no man's land» situat undeva între viață și moarte, alcătuiesc, desigur, încă de la ridicarea cortinei, un mănunchi de prezențe menite să deștepte firescul interes al cititorului român care, pînă acum, a luat cunoștință prin traduceri doar de narațiunile lui Erwin Wickert: *Întrebarea tigrului* tradusă de Mihai Isbășescu în numărul 6—7/1972 al revistei *Secolul 20* (la care și trimitem, spre întregirea informației biobibliografice), prozele *O vară pe*

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

muntele *Fuji*, Editura Eminescu, 1974, tradusă tot de Mihai Isbășescu, și romanul istoric cu valențe de eseu și parabolă *Purpura*, de curînd apărut la Editura Univers în traducerea Sevillei Răducanu. *Robinson și oaspeții săi* este așadar, din acest punct de vedere, prilejul unei rotunjiri de profil printr-o luare nemijlocită de contact cu înzestrările de dramaturg și scenarist radiofonic ale scriitorului, un cîmp vast în care s-a afirmat timpuriu, și cu deosebit succes, încă înainte de consolidarea deplină a reputației sale de romancier.

Dincolo însă de măiestria cu care stăpînește genul teatrului scurt, sau dialogul dincolo de siguranța cu care utilizează instrumentele artei cuvîntului în mediumul specific radiofonic, frapează, în piesa acum prezentată în premieră publicului românesc, concizia și nervul cu care autorul, pornind conotativ de la Defoe, asimilează parodici cu grație și simplitate, cîteva din motivele grave și personajele perene ale tradiției literare europene — de la aluzia homerică la Shakespeare și Goethe. Pe firul schimbului vivace de replici din care se alcătuiește țesătura piesei, acestea toate se află organic înscrise în liniile constante de forță ale gîndirii lui Erwin Wickert, scriitorul pururi preocupat de raportul dintre istorie și artă, de problema puterii, de acea coordonată neschimbată a vieții umane, confruntată fundamental cu moartea.

Dar modernitatea acestor pagini (destinate nu citirii ci rostirii prin mass-media) capătă, poate, relieful cel mai relevant în fugara și paradoxala confruntare a lui Robinson «artifex» cu personaje istorice — spre exemplu cu solitarul insulei Sf. Elena, Napoleon I, prototip al tuturor celor falnici decăzuți din putere; sau, dimpotrivă, cu personaje literare hărăzite să servească de antiteză unui atare arhetip, de pildă, ducele fantast al Milanului înnobilîndu-și singurătatea prin tăria dominatoare a spiritului, pe insula fabuloasei *Furtuni* shakespeariene.

Mai dramatic și mai răscolitor decît toate aceste repere de venerabilă și acreditată vechime este însă, desigur, momentul întîlnirii finale a noului Robinson cu Andreas, misteriosul personaj sculat de pe celălalt tărîm, ivit de undeva din hecatombele mașinii de război spulberate, cîndva cunoscute sub numele de Wehrmacht. Acel *nu* categoric, prin care personajul se opune, pînă dincolo de moarte, nălucii, refuzînd, cu secretă groază, să primească adăpost împotriva înserării sub mantaua oferită de fantomă, acel *nu* simbolic și final servit halucinației Lohengrinului lui Wagner — căruia Robinsonul lui Wickert îi va prefera vuietul mării — este nota pe care, semnificativ, cortina cade.

Judecînd din subtonuri, cu finețe și ascuțime, istoria recentă cunoscută, *Robinson și oaspeții săi* este, în esență, o sagace incursiune prin universul doritei lumi, eliberată de spectre, către care — regăsindu-se pe sine — spiritul contemporanilor noștri aspiră.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Robinson și oaspeții săi

PERSONAJELE: ROBINSON, un pictor; CILLY, soția sa; BEATRICE, fiica sa; KLAUS ANDREAS, un istoric de artă; GOETHE; PROSPERO VINERI, un papagal

ROBINSON: Te botez Vineri. — De fapt nu știu dacă era într-o zi de Vineri cînd ne-am întîlnit prima oară, se prea poate să fi fost tot așa de bine și altă zi; dar numele Vineri are tradiție. Iar mie poți să-mi spui Robinson. Numele meu anterior n-are nici o importanță. Acum să înveți să rostești numele Robinson, pentru ca să mă poți striga cînd vei avea vreodată nevoie de mine. Ro-bin-son. Ești drăguț, dragul meu, dar ai ochiul viclean, în special cînd ții capul aplecat într-o parte. E drept că adevăratul Vineri mîncase oameni, dar în rest era un sălbatec blajin. Ar trebui să-ți iei caracterul lui drept exemplu. Privirea asta n-o să-ți ajute la nimic, — trebuie să înveți. Firește că trebuie să avem răbdare amîndoi. Ro-bin-son! Încă o dată: Ro-bin-son! Mai avem multă vreme înaintea noastră, poate ani întregi. Avec la patience on arrive à tout. Asta e pe franțuzește, de aceea nici nu e nevoie s-o reții. Deocamdată doar numele meu. Ascultă bine: Ro-bin-son! Taci, nu vrei? Bine, atunci să facem o mică variație. Pedagogul trebuie să aibă în primul rînd răbdare. Să repetăm, deci, ceea ce am învățat la muzică: Noi sîntem veseli tăietori de lemne. Așadar... *(fluieră începutul)*.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

VINERI *(continuă și fluieră iodlerul cîntecului)*.
ROBINSON: Foarte frumos. Asta ai prins-o. Ai urche bună. Și acum din nou: Robin-son! *(oftează)* Nu bagă de seamă că vreau să-l instruiesc. Prietene, cultura e ceva pentru toată viața, pentru viitorii tăi o sută sau o sută cincizeci de ani. Și ceea ce te învăț acum este abia fundamentul. În cursul superior aș putea să te învăț, de pildă, întreaga Odissee. Dar, pentru asta, de bună seamă că memoria ta nu ajunge, din păcate. În orice caz ai să înveți mai tîrziu vreo cîteva versuri, la care m-am gîndit; de pildă:

Robinson era eliberat de toate-n acei ani
De lume, vină, oameni, nevoi precum și bani.

De fapt ăsta nu e un exemplu sublim din lirica occidentală, dar nu va rămîne fără efect asupra cuiva luat pe nepregătite. Dacă o fi să mai existe oameni peste o sută de ani și dacă vreunul, rătăcit pe aici, s-o apropia pe furiș de tine cu arc și săgeți, atunci să stai liniștit locului și să spui cu perfectă nonșalanță: Robinson era eliberat de toate-n acei ani...
VINERI *(rîde tare și răsunător)*.
ROBINSON: Nici asta nu-i rău. Asupra unui primitiv va avea cu siguranță efect. O să tragă o spaimă pe cinste. Dar noi ne adresăm oamenilor crescuți în tradiția occidentală, chiar dacă peste o sută de ani aceștia nu vor mai fi decît niște specialiști plătiți cu sume mari. Unde rămăsesem? Aa, da, — Robinson! *(furios)* la spune o dată „Robinson"!
VINERI *(repetă deopotrivă de furios)*: la spune o dată „Robinson"!
ROBINSON: Spanac! Confuzie!
VINERI: Spanac! Confuzie!
ROBINSON: Vineri, prietene, nu apreciez cînd îți bați joc de mine. Faci pe prostul și mă duci de nas. Cuvintele „spanac" și „confuzie" îți ies ușor din gură, dar pentru cuvîntul mult mai simplu „Robinson" avem nevoie de zile întregi. Cred că, drept pedeapsă, ar trebui să-ți mai trag iar una cu pămătuful de pene peste urechi. *(Vineri țipă strident de frică)* Aha, acu' te retragi la capătul barei și îți zbîrlești penele! Robinson! Ro-bin-son!
Capul aplecat într-o parte, ochiul viclean! Bine și-așa, prietene. Ai ochiul cel mai răutăcios pe care l-am văzut vreodată. Fiindcă e rotund, galben și fără gene. Mai ales fiindcă n-are gene și nu clipește și nu scapără, ci doar vede. Dacă mai stai liniștit o clipă, pot să-l desenez.

ROBINSON *(fredonează melodia din Orplid de Mörike-Wolf)*.
BEATRICE *(încetișor, apoi mai deslușit)*: Papa! — Papa? — Papa?
ROBINSON *(se oprește din fredonat)*: Ești tu, Beatrice?
BEATRICE: Da, papa. Pot să-ți fac o dată vizită?
ROBINSON: Firește, copila mea! Poți veni oricînd. De ce mă vizitezi abia azi?
BEATRICE: Gîndeam că poate voiai să fii singur.
ROBINSON: Firește. Dar așa, ca acum, poți veni oricînd. S-a întîmplat ceva neobișnuit, de mă vizitezi astăseară?
BEATRICE: Unde să se fi întîmplat ceva, papa?
ROBINSON: În lume.
BEATRICE *(șovăind, imprecis)*: N-nu.
ROBISON: Așează-te aici, în fața mea. Dar mai întîi sărută-mă!
BEATRICE: Bună seara, papa!
ROBINSON: Bună seara, copila mea. Te-ai făcut mare. O să fii în curînd o adevărată domnișoară. Da' ce vîrstă ai acum?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

BEATRICE: Paisprezece ani, papa.
ROBISON: Nu-i cu putinţă! Paisprezece ani, deja! Şi nu mai ai nici codiţe?
BEATRICE: La început mama n-a vrut să mi le tai. Dar în clasa mea nu mai are nimeni codiţe. Stai în fiecare seară aşa, la foc?
ROBINSON: Da! N-am lumină în casă, iar serile sînt lungi şi întunecoase pe insula asta, deoarece soarele apune totdeauna la ora şase. Atunci aprind aici, afară, un foc, poate frig un peşte, mănînc şi mă uit la flăcări.
BEATRICE: Da' nu sînt ţînţari?
ROBINSON: Mai departe, în interiorul insulei, da. Dar aici, în cîmp liber suflă totdeauna vîntul dinspre mare.
BEATRICE: Aud vuietul mării.
ROBINSON: Poţi să vezi şi valurile care se sparg, după ce ţi-ai obişnuit puţin ochii cu întunericul. Colo, cele două dungi drepte, albe!
BEATRICE: Da! Ce frumos! Luminează cu adevărat.
ROBINSON: Luminează, într-adevăr. Asta provine de la nişte fiinţe mici, microscopice, care sînt fosforescente.
BEATRICE: Pot să vadă focul nostru şi vapoarele din larg?
ROBINSON: Fireşte că pot. Dar pe aici nu trece niciunul.
BEATRICE: Nici un vapor? Nici bărci de pescari?
ROBINSON: Nu, niciodată. În afară de propria mea bărcuţă.
BEATRICE: Şi în afară de vaporul care te-a adus aici.
ROBINSON: Fireşte.
BEATRICE: Şi de cel care vine să te ia.
ROBINSON *(nu chiar atît de sigur)*: Poate.
BEATRICE: Şi se poate sta ore întregi astfel la foc, nu-i aşa?
ROBINSON: Aşa li se pare tuturor oaspeţilor mei.
BEATRICE: Dar mai locuiesc şi alţi oameni aici, pe insulă?
ROBINSON: Nu. Mă refer la oaspeţi ca tine.
BEATRICE: Aha! Şi ai adeseori companie?
ROBINSON: Da. Aproape în fiecare seară, printre ei oamenii cei mai remarcabili, care n-ar păşi niciodată pragul locuinţei noastre de-acasă. Dar aici, la un foc în aer liber, sub acoperişul frunzelor baobabului, stau ore în şir. De pildă, prietenul meu Andreas, cu care am fost în Rusia în timpul războiului. Acum cîteva seri a fost aici Napoleon.
BEATRICE: *Împăratul* Napoleon?
ROBINSON: Da. Adică era deja detronat şi venea din Sf. Elena.
BEATRICE: Şi a stat de vorbă cu tine?
ROBINSON: Puţin. Mai mult a tăcut. A stat acolo pe trunchiul de copac, unde şezi tu, şi a desenat cu bastonul pe nisip.
BEATRICE: Ai văzut ce *anume* a desenat?
ROBINSON: Da, un N mare şi o coroană deasupra.
BEATRICE: Dar nu se mai vede nimic.
ROBINSON: O fi spulberat vîntul nisipul. I-am arătat ultimul meu tablou. Fireşt numai pentru că m-a întrebat de el. Dar pe urmă abia dacă s-a uitat la el. Pesemn că nu prea îi spunea mare lucru. În schimb mi-a descris amănunţit un tablo uriaş de Jacques Louis David: Încoronarea ca împărat a lui Napoleon la Notre Dam de Paris. Dar ăsta, la rîndul lui, nu-mi spunea *mie* mare lucru, deşi cunosc tablo Este expus la Luvru. Napoleon crede cu siguranţă că nu prea mă pricep la pictur
BEATRICE: Poate că ar fi trebuit să vorbeşti cu el despre politică!

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

ROBINSON: Da, mă gîndisem și eu la asta; dar mi-am dat seama repede că nu prea ne prețuia pe noi germanii. Cu cîteva excepții și printre ele se număra Goethe. I-a lăudat Werther-ul, dar nu părea să mai fi citit și altceva de el.

BEATRICE: Dar Goethe nu ți-a făcut nici o vizită?

ROBINSON: Ba da! Cîteva zile mai tîrziu. Și anume, cînd nici nu eram pregătit de vizite. Eram în mica mea barcă în golf, cred că cu undița, și priveam în apă. Cînd mi-am ridicat întîmplător ochii, ședea în fața mea pe bancheta cealaltă. La început nici nu l-am recunoscut.

BEATRICE: Dar, papa! Pe Goethe l-aș fi recunoscut *chiar* și *eu*, de la prima privire.

ROBINSON: Ușor de spus! Da, dacă ar fi fost în parcul din Weimar. Dar aici, în mările sudului și în aceeași barcă cu tine! În afară de asta nu purta nici obișnuita lui redingotă lungă și nici steaua pe piept, ci ceva care semăna a halat de baie; era, de bună seamă, haina lui albă de casă sau de dimineață.

BEATRICE: Ți-ai însemnat ce-a spus?

ROBINSON *(amuzat)*: Nu.

GOETHE *(cu un ușor accent din Frankfurt)*: Azi încă n-au mușcat în momeală?

ROBINSON: Ba da, excelență. Am și prins unul. Uite-l aici în coș.

GOETHE: Uimitor de intense și pure, culorile! Nu-mi amintesc să mai fi văzut cîndva ceva asemănător. Nici măcar în Italia. De fapt, splendoarea culorilor sporește cu cît mergem mai spre sud, atît la animale cît și în moda oamenilor. Un fenomen remarcabil și demn de reflectat asupra lui.

ROBINSON: Trebuie să spunem, de bună seamă, cu cît zonele sînt mai calde, excelență. Și, dacă am călători mai departe spre sud, am constata, cu siguranță, că splendoarea culorilor scade din nou, deoarece se face iarăși mai rece.

BEATRICE: De ce-i spui mereu excelență?

ROBINSON: A *fost* excelență.

BEATRICE: Și voia ca lumea să i se adreseze astfel?

ROBINSON: Așa se cădea. Și, cu cît îmbătrînea, cu atît mai multă importanță avea, pentru el, ceea ce se cădea. Dacă n-ar fi fost cu halatul de dimineață pe el, m-aș fi jenat, cu siguranță, să apar în fața lui cu ținuta mea — cămașă și pantaloni scurți.

GOETHE: Ca și Sicilia odinioară, priveliștea acestei insule îmi amintește de ostrovul prea-fericiților feaci. Atunci, în Sicilia, am vrut să scriu o piesă despre Nausicaa și divinul Odiseu care a îndurat atîtea. Dar a rămas neterminată.
— Dumneata ești pictor, nu-i așa?

ROBINSON: Da, excelență.

GOETHE: Atunci ar trebui să încerci odată tema asta, care se pretează de minune pentru un ciclu și îi oferă pictorului o mulțime de situații importante. Așa, de pildă, jocul cu mingea dintre Nausicaa și însoțitoarele ei, ca și personajul lui Odiseu trezindu-se, în primul plan al scenei, ar oferi un subiect încîntător, capabil să eleveze într-un mod cît se poate de fericit impresia senină pe care o produce această insulă, cu șirurile ei de coline domoale, cu grațioasele grupuri de palmieri și cu eterul azuriu. — Ce-ai pictat ultima oară?

ROBINSON: O pasăre. Un papagal.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

GOETHE *(își reține dezaprobarea)*: Hm, o pasăre! Un papagal! De fapt și anticii au reprezentat ocazional animale, totuși ... Infine! — Ai vorbit deunăzi cu împăratul?
ROBINSON: Cu Napoleon — da, excelență.
GOETHE: Ce destin infam l-a pregătit omenirea. Dacă l-ar fi ghilotinat, e drept că n-aș fi aprobat asemenea lucru, dar m-aș fi putut consola, totuși, cu asta, într-un sens mai înalt. Cu toate astea, pe acest om cu vocație întrutotul spre activitate, l-au pus într-un vid și l-au condamnat la o Robinsonadă.
ROBINSON: Dar la Paris nu era, oare, împăratul la fel de însingurat ca în Elba sau pe Sf. Elena?
GOETHE: Domnul meu, asta era însingurarea celui de pe culme. Și eu am fost — fie-mi îngăduit s-o spun cu toată modestia — însingurat decenii în șir și, totuși, eram activ în lume și pentru lumea, căreia nu m-am sustr — *(se întrerupe și trece într-un dialect frankfurtez)* Fii atent! Tocmai a mușcat un pește în momeală.

ROBINSON: Și după ce am tras peștele în barcă, bancheta pe care șezuse Goethe era goală.
BEATRICE: Ce păcat. Dacă n-ar fi fost idiotul ăla de pește, cu siguranță că Goethe ar mai fi spus ceva plin de duh și profund. — Da' ce sculptezi acolo, papa?
ROBINSON: Un cap de pasăre. Uite!
BEATRICE: Ce drăguț. Nu poți să mi-l dăruiești?
ROBINSON: N-ai decît să-l iei cu tine.
BEATRICE: Dacă mi-l dăruiești acum, am să-l păstrez în toate visele mele.
ROBINSON: De fapt voiam să fie capătul unei cozi de coasă. Dar acum să fie al tău. Cînd o fi gata, am să-l atîrn pe perete, în atelierul meu, și ori de cîte ori vei veni la mine în vizită, să fie al tău.
BEATRICE: Mulțumesc, papa. Ai un atelier?
ROBINSON: Ei, nu chiar ceea ce am numai noi, acasă, un atelier. Casa mea n-are decît o cameră. Dar o folosesc și pentru a lucra.
BEATRICE: Nu vrei să mi-o arăți?
ROBINSON: Acum e prea întuneric. Dar, dacă ai să mă vizitezi odată ziua, o să-ți arăt tot, și găinile și papagalul.
BEATRICE: Ai un papagal? Tare aș vrea să-l văd.
ROBINSON: Este foarte pestriț. Își are locul dincolo, în luminișul copacului, și s-a și culcat. Și cred că și tu ar fi trebuit să fii de mult în pat, copila mea.
BEATRICE: Da' nu sînt încă deloc obosită, papa. Și, în afară de asta, la noi acasă este acum încă înainte de prînz. Așa că nu e cîtuși de puțin tîrziu.
ROBINSON: Atunci trebuie să te duci la școală; și la școală nu e voie să dai frîu liber fanteziei.
BEATRICE: *Tu* îi dai frîu liber fanteziei *tale*, papa, și nu *eu* fanteziei *mele*.
ROBINSON: Deșteaptă ca un șarpe!
BEATRICE: Ce era în fantezia ta, papa, cînd erai de vîrsta mea?
ROBINSON: O insulă albă. Revenea necontenit, de cînd tata mă luase cu el în călătoria prin Extremul Orient. Pe vapor stau mai tot timpul lîngă balustrada bordului și priveam zilnic insulele de pe apa albastru-verzuie. Pe plăjile albe creșteau palmieri. Cînd l-am întrebat, odată, pe tata, de ce nu oprim acolo, mi-a răspuns: „De ce? Doar sînt nelocuite". Am trecut pe lîngă ele și ne-am oprit abia într-un port murdar, plouat. Dar, în fantezia mea, debarcam totdeauna pe una din insulele nelocuite și rămîneam acolo.
Apoi m-am făcut mai mare și mi s-a spus că pentru adulți nu există insule albe pe apa verzui-albastră. Doar uneori, întîmplător, întîlneam cîte unul care visase la fel ca mine și care îndrăznea s-o spună.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ISTORICUL DE ARTĂ *(Sală de curs, vocea creşte treptat în intensitate)*: ... Cu toate acestea arta plastică a Veneţiei are o trăsătură de uşurinţă, de seninătate, de degajare, de beţie a culorilor — Tintoretto! —, de colorit care transfigurează — Tizian! —, pe care aş vrea să-l atribui caracterului insular al oraşului. Poate de aceea s-a dus şi Dürer la Veneţia, cu toate că Florenţa sau Roma ar fi putut oferi mai mult artei sale.

Oamenii visează de fapt mereu la insule paradisiace: la preafericita insulă a feacilor, la legendara Atlantidă, la insula Cythera sau la Tahiti a lui Gauguin. Vor să se elibereze de lume şi de vină şi să împlinească, doar singuri şi faţă-n faţă cu dumnezeu sau cu zeii, toate cele pentru care a fost creat omul. Veţi obiecta, desigur, că Veneţia a fost totdeauna departe de situaţia în care acest vis devine realitate. Dar oare nu continuă să vibreze un sunet, o melodie a acestui vis *(vocea se stinge treptat)* în întreaga artă veneţiană?

ROBINSON: Beatrice, dar eşti încă aici! Abia ţi se închiseseră ochii.
BEATRICE: Tocmai auzeam un glas care cînta un cîntec. Nu dormeam, priveam doar la foc. Şi, deodată, cineva a cîntat un cîntec.
ROBINSON: Dar n-a cîntat nimeni aici.
BEATRICE: Dar l-am auzit. Ascultă, iar se aude. Vine de foarte departe.
CÎNTEC *(se întăreşte treptat, dar să nu fie adus prea aproape)*:

Tu eşti, o, ţara mea, Orplid
Ce-n depărtări luceşte,
Din mare-nalţi, pe ţărmu-ţi însorit,
Ceaţa ce-obrajii zeilor îi umezeşte.
Ape străvechi se-alină,
Întinerind, pe coapsa ta, copilă.
În faţa ta, zeiţă, se închină
Toţi regii ce ţi-s paznici, fără silă.

BEATRICE: Cunoşteai cîntecul?
ROBINSON: Da, înainte de-a veni tu, l-am fredonat. Pesemne că melodia mai plutea încă în aer.
BEATRICE: *(agitată)* Ce-a fost asta, papa?
ROBINSON: Ce anume?
BEATRICE: N-ai observat nimic? E cineva aici.
ROBINSON: Nu văd nimic. Unde?
BEATRICE: În văzduh. E înfiorător.
VINERI *(rîde tare)*.
BEATRICE *(speriată)*: Cine-i ăsta?
ROBINSON: Vineri.
BEATRICE: Un om?
ROBINSON: O, nu, — e-o *pasăre afurisită*
De firea-i nu se prinde nimic bun,
Şi truda ce-omenește am depus-o
Este pierdută-acum, pe veci, cu totul.
BEATRICE: Vorbeşti de-odată atît de ciudat, papa.
ROBINSON: Erau cuvintele lui Prospero.
VINERI *(mai aproape, continuă să rîdă)*.
BEATRICE *(cu teamă)*: Uite-l, iar. Cine-i ăsta?
ROBINSON: Vineri, papagalul meu. Uneori îmi vine să cred că e un om pe care l-a vrăjit Prospero.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

BEATRICE: Mi-e frică, papa. Cine a fost Prospero?
ROBINSON: Un duce de Milano, care știa să facă vrăji și care trăia pe o insulă împreună cu fiica sa.
BEATRICE *(țipă tare)*: Uite-l!
ROBINSON: Nu trebuie să te temi de el, copilă. N-o să ne facă nimic. Prospero e un vrăjitor bun.
BEATRICE: Dar se apropie de noi. O să ne vrăjească.
ROBINSON: Dă-mi mîna și atunci n-o să se întîmple nimic.
PROSPERO: *Copilă, pari atît de tulburată,*
Și-aș zice tristă. Vino-ți în fire
Căci ziua s-a sfîrșit. Iar oamenii
Ce i-ai văzut erau doar vis. Acuma
S-au destrămat cu toții în văzduhuri,
Și or pieri, la fel ca funigeii,
Palate, zgîrie-nori, biserici-nalte,
Și chiar pămîntul însuși s-o topi,
Cu tot ce-am moștenit, fără de urmă,
Nici spulber n-au să lase-n urma lor,
Precum închipuită-i scena asta.
Sîntem doar gînduri, vise. Viața noastră
De somn cuprinsă-i. Noapte bună, — adio.
BEATRICE *(ușurată)*: A fost tare prietenos. Și parcă vorbea în versuri.
ROBINSON: Nici nu-i de mirare! Este o idee a lui Shakespeare și a rostit cuvinte dintr-una din piesele sale. — Dar a spus „noapte bună" și acum trebuie să te duci cu adevărat acasă. Eu am să mai pun doar puțin nisip peste foc. Astfel o să am mîine dimineață jăratec și mangal și o să pot economisi un chibrit. Căci chibriturile trebuie să le păstrez pentru ocazii mai importante.
BEATRICE: Mai am o rugăminte, papa.
ROBINSON: Ei?
BEATRICE: Pe mama încă n-ai invitat-o.
ROBINSON: Nu.
BEATRICE: E tristă din cauza asta.
ROBINSON: A vorbit cu tine despre asta?
BEATRICE: Nu, dar știu eu. De ce n-ai invitat-o încă?
ROBINSON: Cred că fiindcă n-am prea îndrăznit. Dar nici eu n-aș vrea să fie tristă. Crezi că o să vină?
BEATRICE: Cu siguranță!
ROBINSON: Vrei s-o întrebi?
BEATRICE: Cu plăcere, papa. Mulțumesc. Și acum am să plec. Noapte bună!
ROBINSON: Noapte bună, copila mea!

CILLY: Bună ziua! Te deranjez de la lucru?
ROBINSON *(tresare)*: Cilly!
CILLY *(jenată)*: Mi-a spus Beatrice... m-a întrebat...
ROBINSON: Da, știu. Numai că m-am cam speriat cînd am auzit iar glasul tău.
CILLY: Și sigur că nu te deranjez?
ROBINSON: Nu lucrez. Doar sculptez un pic. Arăți la fel ca înainte.
CILLY: Eu abia te-am recunoscut, — cu barba asta.
ROBINSON: În prima lună încă m-am mai bărbierit; apoi am renunțat. Cine se bărbierește în singurătate e sclavul principiilor. S-au schimbat multe pe acasă?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

CILLY: Nu mai ești tu acasă.
ROBINSON: Da, dar nu la asta mă refeream.
CILLY: Am închiriat casa și am luat un apartament mai mic.
ROBINSON: Cu siguranță că ai făcut bine. Și încolo? Totul neschimbat?
CILLY: Întrebi atît de ciudat.
ROBINSON: Vreau să spun, nu s-a întîmplat nimic?
CILLY: Nu, nimic de seamă. Nu știu la ce te referi. Lumea e încă în ființă.
ROBINSON: Așa? Ai putut vinde tablourile?
CILLY: Nu le-am vîndut, fiindcă n-am avut nevoie să le vînd. Dar vin foarte mulți care ar dori să le aibă. — Acum cîteva luni a fost o expoziție a tablourilor tale. A fost un mare succes.
ROBINSON: Succesele mi-au fost totdeauna indiferente.
CILLY: știu
ROBINSON: Așadar, aici locuiesc. Colo, la umbra copacului cel mare, e casa. Este toată din lemn și din scoarță de copac, iar acoperișul este din stuf. E absolut suficient pentru clima asta. Însă n-am geamuri la ferestre, doar obloane pe care le închid seara. Bucătăria este deoparte, din pricina pericolului de incendiu.
CILLY: Ai construit singur casa?
ROBINSON: Nu. M-a ajutat echipajul bărcii. Erau băștinași. În trei zile a fost gata totul.
CILLY: Și după aceea au plecat iar?
ROBINSON: Da, după aceea barca a plecat îndărăt la Tahiti.
CILLY: Ai destulă mîncare?
ROBINSON: Nu tocmai variat, dar destul. Pește, ouă, găini. Și cultiv singur ceva porumb, grîu și roșii.
CILLY: N-ai ținut niciodată prea mult la mîncare.
ROBINSON: Nu. *(Pauză)*
CILLY: Vorbim numai despre lucruri secundare.
ROBINSON: Sînt pictor, nu vorbitor. Întotdeauna am păstrat tăcere asupra lucrurilor importante.
CILLY: Ai venit încoace din cauza mea?
ROBINSON: Nici din cauza ta și nici din cauza altcuiva. N-am scris asta în scrisoarea mea?
CILLY: Atunci de ce n-am putut să vin cu tine? Pentru asta aș fi renunțat la toate.
ROBINSON: Nu m-am îndoit niciodată de asta. Dar vreau să fiu liber și să nu datorez nimănui nimic. Și tot atît de puțin îmi datorează lumea mie.
CILLY: Cînd vrei să te întorci?
ROBINSON: Cînd va veni vremea.
CILLY: Contezi pe Arenas?
ROBINSON *(uimit)*: De unde îl cunoști pe Arenas?
CILLY: Am și eu secretele mele.
ROBINSON: Ai vorbit cu cineva despre el?
CILLY: Da, cu Klaus.
ROBINSON: S-a întors iar Klaus.
CILLY: Da. S-a întors.

ROBINSON *(agitat)*: Alo? Alo? E cineva aici? Alo?
KLAUS: Eu sînt.
ROBINSON: Klaus! Am simțit că nu eram singur și că sta cineva în spatele meu.
KLAUS: N-am vrut să te sperii. Te-am privit cum frigeai pește.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ROBINSON: Să-ți pun și ție unul la frigare?
KLAUS: Mulțumesc. Tocmai am mîncat pește la restaurant. Și îmi ajunge pește o dată pe zi.
ROBINSON: M-am gîndit adesea la tine, în ultima vreme; dar n-ai venit niciodată.
KLAUS: Știi, muncesc ca un cal; iar seara, după ce vin de la birou, de obicei fantezia mea nu mai rătăcește pînă în Oceanul Pacific. În afară de asta, nici nu ne-ai lăsat adresa ta. Dar e frumos aici. Ca într-un film.
ROBINSON: Îți place, așadar?
KLAUS: Pentru un timp mai scurt, poate pentru a petrece o vacanță. Firește că nu singur. Aici se face baie în pielea goală, nu-i așa?
ROBINSON: În afară de mine nu mai locuiește nimeni pe insulă.
KLAUS *(sceptic)*: Ei aș?
ROBINSON: Nici un om.
KLAUS: Ei, bine, n-am de gînd să cercetez. Ai vorbit de curînd cu Cilly?
ROBINSON: Da. A fost pentru prima dată de la... de doi ani.
KLAUS: De doi ani ești aici? Doamne, ar fi trebuit să mă ocup mai mult de Cilly în răstimpul ăsta. De fapt abia acum am învățat s-o cunosc și s-o prețuiesc mai bine. Suportă totul superb.
ROBINSON: Ce *anume* suportă superb?
KLAUS: Nefericirea ei.
ROBINSON: Despre ce nefericire vorbești? Am văzut-o abia acum cîteva seri și nu mi-a povestit nimic despre asta. Arăta ca de obicei.
KLAUS: S-a comportat minunat. Dar poate că mie mi-a spus mai multe decît ție.

KLAUS: Am crezut, Cilly, că tu știai de ce a plecat.
CILLY: Nu.
KLAUS: Cherchez la femme.
CILLY: Prostii!
KLAUS: Ai vorbit de o scrisoare pe care ți-a lăsat-o la plecare.
CILLY: E foarte scurtă; nu scrie nimic în ea despre asta.
KLAUS: În afară de faptul că vrea să culeagă impresii și să picteze.
CILLY: Asta am inventat-o eu, pentru că sună convingător.
KLAUS: Mă face și pe mine s-o cred; căci era totdeauna atît de obsedat de pictură, încît nici nu puteai sta de vorbă cu el. N-a făcut niciodată aluzie, mai înainte?
CILLY: Cînd eram plecată în vacanță cu Beatrice, a strîns totul și a lichidat toate afacerile. Iar cînd m-am întors, plecase; pe masă era scrisoarea lui.
KLAUS: Și atelierul lui?
CILLY: Golit. Tabloul, care se afla pe șevalet înainte de vacanță, lipsea.
KLAUS: Poate că l-a vîndut.
CILLY: Nu cred. Cu siguranță că încă nu era gata.
KLAUS: Dar ce tablou era?
CILLY: Crearea omului.
KLAUS: Avea dificultăți bănești?
CILLY: Nu. Altfel e sigur că n-ar fi plecat.
KLAUS: Tocmai. Totul mergea prea pe roate. Avea succes. Ceea ce-i lipsea era o nenorocire, o catastrofă. Să mai poți dispărea, în ziua de azi, așa, fără urme!
CILLY: Am găsit o urmă.
KLAUS: Despre asta n-ai vorbit niciodată.
CILLY: Nu. Își luase cu el cecurile de călătorie și le încasase la Manilla. De acolo am aflat că plătise cu ele un zbor pînă la Tahiti. Acolo se pierdea urma. Am

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

auzit doar că intrase în legătură cu un domn Arenas, un aventurier mexican, care avea un mic iaht cu motor. Arenas a încasat mai tîrziu, la Hongkong, un cec în contul nostru. Dar cînd am pus să-l caute, dispăruse din nou.
KLAUS: Atunci soţul tău trebuie să fie acum în China. Hongkongul nu este în China?
CILLY: Este în Oceanul Pacific.
KLAUS: De unde ştii asta?
CILLY: L-a găsit Beatrice. Trăieşte pe o insulă în Oceanul Pacific.
KLAUS: Aşadar, totuşi: cherchez la femme. O fată din Oceanul Pacific, nu?
CILLY: În afară de el nu mai locuieşte nimeni pe insulă. N-am văzut acolo, nici una din noi două, vreun alt om.
KLAUS: Ai fost şi tu acolo?
CILLY: Da.
KLAUS: Cu adevărat?
CILLY: Nu, fireşte că nu cu adevărat. Doar aşa... ştii tu.
KLAUS: Aha, înţeleg.
CILLY: Şi i-a povestit Beatricei lucrurile cele mai ciudate. De pildă, că are în fiecare seară oaspeţi: pe Napoleon, pe Goethe, pe Andreas.
KLAUS: Dar Andreas doar a căzut pe front.
CILLY: Da.
KLAUS: Poate că Beatrice înfloreşte un pic lucrurile.
CILLY: În orice caz nu atît încît să inveteze aşa ceva.
KLAUS: Dar asta e îngrozitor. Aţi observat la el şi mai demult simptome de genul ăsta?
CILLY: Nu. Fireşte, cînd picta în atelier vorbea adesea singur.
KLAUS: A fost totdeauna puţin cam ciudat. Dar Goethe şi Napoleon şi Andreas... Ce vrei să faci acum?
CILLY: Nimic.
KLAUS: Dar dacă starea lui se înrăutăţeşte?
CILLY: În rest a vorbit foarte raţional. Spunea că vrea să fie singur şi să nu datoreze nimănui nimic. Şi că nici noi nu-i datorăm nimic.
KLAUS: Atunci înseamnă că eşti şi tu liberă, Cilly?
CILLY: Da, de fapt înseamnă că sînt şi eu liberă.

ROBINSON: Dar, Klaus, ea n-a spus cîtuşi de puţin că e nefericită.
KLAUS: N-ai observat tu, asta e! Dar ea nu ştie de ce ai părăsit-o.
ROBINSON: Doar i-am spus că n-are nici o legătură cu ea.
KLAUS: Dar faptul că nu indici motivul o mîhneşte, fireşte.
ROBINSON: Dragul meu prieten, ajunsesem la o vîrstă cînd trebuia să mă hotărăsc, dacă vreau să fac compromisuri sau să duc la bun sfîrşit ceea ce-mi propusesem.
KLAUS: Dar ai fi putut să-i spui totuşi, în cîteva cuvinte, de ce te-ai retras aici.
ROBINSON: Dar e foarte simplu: pentru a picta, şi pentru că lumea prea se înghesuia în jurul meu şi îmi închidea perspectiva. Ochiul uraganului e singurul loc de unde poţi vedea cerul.
KLAUS: Asta-i tot?
ROBINSON: În cîteva cuvinte.
KLAUS: Şi crezi că altceva nu-i mai datorezi?
ROBINSON: Nu datorez nimănui nimic şi nimeni nu-mi datorează nimic.
VINERI *(de departe)*: Confuzie!
KLAUS: Cine a fost?

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

ROBINSON: A fost papagalul meu. E insuportabil de cînd a învățat să vorbească. Dă-te jos de pe bară, Vineri! Se îmblînzește abia cînd îi dau cu pămătuful de pene pe la ochi. Îi e teamă fiindcă sînt și pene de păsări răpitoare în el.
KLAUS: Frumoasă pasăre.
ROBINSON: Așa-i? Albastrul și galbenul-auriu și aripile roșii! L-am și pictat. Tabloul e atîrnat dincolo. Poți să întorci capul.
KLAUS *(ceva de mai departe)*: Tabloul mi-aduce aminte de — ori cum îi spunea zeului mexican al războiului?
ROBINSON: Nu știu.
KLAUS: Dar întocmai așa arată pasărea în tablou. Rea, cu un ochi rău.
ROBINSON: Așa îl are și în realitate. Știe prea multe.
KLAUS: De fapt ce e cu poveștile pe care le-a istorisit Beatrice despre oaspeții tăi?
ROBINSON: Poveștile sînt adevărate. Dar poți fi pe deplin liniștit, sînt absolut în toate mințile.
KLAUS: Ei, oricum! Napoleon, Goethe, Andreas ...
ROBINSON: Și cîți alții încă.
Acum cîteva seri a fost aici Schopenhauer. Era pur și simplu caraghios. Bătrînul domn nu mai voia să se întoarcă la Frankfurt, ci dorea să rămînă numai decît aici, împreună cu pudelul Atma. Firește că intenționa să se stabilească în partea cealaltă a insulei; aici, în partea mea, nu i se părea destul de singuratec.
Abia cînd i-am arătat că va trebui nu numai să-și frigă singur peștii, ci să-i și omoare, și anume lovindu-i cu capul de marginea bărcii — abia atunci i-a venit mintea la cap.
KLAUS: Hm!
ROBINSON: Dar, din pricina vizitelor acestora nu trebuie numaidecît să te îndoiești dacă mai sînt în toate mințile. Ești primul dintre oaspeții mei căruia i-a venit ideea asta smintită. La urma urmei nici cu voi nu discut altfel. Voi sînteți aici cu adevărat?
KLAUS: Cu adevărat? Nu.
ROBINSON: Ei vezi!

ROBINSON: Aa, Beatrice! E drăguț din partea ta că ai venit iar.
BEATRICE: Dar, papa, doar mă bucur totdeauna cînd am voie să vin la tine. Am așteptat atîta ca să mă inviți.
ROBINSON: Am terminat de sculptat capul de pasăre. Uite-l! E al tău.
BEATRICE: Mulțumesc, papa. Îl poți ține atît de bine în mînă. În clasă la mine n-are nimeni ceva atît de frumos. Ai mai avut oaspeți celebri și vrei să-mi povestești despre ei?
ROBINSON: Nu.
BEATRICE: Poate că n-ar fi trebuit să spun acasă nimic despre ei.
ROBINSON: De ce?
BEATRICE: Pentru că ei își închipuie că ești poate cam ... totul este poate cam ...
ROBINSON: Smintit?
BEATRICE: Da, dar eu nu cred una ca asta; și nici mama nu crede.
ROBINSON: Dar atunci cine?
BEATRICE: Unchiul Klaus.
ROBINSON: Îi spui unchiul Klaus?
BEATRICE: Da, papa.
ROBINSON: Vine, desigur, adesea pe la voi?
BEATRICE: Da, nu ți-am spus nimic despre asta?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ROBINSON: Că sînt adesea împreună? Nu. Adică, poate că n-am înțeles eu ca acum.
BEATRICE: Dar au voie să fie împreună, nu-i așa?
ROBINSON: Da, firește. Au voie.
BEATRICE: Unchiul Klaus a spus că tu vrei să fii liber și că atunci e și mama liberă.
ROBINSON: Bineînțeles. Este foarte corect. Vrea — cumva să se însoare cu mama?
BEATRICE: Dar, papa, doar e deja măritată.
ROBINSON: Cu mine, nu-i așa?
BEATRICE: Da, firește. Ce întrebări pui azi!
ROBINSON: Ai perfectă dreptate, Beatrice. Acum vreau să-ți arăt papagalul meu.
BEATRICE *(nedecisă)*: Daa?
ROBINSON: Nu vrei să-l vezi?
BEATRICE: Ba da. Mă gîndeam numai că o fi, poate, un om vrăjit.
ROBINSON: Ar fi trebuit să-ți spun încă de-atunci. Dacă aude una ca asta, te pomenești că își închipuie că e adevărat. Cînd l-am pictat, nu m-am mai putut înțelege cu el o săptămînă întreagă, fiindcă își închipuia că e un simbol. Și, cînd colo, nu e decît o pasăre obișnuită.
BEATRICE: Dar unde e?
ROBINSON: Pe o bară, în luminiș. O să-l auzi îndată. Cunoști cîntecul „Noi sîntem veseli tăietori de lemn"?
BEATRICE: Da.
ROBINSON: Atunci fluieră-l, dar numai primele note.
BEATRICE *(fluieră)*.
VINERI *(de departe, continuă cu iodlerele. Sunetul se stinge lent)*.

ROBINSON: Însfîrșit! Însfîrșit ai venit!
ARENAS: Aveți dreptate: v-am pus îndelung răbdarea la încercare. Și vă cer iertare, dacă v-am făcut să așteptați puțin. Nu v-am uitat.
ROBINSON: Nici nu ți-am văzut barca venind, domnule Arenas.
ARENAS: Vă rog, nu rostiți acest nume! În momentul ăsta călătoresc incognito, pentru că sînt într-o mică încurcătură.
ROBINSON: Dacă ai fi venit cu barca, ar fi trebuit să folosești canalul de intrare dintre bancurile de corali. Dar am supravegheat necontenit intrarea.
ARENAS: N-am venit cu iahtul. Doar *așa*...
ROBINSON: Ce înseamnă: doar *așa*. Te-ai obligat prin contract să treci iar pe-aici după doi ani, pentru a vedea dacă am nevoie de ceva sau pentru a mă lua, dacă doresc asta. Cei doi ani s-au împlinit de mult.
ARENAS: De o săptămînă.
ROBINSON: De trei săptămîni. Ți-ai dat cuvîntul de onoare.
ARENAS: Sper că nu vă îndoiți de cuvîntul unui om de onoare.
ROBINSON *(făcînd un semn cu mîna)*: Ei! — Unde ți-e barca?
ARENAS: V-am spus doar că sînt într-o mică încurcătură momentană. Iahtul s-a scufundat și se odihnește acum pe fundul marelui ocean. Am pierdut tot. Uitați-vă la mine. Nu mai am nici măcar bani să-mi dau costumul la călcat. Iar ghetele! — Nu-mi pot permite să-mi iau altele.
ROBINSON: Dar în buzunarul hainei văd o sticlă.
ARENAS: E aproape goală. Și nu știu, cînd și cum am să mai cumpăr alta.
ROBINSON: Asta e o născocire, că ți s-a scufundat barca.
ARENAS: Vă îndoiți din nou de cuvîntul meu?
ROBINSON: Da.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ARENAS: Lucrul ăsta mă jignește și mă decepționează foarte tare. În asemenea condiții trebuie să vă părăsesc din nou.
ROBINSON: Nu, vei mai rămîne aici, domnule Arenas! Unde e barca?
ARENAS: Mi-a fost luată. Sechestrată. Am căzut pe mîna unor șarlatani și escroci. Dar am să întreprind demersuri împotriva acestor pungași și n-am să accept nedreptatea. Am să mă adresez tribunalelor.
ROBINSON: Îți doresc succes. Dar unde sînt banii pe care ți i-am plătit ca acont pentru călătoria de întoarcere?
ARENAS: Banii?
ROBINSON: Ei, doar erai și atunci într-o mică încurcătură și, pentru siguranță, mi-ai cedat o mică cotă de participare la nava dumitale. Am încheiat și un contract.
ARENAS: Unde e contractul?
ROBINSON: Îl am aici.
ARENAS *(satisfăcut)*: Aici? Aha!
ROBINSON: Am plătit cu un cec.
ARENAS: Firește. Îmi amintesc. Din păcate a trebuit să-l încasez pentru a avea din nou numerar. Aveam cheltuieli urgente în legătură cu scufundarea iahtului.
ROBINSON: Credeam că a fost sechestrat.
ARENAS: Vreau să spun, cu sechestrarea.
ROBINSON: Și acum?
ARENAS: Pun bani deoparte. Mi-am dat cuvîntul de onoare că am să viu să vă caut aici. Și am să-mi țin cuvîntul de-ndată ce mi-o fi cu putință.
ROBINSON: Cît poate să mai dureze?
ARENAS: În orice caz, doar puțină vreme încă. Mai am încă de încasat diferite sume mai importante. O să trebuiască să-mi restituie iahtul și, atunci, prima călătorie va fi pînă la dumneavoastră. Beți și dumneavoastră?
ROBINSON: Nu, mulțumesc.
ARENAS: Doar o mică înghițitură. *(bea)* Nici n-ar fi ajuns pentru amîndoi. *(Șovăind)* Nu mai aveți cumva, din întîmplare, un pește, pe care să-l putem frige aici?
ROBINSON: Pește n-am, dar pot să-ți fac niște ochiuri.
ARENAS: Nu, nu, e prea mare deranjul. De altfel, familia dumneavoastră e de vină că n-am putut veni la timp încoace. Tocmai eram pe punctul de-a perfecta o afacere mai mare la Hongkong, cînd au pus să mă caute. Din cauza asta am fost nevoit să-mi întrerup brusc șederea la Hongkong, iar afacerea a căzut în baltă.
ROBINSON: Și pe unde îți faci veacul acum?
ARENAS: Pe drumuri. N-am o adresă stabilă, cîtă vreme mă aflu în asemenea condiții nedemne. — Da, dacă ați vrea totuși să-mi faceți niște ochiuri? Vreau să spun, dacă nu vă deranjează prea mult...
ROBINSON: Bine, vino. Aș putea să mănînc și eu, de fapt.
ARENAS: Mulțumesc. De altfel n-am nici un interes să vă las baltă aici, pe insulă. Aș putea să înștiințez familia dumneavoastră, acolo unde sînt. O să știu eu s-o găsesc. Firește ...
ROBINSON: Ce?
ARENAS: Firește că familia dumneavoastră ar trebui să-mi plătească anticipat două sute de lire sterline.
ROBINSON: Așadar, un mic șantaj?
ARENAS: Vă rog! Ce expresie! Dacă execut transportul îndărăt al dumneavoastră, pierd banii de drum pe care ar trebui să mi-i plătiți.
ROBINSON: În primul rînd, am și plătit călătoria de întoarcere ...

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ARENAS: Nu, ați achiziționat doar o cotă-parte din iahtul meu scufundat... mai curînd sechestrat.
ROBINSON: Și, în al doilea rînd, nu știu dacă șantajul dumitale o să aibe succes.
ARENAS: Bine, bine! Așadar o sută cincizeci de lire. Dar mai mult nu pot să reduc. În situația mea, trebuie să socotesc fiece șiling.
ROBINSON: Poate că familia nici n-o să plătească nimic pentru informația dumitale.
ARENAS: Puteți fi sigur, — o să plătească. Ce sînt o sută cincizeci de lire! Nici măcar două mii de mărci.
ROBINSON: Am adus la cunoștință familiei că nu-i mai datorez nimic și nici ea mie.

ROBINSON *(nu prea tare, ca pentru sine)* : Beatrice! — Beatrice! — Beatrice! —
BEATRICE: M-ai chemat, papa?
ROBINSON: Da, copila mea. M-am gîndit la tine. Scoate-ți haina de ploaie.
BEATRICE: Aș prefera să stau cu ea pe mine. Tocmai adormisem, cînd mi s-a părut că te-am auzit strigînd. Mi-am pus iute haina de ploaie pe mine și am venit. Aici a și răsărit soarele! — Ce e, papa? S-a întîmplat ceva!
ROBINSON: N-ai observat nimic?
BEATRICE: N-nu.
ROBINSON: Absolut nimic?
BEATRICE: Nu, papa.
ROBINSON: Dar eu am senzația că s-a întîmplat ceva. Numai că nu știu ce anume.
BEATRICE: Aici totul arată ca înainte.
ROBINSON: Da? Dar azi noapte s-a făcut în camera mea deodată o lumină orbitoare, ca de la un fulger, și cînd am deschis ochii, era din nou întuneric. Cum a putut fi atîta lumină noaptea, în camera mea, cînd obloanele de la ferestre erau totuși închise? Și, în plus, casa e așezată sub frunzișul des al baobabului.
BEATRICE: N-ai auzit nici un tunet?
ROBINSON: Nu.
BEATRICE: Poate că ai visat.
ROBINSON: Dar animalele zbierau, totuși, și erau agitate. Iar Vineri a strigat pentru prima oară numele meu. Ia uită-te la papagal!
BEATRICE *(strigă)* : Vineri! Vineri!
VINERI *(fluieră un fragment din „Tăietorii de lemn")*.
BEATRICE: E la fel ca și înainte și pare foarte mulțumit.
ROBINSON: Dar ia pămătuful de pene și ține-i-l în fața ochilor!
BEATRICE: Nu-i mai e frică de el.
ROBINSON: De ce oare?
BEATRICE: Nu știu de ce.
VINERI *(fluieră între timp mai departe)*.
ROBINSON: În timpul nopții era pe bara lui, în luminiș. A orbit.
VINERI *(scoate un iodler. Sunetul se stinge încet)*.

(Pîrîit într-un difuzor de radio, apoi dispare)
ROBINSON: Te mai pricepi la aparatele de radio, Andreas?
ANDREAS: Puțin. Prea multe n-am învățat la cursurile Wehrmachtului. Doar strictul necesar. — E cald aici la tine.
ROBINSON: Fiindcă încă mai porți mantaua militară.
ANDREAS: Dar m-am învățat așa, cu ea. Chiar voi m-ați îmbrăcat cu ea.
ROBINSON: Da, așa arătai mai ca lumea.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ANDREAS: Cred și eu. De-aceea nici nu vreau s-o scot. — Ce fel de aparat e ăsta?
ROBINSON: Un receptor cu tranzistori. La baterie. Șase volți.
ANDREAS: Aparate atît de mici încă n-am văzut.
ROBINSON: Nu, pe frontul din răsărit nici nu existau. Cînd îi dau drumul pîrîie mereu în difuzor.
ANDREAS: Are antena în el?
ROBINSON: Da, interioară.
ANDREAS: Bateria mai are destul curent?
ROBINSON: Trebuie să aibă. *(Pune aparatul în funcțiune, pîrîitul se aude foarte tare).*
ANDREAS: Ai scule aici?
ROBINSON: Un briceag.
ANDREAS: Nu, cu ăsta n-am curajul să umblu la un aparat atît de mic. Poate că tot bateria e de vină.
ROBINSON: Cînd l-am ascultat ultima oară, totuși, era în perfectă regulă.
ANDREAS: Cînd a fost asta?
ROBINSON: Poate cam acum un an.
ANDREAS: Ei da, e mult de-atunci.
ROBINSON: Dar tot se aude ceva cu el.
ANDREAS: Da, pîrîitul!
ROBINSON: N-am pățit așa, cîteodată, și-n război?
ANDREAS: Se-ntîmpla uneori. Dar asta n-avea nici o legătură cu războiul, ci cu condițiile ionosferei: furtuni magnetice pricinuite de petele din soare. Pe vremea aceea erau lucruri încă puțin cercetate. Astăzi probabil că știți mai multe cu privire la furtunile magnetice.
ROBINSON: Da, ele se produc acum și cu prilejul anumitor explozii. Deci asta ar putea să fie cauza?
ANDREAS: Probabil. Sau e de vină aparatul tău. În orice caz, eu nu te pot ajuta.
ROBINSON: Nu vrei să mai rămîi puțin aici?
ANDREAS: Cu plăcere. Cînd mi-ai povestit prima oară despre o asemenea insulă, n-am crezut că poate exista cu adevărat așa ceva. Mai ții minte cînd a fost?
ROBINSON: A fost cu o seară înainte.
ANDREAS: Da.
ROBINSON: Iar în seara următoare te-am adus pe sus în casa noastră țărănească. Era puțin după șase și se-ntunecase de mult. Nu știu dacă îți convine să vorbesc despre asta.
ANDREAS: Nu mă mai impresionează. Voi erați tăcuți cu toții.
ROBINSON: *Nici tu* n-ai scos nici o vorbă. Nici măcar n-ai gemut.
ANDREAS: N-aveam dureri. Probabil din cauza șocului. Mi-era doar sete. O parte din intestine atîrnau afară. Și, cînd Kostellek a vrut să-mi dea apă, am țipat, „au", de parcă m-ar fi călcat pe ele și m-ar fi durut. Am făcut-o doar pentru ca să vă înveselesc. Erați paliżi cu toții, iar Kostellek nu mai avea mult pînă să vomeze. Dar n-a rîs nici unul.
ROBINSON: Fiindcă buzele tale erau albe de tot.
ANDREAS: Apoi Kostellek mi-a vîrît intestinele în burtă la loc. Era un om care iubea ordinea. Mai trăiește?
ROBINSON: Nu. A căzut în vara următoare. Cum a fost moartea?
ANDREAS: Ușoară. Cel puțin la mine. Deodată m-am trezit că nu mai am serviciu, nici superiori, nici familie, nici prieteni. *(mai apăsat)* Nu mai datoram nimic lumii și nici lumea mie.
ROBINSON: Da, ce e?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ANDREAS: Știi tu bine. *(Continuă)* Ați spus „Tatăl nostru" sau poate numai *unul* dintre voi. Cine a fost de fapt?
ROBINSON: Eu. Te-a deranjat?
ANDREAS: Nu. Atunci eram singur de tot și însingurat. Cu excepția a ceea ce încă mai era în fața mea.
ROBINSON: Și ce era aceea?
ANDREAS: Nu știu cum să-i zic. Dar, cînd n-a mai fost în fața mea, eram mort.

(Pocnetul unui întrerupător)

ROBINSON: Azi a murit de tot. Doar cînd faci contactul și cînd îl întrerupi. Încolo a murit de tot.
CILLY: Cine a murit?
ROBINSON: Undele. Ieri am mai auzit cel puțin pîrîitul. Dar azi...
CILLY: Poate că e aparatul de vină?
ROBINSON: Poate și să nu fie.
CILLY: Ai vrut să vorbești cu mine?
ROBINSON: Da, Cilly, acum cîteva zile. Dar nu știu dacă mai trebuie să vorbesc acum despre asta.
CILLY: Despre ce?
ROBINSON: Am vrut să-ți spun că ești și tu, firește, liberă.
CILLY: Liberă de ce?
ROBINSON: De trecut.
CILLY: Dar nu vreau cîtuși de puțin să fiu liberă.
ROBINSON: Dar Klaus și Beatrice au făcut asemenea aluzii. De fapt, n-au spus nimic concret, dar...
CILLY: Chiar dacă ar fi spus ceva concret, n-au putut fi decît cuvintele fanteziei tale. Klaus este pentru mine un prieten gata să sară-n ajutor, ca totdeauna, nimic mai mult.
ROBINSON: Nimic mai mult?
CILLY: Nu. Doar îl cunoști și ar trebui să știi, că nu poate fi nimic mai mult pentru mine. Totul este exact la fel ca înainte; ca în ziua cînd ne-ai părăsit.
ROBINSON: Nu, totul s-a schimbat.
CILLY: De unde vrei să știi tu?
ROBINSON: O simt din tot ceea ce spuneți voi.
CILLY: Crezi într-adevăr spusele noastre? Oricum tot nu poți să ne transmiți prin alții decît ceea ce știam încă de-atunci. Ceea ce spunem noi este, totdeauna, doar trecut.
ROBINSON: Și ceea ce au povestit Beatrice, Klaus și Arenas?
CILLY: De asemenea. Sînt umbre, umbre într-o peșteră, posibilități, schițe ale viitorului. Tu poți schița infinit de multe posibilități de viitor. Poate că Arenas este acum în drum spre tine și că barca lui nici n-a fost sechestrată.
ROBINSON: Sau că fulgerul l-a orbit ca pe Vineri.
CILLY: Tot ce se poate.
ROBINSON: Ai văzut norul?
CILLY: Care nor?
ROBINSON: A trecut ieri seară pe la nord de insulă. Era înalt și încă mai lumina ca un soare, în timp ce aici jos, pe insulă și pe mare, se făcuse aproape întuneric. Poate că a căzut peste el și l-a ars.
CILLY: Tot ce se poate.
ROBINSON: De ce arăta Beatrice cu totul altfel ieri dimineață, cînd a fost la mine?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

CILLY: Ce era altfel la ea?
ROBINSON: E atît de greu de descris. Dar își ținea într-una mîna pe frunte și peste un ochi. — De ce nu răspunzi? Avea o haină de ploaie și n-a vrut s-o scoată. Ascundea ceva de mine.
CILLY: Crezi?
ROBINSON: Tu știi, trebuie să știi ce era. *(Cilly tace).* Stai atît de departe de foc. De ce nu vii mai aproape?
CILLY: Mi-ar fi prea cald.
ROBINSON: Și te-ai așezat așa ca să nu-ți văd partea dreaptă. Întoarce-te un pic, așa ca să te văd din față!
CILLY: Dar stau foarte comod așa.
ROBINSON: Și tu vrei să-mi ascunzi ceva.
CILLY: Ce anume?

(Pauză)

VINERI *(cîrîie speriat).*

ROBINSON: Nu se vede nimic.
ANDREAS: Firește că nici eu nu văd nimic. Măcar de-aș mai avea ochelarii! Dar i-am pierdut atunci, iar voi nu mi i-ați dat cu mine. Însă nu vreau să vă fac reproșuri din cauza asta; nu puteați prevedea că o să mai am nevoie cîndva de ei. — Și nici nu știu de ce mă chemi în fiecare zi?
ROBINSON: Mi-am închipuit că vii cu plăcere.
ANDREAS: Firește. De altfel tu ești singurul care își mai aduce aminte de mine. Ceilalți nici măcar nu mă mai visează. E ceva acolo în față?
ROBINSON: Unde?
ANDREAS: Lîngă stînci. Două degete mai la dreapta, apoi vertical pînă la orizont.
ROBINSON: Acolo — nu e nimic.
ANDREAS: Atunci, iartă-mă, te rog! De cînd ai locul ăsta?
ROBINSON: De mult. De peste un an. Pentru că aici sîntem sus și putem cuprinde cu privirea tot orizontul. Oare cît de departe om fi putînd vedea?
ANDREAS: Cînd e vizibilitatea bună? Ei, poate la vreo douăzeci — douăzeci și cinci — de aici de sus la vreo treizeci de kilometri.
ROBINSON: Nu e prea departe.
ANDREAS: Nu. Nici în cazul distanțelor de-aici de-afară.
ROBINSON: Oare de pe vapoare ne pot distinge de la o distanță de douăzeci și cinci de kilometri?
ANDREAS: Dar ce, trec vapoare pe aici?
ROBINSON: Nu, dar dacă ar trece vreunul, ar putea să ne distingă?
ANDREAS: Pe tine cu siguranță. Cu binoclul, firește. Ce crezi, ce mai binocluri aveam în război. Dar pe mine n-or să mă distingă nici cu binoclul.
ROBINSON: Nici pe mine nu m-ar vedea. Căci, oare, cine de pe vapoare o să cerceteze toate insulele cu binoclul?
ANDREAS: Ai putea să aprinzi focul, cînd trece un vapor. Ai chibrituri aici?
ROBINSON: Firește. Sper, numai, că mai sînt bune. Nu mă încumet să încerc unul, fiindcă mai sînt doar atît de puține.
ANDREAS: Lemnele tale sînt uscate?
ROBINSON: Da, dar am și lemne verzi, pe care pot să le pun pe foc. Asta pentru ziua. Fiindcă că fac fum și fumul se vede de departe. — Dar dacă, pur și simplu, nu mai trec vapoare?
ANDREAS: De ce să nu mai treacă vapoare?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ROBINSON: Fiindcă nu mai există oameni.
ANDREAS: Dar ai vorbit, doar, încă acum cîteva zile, cu Beatrice și cu Cilly. Ele sînt, doar, oameni.
ROBINSON: Da, dar arătau altfel decît înainte.
ANDREAS: Cum adică?
ROBINSON: Așa ca tine.
ANDREAS: Ai văzut asta precis?
ROBINSON: Nu. Au stat cu pardesiurile pe ele sau și-au acoperit fruntea cu mîna, ori au stat departe de foc.
ANDREAS: Atunci n-ai cum să știi.
ROBINSON: Dar Vineri a țipat, fiindcă le-a văzut.
ANDREAS: Vineri e orb.
ROBINSON: Poate că nu pentru orice. — Dacă s-a întîmplat cu adevărat, ar fi trebuit să fiu alături de ele.
ANDREAS: Atunci ai fi și tu *tot așa* ca mine.
ROBINSON: Probabil.
ANDREAS: Dar tu erai pe insulă și ai fost cruțat.
ROBINSON: Da, am rămas singur.
ANDREAS: Prea puțin probabil.
ROBINSON: Crezi că mai trăim în anul 41? Atunci, pe frontul de răsărit, așa ceva încă nu era posibil.
ANDREAS: Cu toate astea. Tu gîndești și faci totdeauna lucruri extreme.
ROBINSON: Din ce a orbit Vineri?
ANDREAS: Poate că doar au făcut o încercare. Doar tu însuți mi-ai povestit, că se fac uneori experiențe aici în Oceanul Pacific. Cu siguranță că n-a fost altceva.
ROBINSON: Dar Beatrice și Cilly, sînt sigur că nu mai arătau ca înainte.
ANDREAS: Atunci se prea poate să fi fost și un accident de automobil sau ceva similar.
ROBINSON: Crezi? Mda, dar pentru mine, totuși, n-ar fi nici o deosebire.
ANDREAS: Vorbim în vînt, de parcă am țese fără fire.
ROBINSON: Cam așa ceva a spus și Prospero: a aparenței țesătură fără de temei.
ANDREAS: Dar dacă nu s-a schimbat nimic?
ROBINSON: Crezi că e posibil?
ANDREAS: Firește. Beatrice o fi crescut. Cilly pesemne că a renunțat la casă și a luat un apartament mai mic. Dar, în rest, totul e ca înainte. Numai că nu ți-au spus-o. Nici nu puteau să ți-o spună. Așa, cum îți apar ție, sînt cu toții trecut. — Da' ce-ai acolo în mînă? Ia să văd!
ROBINSON: Cîteva pietre albastre de pe plajă.
ANDREAS: Cunosc țărmurile, sînt pline de asemenea pietre, de te dor picioarele cînd umbli desculț pe ele.
ROBINSON: Dar aici, nu. Aici plaja e numai nisip curat alb.
ANDREAS: Da, și?
ROBINSON: Pietrele erau așezate atît de ciudat. Ca un V. De parcă cineva ar fi început să scrie cuvîntul „Vină".
ANDREAS: Ești copil! Cine să vorbească sau să scrie nemțește aici, în Oceanul Pacific!
ROBINSON: Cine mi se adresează, îmi vorbește, firește, în limba mea.
ANDREAS: Hai, fugi de-acolo! Aruncă pietrele în mare.
ROBINSON: Mă tem că pe urmă se rînduiesc din nou într-un V. Vreau să le păstrez.
ANDREAS: Și să umbli cu ele la tine?

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

ROBINSON: Da.
ANDREAS *(după o mică pauză)*: Așadar vrei să te întorci acasă?
ROBINSON: Da. Voiam s-o fac încă demult.
ANDREAS: Dar nu trece nici un vapor pe aici.
ROBINSON: Nu. Și nici nu știu dacă o să vină Arenas.
ANDREAS: Ai degetele pline de vopsea. Ai pictat iar?
ROBINSON: Da, la tabloul pe care l-am adus cu mine. O să fie în curînd gata.
ANDREAS: Dar cîte tablouri ai pictat aici, pînă acum?
ROBINSON: Ei, poate vreo douăsprezece. S-ar putea să fie și mai multe.
ANDREAS: Oricum! Ai putea să faci o expoziție cu ele și să le arăți oaspeților.
ROBINSON: Da, m-am și gîndit la asta. Dar mulți dintre oaspeți sînt sigur că nu vor înțelege tablourile. Goethe s-a și încruntat numai cînd i-am *spus* că pictez un papagal. Și nici măcar n-a văzut tabloul. Iar Schopenhauer! Cînd o vedea că am pictat crearea omului, o să întrebe de ce am ales ca temă tocmai această acțiune ratată.
ANDREAS: Ai dreptate: poate că o expoziție pentru oaspeții tăi nu e lucrul cel mai nimerit. Nu faci decît să te enervezi și mai ai și neplăceri.
ROBINSON: Dar dacă iahtul lui s-a scufundat cu adevărat, iar Arenas s-a înecat odată cu el? Ceea ce mi-a povestit era, firește, o stupizenie. N-am crezut nici un cuvînt din ce mi-a spus.
ANDREAS: Cilly are dreptate; vorbim numai despre posibilități. Nu știm ce e în realitate.
ROBINSON: Cînd stau noaptea în fața casei, văd uneori vapoare care trec pe departe prin larg: luminile hublourilor și felinarele de poziție de pe catarge. Dar nu sînt decît stelele la orizont. Știi că linia de navigație cea mai apropiată e la cinci sute de mile spre nord?
ANDREAS: Vîntul suflă mai rece. Nu vrei să vii sub mantaua mea?
ROBINSON *(refuzînd repede)*: Nu. Nu mi-e frig. N-am nevoie de manta.
ANDREAS: E atît de largă încît ne ajunge la amîndoi.
ROBINSON: Nu, mulțumesc. Nu vreau.
ANDREAS: Am putea să mergem la tine acasă și să ne așezăm la foc. Voiai, doar, să-l inviți odată pe Richard Wagner. Poate vine azi în vizită. De pildă, pe Olandezul Zburător. Sau și mai bine: pe lebăda lui Lohengrin. Sau poți să-l și pui, firește, să vină de după colț și să fluiere marșul „Intrarea oaspeților" din Tannhäuser. Așa... *(fluieră, fluieratul se transformă într-o orchestră întreagă)*.
ROBINSON: Nu! *(Muzica încetează brusc)*
ANDREAS: De ce nu? Ar putea fi foarte amuzant. În zece minute se face oricum întuneric.
ROBINSON: Nu, o să rămînem aici și o să ne uităm pe mare pînă cînd nu vom mai putea distinge nimic.

Final

În românește de MIHAI ISBĂȘESCU

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Şire de paie — Litografie, 1907

VITALITATEA EXPRESIONISMULUI

KARL SCHMIDT-ROTTLUFF

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

UN MARTOR AL SECOLULUI

„În calitate de tineri care purtăm răspunderea viitorului, vrem să ne cucerim libertatea de acţiune şi de viaţă faţă de forţele cele mai conservatoare. Oricine ni se poate alătura, dacă redă nemijlocit şi nefalsificat ceea ce îl îndeamnă să creeze" — iată ce afirmau, între altele, semnatarii programului grupării artistice „Die Brücke" în anul 1906, atunci cînd, la Dresda, făceau cunoscute public lucrările şi concepţiile lor. Semnatarii se numeau E. L. Kirchner, A. Heckel şi Karl Schmidt-Rottluff — acesta din urmă iniţiatorul de fapt al grupării —, toţi studenţi în arhitectură care, în mod deliberat, nu au frecventat nici o academie de arte. Născut la 1 decembrie 1884, Karl Schmidt şi-a alăturat la numele de familie pe acela al localităţii natale, Rottluff lîngă Chemnitz (în prezent Karl Marx-Stadt). Impune, de la începutul carierei sale artistice, calitatea arhitecturală a imaginii. Perspectiva expresionistă şi interesul pentru rezolvările specifice cubismului s-au îmbinat fericit atît în grafica sa cît şi în pictură. Renaşterea xilogravurii prin expresionism este poate cel mai elocvent vădită tocmai în opera sa. El gravează în suprafeţe largi, cu evidentă aplicaţie pentru accentele masive şi pentru contrastul grafic. Ecourile fauvismului, aduse în cadrul grupării de la Dresda de către Pechstein, se vor prelungi şi în opera lui Karl Schmidt-Rottluff, dar mai ales pe linia influenţei lui Edward Munch. După mutarea, în anul 1911, a grupării "Die Brücke" la Berlin, deşi rămîn încă distincte cîteva note comune, fiecare artist în parte va urma un drum independent. Caracterul critic, faţă de academism mai ales, pe care l-a luat creaţia lor, a ţinut expresionismul într-un soi de con de umbră sub raportul recunoaşterii publice pînă în 1918 — la încheierea războiului —, şi a determinat, mai tîrziu, reacţia cunoscută a nazismului. Membru, din 1931, al Academiei de artă din Prusia, Karl Schmidt-Rottluff este exclus din aceasta de către fascişti, în 1933, pentru ca 4 ani mai tîrziu să i se confişte, din muzeele germane, 608 lucrări, interzicîndu-i-se, în anul 1941, să mai picteze. După război devine profesor la Academia de Arte din Berlin şi îşi reia activitatea, realizînd mai ales acuarele, xilogravură şi gravură cu dălţiţa în plăci de zinc. Limbajul său plastic a evoluat constant spre organizarea riguroasă a suprafeţei, cum şi spre o mare simplitate a expresiei.

Karl Schmidt-Rottluff: Autoportret — Litografie, 1906 ▶

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

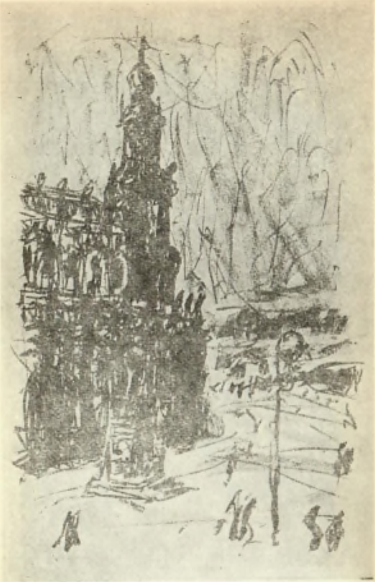

Biserica Curţii — Litografie, 1906

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

MIHAI NADIN

O vizită la Karl Schmidt-Rottluff

"Întotdeauna rămîne o punte de străbătut..."

Mă aflam în biroul profesorului Leopold Reidemeister, la Brücke-Museum *din Berlinul Occidental, instituție pe care, după ce s-a retras din funcția de director general al muzeelor orașului, o conduce. Muzeul însuși, cît și splendidele sale împrejurimi, explică această alegere.*

Petrecusem înainte cîteva ore de autentice revelații parcurgînd expoziția dedicată graficii lui Karl Schmidt-Rottluff, — dintr-un total de circa 650 de lucrări (cîte au supraviețuit anilor negrii ai terorii fascismului, cind alte sute de lucrări au fost distruse, nu mai puțin de 51 dintre ele fiind prezentate în expoziția, de tristă amintire, „Artă degenerată", pe care cămășile brune au organizat-o, cum se știe, la München) au fost prezentate o treime. Expoziția a fost prilejuită de aniversarea a 90 de ani de viață ai artistului. Aflînd că muzeul însuși, o construcție destul de recentă, perfect adaptată scopului pe care-l împlinește, este în mare parte datorat acestui ultim reprezentant în viață al grupării artistice Die Brücke, *am observat — apelînd la un firesc joc de cuvinte — că nonagenarul artist a devenit el însuși, după ce a fost animatorul grupului și autorul numelui pe care acest grup și l-a ales ca emblemă, o* punte *(Brücke) în timp.*

— Locuiește tot la Berlin?

— Da. Îl voi vizita mîine, vreau să-i ofer și catalogul expoziției, să-l anunț de dorința noastră de a organiza, în vara anului 1975, o expoziție a acuarelelor sale și, firește, să-l felicit cu prilejul aniversării. Mă puteți însoți. Trebuie însă ...

Da, a trebuit să fiu prevenit că artistul este astăzi aproape lipsit de vedere și că, fără să fi excelat niciodată în amabilitate, a devenit foarte greu abordabil. În rest, cum mi se spusese, totul depindea de felul în care se va simți într-o zi ca aceasta

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În cafenea — Litografie, 1914

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Singura imagine pe care o aveam asupra lui Karl Schmidt-Rottluff era aceea din tabloul dedicat grupului de către Ernst Ludwig Kirchner. Alături de Mueller, Heckel şi însuşi Kirchner apare figura unui tînăr cu cioc şi ochelari, surprins oarecum din profil (Alţi comentatori îl văd mai curind întorcînd spatele unui public imaginar, publicul snob al galeriilor de artă burghez-conformistă). Pare nervos, agitat. Văzusem tabloul cu puţină vreme în urmă — cînd nici nu bănuiam că voi avea prilejul să-l întîlnesc pe celebrul artist —, vizitînd excelenta colecţie a Muzeului Wallraf-Richartz *din Köln. Grupului* Die Brücke *— care a jucat, după cum se ştie, un rol de prim ordin în evoluţia expresionismului german — i s-au mai asociat, în afara celor înfăţişaţi în tabloul lui Kirchner, Fritz Bleyl, Emil Nolde şi Max Pechstein. Toţi, fără excepţie, sînt prezenţi, prin lucrările lor în casa lui Karl Schmidt-Rottluff (care a şi donat cea mai mare parte a colecţiei sale muzeului) — şi, simbolic, astăzi, la aniversarea sa.*

— La 90 de ani devii tu însuţi un obiect al curiozităţii. Toţi vor să te vadă, ba chiar vor să te atingă, parcă nevenindu-le să creadă că un om poate supravieţui un timp atît de lung... Ţi se trimit felicitări scumpe şi ţi se cer, pe un ton care exclude supărarea, amintiri ca unuia care vine (sau care se duce) dintr-o altă lume şi este purtătorul unor secrete teribile. Nu-mi deplîng destinul, însă mi-a devenit excesiv de greu să "fiu important". Dacă aş mai fi tînăr mi-ar fi mai uşor să împlinesc 90 de ani...

A încheiat glumind parcă. Dar e clar că, dacă ar putea, s-ar refugia, aşa cum a făcut-o, de atîtea ori în munţi, la Taunus. Continuîndu-şi parcă gîndul mărturiseşte :

— Nici la Taunus nu mai plec. N-are rost. Oricum nu mai văd aproape nimic. (În vara trecută, pentru prima dată, din acelaşi motiv nu mai plecase la mare, la Sierksdorf, o staţiune situată lîngă Lübeck). Îmi datorez longevitatea muncii mele de pictor, nu odihnei la munte.

Profesorul Reidemeister mă prezintă, în sfîrşit, pictorului.

— Sper că nu vei începe şi dumneata cu omagiile. Sînt prea bătrîn pentru ele. Ce am făcut, am făcut. Ce n-am făcut, rămîne altora. Întotdeauna rămîne o punte (eine Brücke) *de străbătut. Trebuie să ştii de unde pleci, mai exact să ştii de ce anume vrei să te desparţi. Numele grupării a sugerat unora doar intenţia noastră de a ajunge, cum s-a scris, după primele noastre expoziţii, pe malul celălalt. Adevărul era că acest "celălalt mal" nu era cunoscut. Ştiam doar, noi cei din grupul de la Dresda, pe ce drum nu mai voiam să mergem.*

Intervine profesorul Reidemeister :

— Am cercetat chestiunea aceea cu Franquet. Se pare că printre primele expoziţii itinerante Die Brücke *se află cea de la galeria* Dörnbandt, *din Braunschweig.*

Aveam să aflu, mai tîrziu, că în cursul unei conversaţii accidentale, artistul a evocat momentul în care prezentase o mapă de litografii negustorului de artă Arthur von Franquet. Originar din Braunschweig, profesorul Reidemeister s-a entuziasmat la gîndul că oraşul său natal — cunoscut ca un centru destul de conservator, a putut juca un rol în istoria acestei grupări. Cercetînd arhive şi presa timpului el a identificat o expoziţie

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

datată 8 iulie 1906, deci cu cîteva luni înaintea celei prin care, la Dresda, Die Brücke *se impunea ca o grupare distinctă, cu un program bine definit.*

— Ne-au reproșat duritatea expresiei. Nu mi-a plăcut niciodată duritatea, deși am făcut abuz, în xilografii mai ales, de contrastele puternice. Îmi pare rău că nu se află astăzi aici și Munch. Aș mai fi avut atîtea să-l întreb. Deși nu știu ce aș mai putea face cu răspunsurile. Îmi aștept moartea, nu pentru că nu iubesc viața, ci pentru că sensul pe care l-a avut pentru mine este acum pierdut. Tot ce știu și tot ce pot spune — dacă cineva vrea într-adevăr să asculte, nu doar să audă, un bătrîn de 90 de ani vorbind — se leagă de nevoia de a fi demn, de a nu face concesii, nici ca artist și nici ca om.

Plajă — Desen, 1915

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Femei în grădină — Desen, 1915

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Apus de soare pe chei — Desen 1910

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Masks

WANDA SACHELARIE VLADIMIRESCU

"The artist forgets all prologues, his and everybody else's: he forgets everything as soon as he faces his canvas". Under the spur of ardent confession, the man who gave this definition to the painter's condition is Rouault, whose name might be looked upon as one of the abiding tutelary stars of Wanda Sachelarie Vladimirescu's art. There she is, in

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

front of her easel, stoutly applying herself to work, with a kind of Vermeeresque sedulousness, while in the background — the same as in a painting of the illustrious Dutch master — we perceive the quiet shade of a large monochrome map: the artist seems so engrossed in the inexhaustible field of painting, in its compellingly actual problems, that she has no time to indulge — at any rate, she would not feel it necessary — *in explaining* herself. Her eyes gazing earnestly at that never-ending mark of interrogation which every work of picture is, with a sort of bracing perplexity in her countenance, Wanda Sachelarie Vladimirescu stands aloof, beneficially so, miles away from placid self-sufficiency. In the inner formula of her spirit the precision of wit is alloyed with a kind of explosive shyness, a paradoxically civil truculence, quite cultivated, yet unshakeable, through which she turns all her work into a virulently immediate confession, nevertheless keeping ready for fresh openings, which implies the torment of ever renewed attacks upon the same theme.

She would, as if to excuse herself for the boldness of her proposition, that, as far as painting is concerned "she can see nothing before having set to her work". As a matter of fact hers is a deeply *Expressionist* frame of mind. And not without reason: Expressionism—with everything it implies in point of volitional committment — stands at the opposite pole of sensory contemplation, for it does mean the priority of *action* to the *image*. If in this spirit, action — prior to representation — lies at the beginning of any creation, "the image, be it optical or mental, can by no means pre-exist to action: the image *is* not; it is being made", wrote Giulio Carlo Argan in a comment on the poetics of Expressionism. Hence the peculiar importance of technique in Expressionism, the spiritual and moral value of its technicalities which do not simply amount to some moment of transposition, but rather to a birth proper: the artist's action thus becoming a living conscience of new *genesis*, irradiating a sense of bleeding, dramatic joy.

We think of the Expressionistic meaning of this attitude in the spirit of peculiar openness required by the admirably mature — yet never mimetic — options of our artist, miles away from the vague notions of a certain Expressionism whose echoes are still to be found with several artists, in the way of some aesthetical Satanism. Wanda Sachelarie Vladimirescu's problems are on the contrary rigourously creative, in that trend of responsible gravity typical of serious European tradition. There is nothing literary about it — the artist is for instance usually disconcerted when having to give titles to her paintings. Moreover, one feels nothing of that frenzied facility which the ex-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Emblem

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

orcizing of inner demons would at times bestow on some of the Expressionisists: that all too easy success of such an exorcism inducing most of them to fall short of a really innovating progress and, as to the trend itself, causing it to degenerate rapidly into the condition of a simple *écriture*, the fracture of lines and the whipping of colours becoming mere gesticulation elements among the properties of the artist's cooled down pathos.

It seems that beyond outworn tags, beyond any historical significance of limited purport, Wanda Sachelarie Vladimirescu retrieves from Expressionism its anxiously vital spirit: its flexible articulation of lines and surfaces which, in the artist's gouaches, for instance, comes very near to fluidity, an attribute dependent not so much on the quality of matter, as on the explosive force of the painter's creative spirit. The present exhibition, with its plentiful and quite remarkable number of gouaches, all of them of an acute complexity, certainly contribute to create the feeling that one has to do with an open *studio*, a place where the artist's fertile modesty, breaking up the creator's pride, prompts the eye to return in tireless interrogations over already acquired victories.

The on-looker will find in Wanda Sachelarie Vladimirescu's paintings instances of unforseeable, though quiet, elements of novelty, free from whimsical bewilderment. Contemplating this germination, not only of forms, but also of problems, one becomes aware of the rigours of creation's birth. Such is, for instance the case of the nervous, stemlike figures in the gouache entitled *Spanish Dance*: they appear to rise, and yet they keep reverting to some inner point of their own, an abode of memories and dreams. It may be that this is the explanation of the curiously exotic impression aroused by some of these images. Such are the artist's fluid dusks, twilights in toned-down shades, huge watchful eyes, waiting for something to herald throughout the great maze of the world; such are the waves of memories laid bare as an enormous protective fan over the frenzies of fleeting transience; one may perceive some fatidical feeling of peace, for instance in the figure on the poster, in others as well, which make us think of Copt art — or even, further back — of ancient Egyptian images: thus in the ample picture entitled *Joy* we come across figures partaking in some Pharaonic sense of the contour, making up, as it were, a cheerful mark of exclamation against the lashing background of azure heights. But with her, even such explicit references to Indian or Asiatic exoticism, should be taken without the usual tinge of picturesque; to be sure they do not stand for lost memories of the archaeological East, but for the Orient of man soul's inner disponibilities, a cardinal point where the dynamic force of poetry originally took its

@Asociatia Ziaristilor Independenti din Romania

Indian dance

source: it is the poet's Orient, a true blaze of promises and of liberty for the soul, the one which turns everyday performances not into escapes from the real, but into glaring flames of a much greater resonance. If the flow of such a vehemence cannot be restrained from gushing out, if on the contrary it is to be endlessy sustained in applied recurrences and metamorphoses, one may wonder how the balance between the *inachevé* and the *fini* can be achieved in such an art? In the outstanding case of Roualt, as someone put it, *l'inachevé* is the moment when we get the line still running like a creeper which has not found yet the tree to whom to submit; the moment when colour and form alike are still fumbling for their gravity—not immobility—centre, the moment when none has attained yet a state of saturation. Wanda Sachelarie Vladimirescu's lines seem to be

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

running on for ever, following inner orbits of their own, not unlike a network of plural energies unable to come to a stop, even when their directions seem to close up. Thus gravity has little to do with the finding of a given centre as, with her, everything in a certain sense is a *centre*, everything partaking in the same quality of exacerbated saturation. Unlike a certain typically neo-Expressionist attitude inclined to expanding itself in a baroque manner, it is interesting to note that Wanda Sachelarie Vladimirescu's achievements are significantly condensed to the core in an original *continuum*, annuling the distinction between the *peripherical* and the kernel: one is faced with a netting of resolute density, actually keeping in check easier outbursts of uncontrolled buoyancy. In such a nervous trituration of the image, layed out to the very edges of the visual field, where a plasm of unexhausted energies make up and break down the scenery of the world, all space was bound to bear the profound imprint of the human presence, fundamentally opposed to the idea of mere landscape. Free from narrative or true-to-nature conformism, Wanda Sachelarie Vladimirescu's art is yet irrepressibly figurative.

Its aim is the human figure in the dialectics of its deeply fleeting caducity. That feeling of transience — one more sign of the artist's convergence upon Expressionism — accounts for the difficulty of distinguishing between the homely and the beautiful. With her these are but aspects of one single dimension, and this is where the moment — one would be tempted to say, the ideal character — of her art is to be found. If inner tension plays the part of a counterbalance for the artist's scorn of cheap seduction, with Wanda Sachelarie Vladimirescu, Expressionism is by no means a *rhetoric of the deformed*, but rather a typical abolition of contrasts in the act of creative tension which is not without entailing a rejection of systematic breaks encroaching abusively upon the stream of life.

Not accidentally, some of the artist's *Textures* — drawings and important paintings as well — on show at this exhibition, seem to have a symbolical purport; the painter's fluency, which goes far beyond what might be called the Expressionistic jerk of the line, could be symbolically synthezised in the figuration of the ancestral act of weaving, the image of the mythical woman sitting at her loom, a Penelope, unremittingly waiting — a true emblem of perseverence in the harmonious, yet uncertain craft of handling and knitting the ends of unending threads. On the ample harp of such a loom, the artist's thought wanders at ease in search of a sense of continuity for *the works of man*: that subtle interplay of steadiness and brittleness, of illusion and reality may be traced back in

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Weaving
like
Penelope. . .

© Asociația Ziariștilor Independenți din România

the figurative representation of an outstanding forerunner, Velázquez, we think of one his best paintings, *The Weavers*. Notable exegetes, Tolnay for instance, have interpreted *Las Hilanderas* as a poetical manifesto, full of allegorical meanings: the weavers at work, in the act of transposing in the key-note of everyday activity the ages-old dispute setting at odds Pallas-Athene and Arachne; with the latter chastised by the goddess for her craft, considered to be the very paragon of human pride, — the arrogance of man's skill, provokingly balanced against divine inspiration.

Wanda Sachelarie Vladimirescu is far from affording the feeling of presumptuous pride in her own efforts. The arduous labour underlying the continuous metamorphoses displayed by her painting is not clustering into the vanity of multifariousness. One would rather say that, in such experiences, we have to do with a secret and generous quest of unity in multiplicity: such for instance is the case of her figurations of *advance*, in which the composite action and succession of moments seem to gravitate around a vertical trunk, as in the lofty flowering trinity of female bodies to be seen on the capital of the well-know column in ancient Delphi. To be sure, this has nothing to do with the demonstrative accents of a cerebral scrutiny, as in the famous modern analysis *Nude walking downstairs* — which could naturally arrest attention as a reference point for our artist's drawings; her particular case is that of a bewildered assumption of *balance* between the architectonic and the vital. In the glide of a walking man's progress, in her representation of advance, there is a curiously tender and unobtrusive seriousness which makes the bodies linger expressively, as if they were living columns, reluctant to rocking, unless slow and gentle. The more strikingly original is the artist's bias for steadiness, as we note that several of her paintings display a fascination with the theme of levitation. Yet, taking a close look at these and at others as well, such as the ones featuring the human figure's sublimation through dance, we may recognize the handsome proficiency of a stride which is the artist's own hallmark, a typical progress never running astray. Tellingly, the painter's *Victory* is not a winged Nike, but an earthly strong-footed Iris, a walking silhouette, hastening forward, wrapping up her message in an aureole of rainbows. Her Victory is a tension *toward*, rather than sheer complacency *in* achievement: this, no doubt, is art's anxious quest and deepest reward for Wanda Sachelarie Vladimirescu.

DAN HĂULICĂ
Translated by ANDREI BREZIANU

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

O contribuție remarcabilă la adîncirea contactelor culturale româno-americane

Nu de mult, Academia de Arte a Statelor Unite și Asociația Americană de Istoria Culturii au decernat Premiul internațional *Emerson* lui Dan Grigorescu, director în acel moment al Bibliotecii Române din New-York. Premiul — care se acordă anual, începînd din 1957, "pentru contribuții esențiale la cunoașterea unor culturi din alte țări decît aceea în care trăiește autorul" — fusese primit, printre alții, de Will Grohmann, Alfred H. Barr Jr., Mario Amaya, Dora Vallier, Ralph T. Scott.

La ceremonia înmînării premiului, T. T. Olson, președintele Asociației americane pentru promovarea artelor vizuale, spunea: "Din țara care l-a dăruit lumii artelor pe Constantin Brâncuși, ajung pînă la noi ecourile unor preocupări constante de a interpreta cultura universală din perspectiva unei civilizații specifice, a unei experiențe spirituale străvechi. Profesorul Grigorescu a publicat mai multe studii referitoare la arta secolului al XX-lea, la literatura modernă (cu precădere anglosaxonă), studii care se disting printr-un admirabil spirit de sinceză, prin aptitudinea de a explica faptele de cultură pe temeiuri filosofice ferme, prin capacitatea de a așeza artele vizuale și literatura într-un peisaj cultural larg, umanist".

Printre ecourile stîrnite de eveniment, de menționat ar fi comentariul postului de radio al Universității Yale care releva, cu acest prilej, viziunea comparatistă a lui Dan Grigorescu, "prin intermediul căreia fenomenul artelor vizuale, și cel al artei cuvîntului se integrează într-un tot organic, ceea ce permite stabilirea unor relații mai fertile decît acelea ce se desprind din cercetarea separată a fiecărei arte și a modalității ei de expresie".

Profesorul Victor Brombert, șeful catedrei de literatură comparată a Universității Harvard, spunea la o întîlnire româno-americană organizată în New Hampshire: "Însăși prezența unei Biblioteci Române la New-York, al cărei director e profesorul Grigorescu, demonstrează largile posibilități de cunoaștere culturală reciprocă pe care le creează o politică înțeleaptă a țărilor din diferite continente. Premiul *Emerson* consfințește un efort consecvent de construire a unor punți între națiuni".

Iar Herman Neumann, comentatorul postului new-yorkez de radio WNYC, vorbea despre "calitatea intelectuală a studiilor referitoare la cultura lumii moderne publicate de Dan Grigorescu, modul convingător în care reliefează aportul artei și literaturii românești la definirea culturii universale din această epocă".

Contribuind cu însuflețire, dăruire și competență la extinderea și diversificarea raporturilor culturale româno-americane, activitatea recentă a profesorului Dan Grigorescu, desfășurată atît la New York cît și în țară, reprezintă o premisă de bun augur pentru cunoașterea reciprocă a celor două literaturi, țări și popoare, în spiritul luminos și constructiv al documentelor conferinței general-europene de la Helsinki.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

«Synthesis»

Numărul inaugural (I, 1974) al revistei anuale editate de către Comitetul Național de literatură comparată sub auspiciile Academiei de Științe sociale și politice reprezintă un eveniment cultural și științific de prim ordin, menit să trezească interesul susținut al unui larg public de cititori. În paginile acestui număr prefațat de cuvîntul profesorului Mihnea Gheorghiu, *Synthesis* grupează contribuțiile aduse de o seamă de prestigioși specialiști români și străini, privind tematica majoră înscrisă în programul Colocviului de literatură comparată ținut anul trecut între 13—15 septembrie la București. Intervențiile la acest colocviu, atît în ce privește formularea cît și spiritul lor, s-au înscris într-o problematică de certă actualitate culturală și ideologică. Un prim grupaj axat pe cercetare fundamentală cu caracter programatic, privește *relațiile dintre literatura comparată și științele sociale contemporane*, chestiune mult dezbătută în contemporaneitatea noastră, într-un cadru în care statutul comparatisticii literare tinde să devină pertinent față de mutațiile culturale petrecute pe plan internațional și în aceeași măsură pe planul literaturilor naționale. Cel de al doilea grupaj, intitulat *Iluminism și romantism : continuitate sau discontinuitate*, constituie un corolar și în același timp o ilustrare pragmatică a pozițiilor teoretice de principiu luate în prima parte. Găsim aici o serie de studii consacrate investigării trăsăturilor specifice și elementelor de inter-condiționare și tensiune proprii climatului ideologic și cultural al epocilor iluminismului și romantismului european.

Prin conținutul lor valoros, articolele acestor grupaje, ca rezultante ale dezbaterilor colocviului amintit, marchează încă un moment semnificativ în contextul rodnicei colaborări mondiale ce caracterizează activitatea Comitetului internațional de literatură comparată. În afara congreselor și colocviilor internaționale periodice — ultimul congres a avut loc la Montreal, Canada, în septembrie 1974, bucurîndu-se de o masivă participare a specialiștilor de pe toate meridianele lumii — Comitetul coordonează lucrări de mare anvergură, cum este *Tratatul de istorie a literaturilor europene*, la a cărui elaborare își aduc un binevenit aport și specialiștii români. În cadrul investigării relației dintre comparatistică și cercetarea inter-disciplinară, o serie de comunicări au luat în discuție statutul comparatisticii în raport cu noua dimensionare a culturii contemporane, în raport cu complexitatea contextului informațional și operativ din știința contemporană.

Constatînd existența și funcționarea cu succes a cercetării inter-disciplinare în științele sociale și în cele ale naturii, — ceea ce a dus chiar la crearea unui domeniu științific inedit cu profil inter-disciplinar cum este ecologia, David Malone (S.U.A. — *Comparative Literature and Interdisciplinary Research*) determină o serie de exigențe ce trebuie împlinite pînă la acceptarea statutului de "complexă confruntare" sau "inter-disciplinaritate" pentru domeniul comparatisticii literare. După părerea autorului, trecerea de la *multi-disciplinaritate* (însemnînd cooperare între domenii și metodologii heterogene) și de la *extra-disciplinaritate* (însemnînd un superficial transfer de procedee dinspre alte științe spre literatură) la *inter-disciplinaritate*, este posibilă numai în condițiile creerii unei cooperări cu caracter organic între știința literaturii și alte științe sociale sau pozitive, în condițiile coordonării efective a codurilor științifice specifice fiecărei discipline în parte.

În aceeași ordine de abordare a statutului inter-disciplinarității, se remarcă lucrările ce evidențiază afinități de structură și metodologie între: comparatistică și etică (Cornelia Comorovschi, România, *Ethics and Comparative Literature*), între comparatistică și sociologie (Mihai Novicov, România, *La littérature comparée et la sociologie de la littérature*), între comparatism și semiotică (Douwe W. Fokkema, Olanda, *Method and Programme of Comparative Literature*, literatură comparată și filo-

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

sof a istoriei (Nina Façon, România, *Littérature comparée et philosophie de l'histoire*), comparatism și stilistică (Vera Călin, *A Stylistic Approach to Comparative Literature*). Aceasta din urmă subliniază importanța afirmării codului retoric și stilistic în demersul comparatisticii, ceea ce ar constitui un *modus* al viabilității acestei discipline. Distingem în cadrul aceleiași prime secțiuni lucrări consacrate relației dintre comparatistică și anumite modele culturale prevalente într-o epocă sau alta. Nicolae Balotă în *Das Widersprüchliche im Gegenwartsroman*, stabilește categoriile antinomice ce guvernează scriitura românească contemporană: *Real* și *Non-Real*, *Prezentare* și *Reprezentare* (Vorstellung/Darstellung), *Cunoaștere* și *Realitate*, *Epic* și *Non-epic*, *Sens* și *Non-sens*, *Identitate și Non-identitate a realului și a raționalului* etc. Funcționalitatea acestor categorii este raportată la rădăcinile existențiale și socio-culturale ce au generat o estetică atît de tensionată cum este cea a romanului contemporan. O intenționalitate similară are și lucrarea lui D. F. Markov (U.R.S.S. Проблемы теорий сравнительного литературоведения в связи с исследованием художественных течений XX-века) insistîndu-se în plus asupra valențelor ideologice și a ponderabilelor pe care le prezintă lupta de idei și contextualitatea politică în raport cu teoria literaturii comparate în secolul XX. Alexandru Dima (*Le comparatisme dans le cadre de la science littéraire et de l'étude du spécifique national*) și Ion Zamfirescu (*La littérature comparée dans le contexte de la culture roumaine moderne et contemporaine*) se referă la modalitățile de configurare națională (și respectiv românească) comportate de programatica literaturii comparate. Relația între literatura generală și metodologia comparatisticii reprezintă un alt centru de interes al celor două lucrări. Alexandru Duțu (*L'étude comparée des modèles culturels et des formes d'universalité*) întreprinde o cercetare a modului cum opera literară, ca structură mentală specifică, în același timp ca element al unui model cultural general sau determinat, este congruentă cu o ambianță socială dată. Situația complementară, "chipul în care modelul cultural inspiră formarea unui model de umanitate" este relevată în egală măsură. Plecînd de la definirea dimensiunii ideatice, ca fiind esențială și universală în orice fapt de cultură, Zoe Dumitrescu Bușulenga (*Littérature comparée-Histoire des idées*) marchează indicii cei mai evidenți ai complexului program de cultură pe care-l comportă cadrul de tranziție de la cultura de tip iluminist la cea de tip romantic. Se cercetează, în consecință, soluțiile de continuitate culturală și ideologică dintre iluminism și romantism, atît pe plan european cît și pe plan românesc. Pentru acest din urmă caz, autoarea propune un simbol anamorfotic în personajul Toma Nour din *Geniu pustiu*. Această comunicare ilustrează modul cum cea de a doua problematică dezbătută, privind contactele și delimitările între iluminism și romantism, se inserează în grupajul inițial.

Și în cel de-al doilea grupaj remarcăm cum o serie de autori sînt preocupați de evoluția conceptelor, în timp ce ceilalți sînt interesați mai mult de aspectele naționale și sociale ale demersului cultural și artistic. Adrian Marino (*Au carrefour des Lumières. Transformations du concept de Littérature*) constată o devenire procesuală a conceptului de literatură, marcată de o progresivă delimitare între concepția culturală și cea creatoare între *literatură* și *beletristică*, ce asimilează funcțiile estetice ale primei entități. Ceea ce ar culmina cu opoziția finală, petrecută în romantism, dintre *literatură* și *poezie*, sau, mai explicit și în termeni pereni, între *proză* și *poezie*. În aceeași ordine a semnificării dialecticii de concepte specifice acestei răscruci a civilizației europene care este secolul luminilor, se înscrie și comunicarea lui Romul Munteanu (*L'idée de génie à l'époque des Lumières et du Sturm und Drang*). În schimb, Zoran Konstantinovic (Austria) (*Le conditionnement social des structures littéraires chez les peuples du sud-est européen à l'époque du romantisme*) este interesat de descrierea unui model istoric, fundat sociologic, al fazelor succesive ale

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

romantismului în țările sud-estului european. În aceste țări romantismul prezintă o fizionomie mult mai bogată și mai derutantă în raport cu alte zone europene. Paul Cornea, (*Les "lumières" roumaines et leur image dans l'historiographie actuelle*) subliniază importanța teoretică și operativă pe care a avut-o în contemporaneitatea cercetării românești noutatea definirii unui "iluminism" autohton, cu fizionomie specifică. Alexandru Balaci (*Traits caractéristiques du romantisme italien*) remarcă valențele patriotice și revoluționare ale romantismului italian, ce cristalizează, în același timp, tradiții progresiste ale Renașterii și epocii luminilor, marcîndu-se o continuitate de atitudine în cultura Italiei. Roger Bauer (R. F. Germania, *La nouvelle école romantique, jugée par la critique viennoise*) tratează un aspect particular al romantismului, anume receptarea doctrinei schlegeliene în mediul saturat de clasicism și academism al Austriei de la începutul secolului XIX. O notă aparte prezintă comunicarea lui Eric D. Tappe (Anglia) (*Victorian Glimpses of Romanian Literature*), ce menționează atestări și traduceri mai puțin cunoscute din literatura română prezente în decursul secolului XIX în Anglia.

ALEXANDRU CIZEK

Permanentă preocupare față de literatura română

Îndelungata și rodnica activitate a publicației sovietice *Literatura contemporană în străinătate* (*Sovremennaia literatura za rubejom*), a făcut-o de mult cunoscută și apreciată în cercurile celor ce se interesează de mișcarea literară din zilele noastre.

Aria de geografie literară a acestei publicații care apare sub formă de culegeri de șase ori pe an, este într-adevăr vastă, demnă de a fi subliniată pozitiv prin orizontul ei larg de informare. Pe lîngă toate literaturile socialiste își află prezența în paginile acestor culegeri marea majoritate a altor literaturi ale lumii, fie că este vorba de unele ce ne atrag atenția prin inedituI lor, cum ar fi cea din Trinidad, din Nigeria, fie că este vorba de spații mai depărtate, mai puțin cunoscute, mai rar abordate cum ar fi Peru, Bolivia, Irlanda, fie, dimpotrivă, de literaturi binecunoscute, cu veche tradiție și prestanță, cum ar fi cea franceză, engleză, germană, americană, etc.

Literatura română își află un loc prestigios în paginile acestor culegeri și ne facem o plăcută datorie să menționăm că alături de redactorul șef G. Zlobin aflăm în calitate de redactor șef adjunct pe Irina Ogorodnicova, veche și cunoscută traducătoare din literatura română. Dealungul anilor de apariție, care au depășit un deceniu, *Literatura contemporană în străinătate* a prezentat sistematic și continuu operele cele mai de seamă ale scriitorilor români. Zaharia Stancu a fost făcut cunoscut nu numai prin scrierile sale în proză din ultimii ani, dar și cu creațiile sale poetice, recenzîndu-se volumul de versuri *Sabia Timpului*. Publicația și-a făcut totdeauna un țel din a ține la curent pe cititorii sovietici cu operele noi ale lui Mihai Beniuc, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Eugen Barbu, Marin Preda etc. Totodată ea a desfășurat o muncă asiduă și utilă de popularizare a generației mai tinere de scriitori români. Astfel au fost recenzate toate romanele lui Alexandru Ivasiuc, inclusiv *Apa*, de cîteva ori publicația s-a oprit asupra nuvelelor și romanelor lui D. R. Popescu. Generația poetică Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu datorează și ea în parte acestei publicații popularitatea largă de care se bucură în Uniunea Sovietică. Se cuvine subliniat pozitiv interesul față de generația de prozatori intrați relativ mai recent în literatură, dar care s-a afirmat cu mult prestigiu în anii din urmă, cum ar fi Platon Pardău, Bujor Nedelcovici, Romulus Guga etc.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

În egală măsură publicația se ocupă și de critică și istorie literară, făcînd cunoscute cititorilor sovietici lucrările cele mai interesante ale lui George Călinescu, Tudor Vianu G. C. Nicolescu, Al. Dima, Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion etc.

Scrise cu reală competență, de buni cunoscători ai literaturii române (K. Kovaldji, L. Dolgușeva, M. Fridman, I. Kojevnikov, I. Zaiuncikovski etc.), aceste recenzii și, articole constituie nu numai un mijloc de informare binevenit, dar aduc totodată și un element de apreciere, de comentariu critic, și estetic, constituind căi reale și utile de acces la cunoașterea fenomenului literar din țara noastră.

TATIANA NICOLESCU

Peisaj românesc

Peisaj românesc se intitulează interesantul reportaj închinat țării noastre în numărul pe luna iunie al revistei leningrădene *Neva*. Autorul său, Nikolai Paklin, corespondentul la București, de un număr de ani, al ziarului *Izvestia* a publicat și publică regulat în coloanele ziarului pe care-l reprezintă articole, însemnări, note despre viața culturală, economică, artistică din România. Probabil, în parte din asemenea impresii mai vechi consemnate în materiale publicistice, în parte din preocupări mai speciale, din întîlniri și discuții cu oamenii, din cunoașterea la fața locului a vieții noastre s-au născut aceste eseuri. Ele sînt de fapt cîteva capitole dintr-o carte întreagă pe care N. Paklin a consacrat-o țării noastre, intitulată *Pămîntul românesc înnoit* și care urmează să vadă lumina tiparului într-un viitor apropiat. Vor fi cuprinse aici tablouri și peisaje bucureștene și constănțene, pagini închinate Dobrogei și transformărilor care au făcut din acest ținut, altădată atît de sărac, una din regiunile cele mai bogate ale țării. Bărăganul renăscut și Oltenia zilelor noastre, Brașovul, centru turistic și industrial, Valea Jiului cu harnicii ei mineri, sînt tot atîtea capitole din viața noii Românii în cartea lui N. Paklin. Prezentul se îmbină cu trecutul, planul economic, politic cu cel cultural, dînd acestor reportaje și eseuri un interes deosebit.

Eseurile publicate în revista *Neva* au o unitate tematică, sînt capitole despre artă, despre oamenii de artă și litere, informînd pe cititorul sovietic despre creația lui Al. Ciucurencu, Vida Gheza, Corneliu Baba, Aurel Baranga. În carte va mai figura și un eseu închinat lui Mihai Beniuc. Ideea în sine merită a fi relevată pozitiv, eseurile acestea aducînd în totalitatea lor o deschidere foarte utilă pentru cititorul sovietic spre viața artistică din țara noastră. Desigur, ținuta lor este mai ales publicistică, fără pretenția de a suplini cercetări savante sau specializate, în schimb au avantajul de a fi accesibile unui public foarte larg prin vioiciunea exprimării, comunicarea directă cu cititorii, abordarea simplă a problemelor. Autorul este incontestabil un ziarist cu experiență și în același timp un om nu lipsit de talent literar. Metoda pe care o urmează în aceste eseuri este cea a realizării unor micromonografii de personalități și caractere umane. Comentariul asupra picturii lui Al. Ciucurencu sau al sculpturilor lui Vida Gheza este indisolubil legat de prezentarea artistului, de relatarea discuțiilor purtate cu el, de introducerea unor interesante știri și date biografice, de incursiuni în istoria politică și culturală a României la diferite etape, astfel încît cititorul își face o imagine cuprinzătoare asupra caracterului, a firii omului, asupra crezului său artistic. Creația se înscrie în acest context și devine mai lesne de înțeles, iar comentariul asupra ei mai pregnant.

Abordarea complexă dă eseurilor o valoare documentară ce nu este de neglijat, iar pentru cititorul sovietic, ea poate avea un caracter de revelație chiar, de inedit în orice caz, imprimîndu-le totodată o anume rotunjime, de portret finit și multivalent.

I. N.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

«Literatura na Świecie» și scriitorii români

Valoroasa revistă lunară poloneză *Literatura na Świecie*, al cărui colegiu de redacție se dovedește mereu atent față de fenomenul cultural românesc, publicînd cu regularitate «confesiuni» ale traducătorilor polonezi de literatură română, prezintă în primul său numărul (nr. 1 (45) — 1975) un amplu reportaj literar semnat de Danuta Bienkowska. Binecunoscuta scriitoare și tălmăcitoare de literatură română și-a consemnat cu vervă și nedezmințită simpatie impresiile adunate în călătoria de studii întreprinsă în țara noastră anul trecut (mai—iunie 1974). *Convorbiri cu prietenii români* sînt intitulate modest paginile care evocă amintirea lui Arghezi în casa muzeală din strada Mărțișor, întîlnirile de lucru cu etnologul Romulus Vulcănescu, ale cărui *Măști populare* vor vedea în curînd lumina tiparului în R. P. Polonă, impresiile surprinzătoare prilejuite de vizitarea «cimitirului vesel» din Săpînța.

Întîlnirile cu scriitorii Constantin Chiriță, Paul Everac (în legătură cu acesta se notează audiența de care se bucură dramaturgul român la Radio și Televiziunea polonă), Ion Hobana, Alexandru Ivasiuc, Fănuș Neagu, Titus Popovici, Marin Preda, Nichita Stănescu, cu criticul Nicolae Manolescu, sînt creionate alert și cu seriozitate totodată, pentru a oferi cititorilor polonezi fizionomii veridice de creatori români contemporani pe tărîmul literaturii și criticii — și Danuta Bienkowska nu-și ascunde aderarea la opinia lui Nicolae Manolescu: «critica literară se deosebește de proza artistică numai prin procesul de creație ... căci ea nu are datoria de-a explicita opera literară, ci de-a formula probleme și de-a găsi răspunsuri».

Aprecierile Danutei Bienkowska, informațiile despre scriitorii mai sus menționați, și despre operele lor, au un caracter documentar de mare eficiență pentru publicul polonez, care pe această cale se familiarizează cu unele aspecte ale scrisului românesc contemporan. Ele sînt utile și pentru publicul nostru, întrucît autoarea nu uită niciodată să semnaleze operele traduse în limba polonă și prețuirea de care au beneficiat din partea cititorilor polonezi. Grație Danutei Bienkowska, putem sesiza deci pulsul interesului pentru literatura românească de astăzi în republica prietenă.

RODICA CIOCAN IVĂNESCU

«Hamlet în castelul lui Kafka»

Sub acest titlu, criticul francez Mathieu Galey comentează în coloanele revistei «Les Nouvelles Littéraires» spectacolul «Hamlet» prezentat de Teatrul Nottara pe una din scenele pariziene.

După ce arată că «shakespearologia este o știință în permanent progres» — valențele de regie și interpretare în acest domeniu ale unor personalități celebre ca Lawrence Olivier, Peter Brook, Jean-Louis Barrault sau Marcel Maréchal dovedind că «imaginația este o mină cu prodigioase resurse» — Mathieu Galey subliniază că românul Dinu Cernescu, în versiunea sa hamletiană «reușește încă să ne uimească».

Pentru regizorul român, «Hamlet — eroul prin excelență — trece în planul al doilea și «to be or not to be»-ul capătă un sens nou în măsura în care tînărul prinț al Danemarcei nu mai este decît o marionetă manipulată cu viclenie de conspiratorii în slujba lui Fortimbras. În această versiune — foarte «polițistă» a tragediei shakespeariene, într-o manieră de roman istoric de spionaj — Horatio joacă rolul determinant. El este sufletul blestemat al regelui Norvegiei, inspirînd toate actele lui Hamlet, care crede că acționează liber; în realitate atitudinea sa decurge dintr-o ineluctabilă necesitate: condițiile sînt «coapte» pentru ca Danemarca în decadență să cadă în stăpînirea puternicului său vecin: Fortinbras nu va avea decît să «culeagă» moștenirea ce-i era promisă dinainte.

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Prilej pentru Mathieu Galey de a constata [illegible] acest ecleraj — fără a solicita textul cît de puţin [illegible] între textul şi acţiunea dramatică şi o prezintă sub o lumină [illegible] nouă. Elsinore devine un «castel» kafkian, clocotind de [illegible] neîncetat — în toate colţurile culoarelor — comploturi şi asasinate. [illegible] lui Polonius capătă o semnificaţie politică, pe cînd moartea lui [illegible] nare providenţială, îndepărtind ultimul obstacol serios din calea lui [illegible]. Fireşte, demonstraţia este poate uneori dusă în mod sistematic [illegible] izbit de puterea sa de evidenţă ».

În concluzie, criticul francez subliniază creaţia «excelentului actor Ştefan [illegible] în rolul lui Hamlet.

ALEXANDRU BACIU

O antologie de science-fiction românească în franceză

Cunoscuta editură pariziană Marabout a tipărit recent — în remarcabile condiţii grafice — un mănunchi de povestiri de science-fiction româneşti selectate de Vladimir Colin, cu o prefaţă cuprinzătoare de Ion Hobana.

Presa franceză de specialitate a făcut o bună primire antologiei româneşti de science-fiction. Astfel, în suplimentul literar al cunoscutului cotidian parizian *Le Figaro* din 6 septembrie a.c., Michel Nuridsany scoate în evidenţă însemnătatea antologiei: « Micile povestiri reunite de Vladimir Colin (autorul volumului *Dinţii lui Cronos* apărut la editura Laffont şi al *Pentagramei* — la editura Marabout) mărturisesc o fantezie dezlănţuită şi se scaldă într-un haz zănatec şi dulos. Ele sînt tipice pentru povestirile de science-fiction din Est, care, contrar celor "made in SUA" ne oferă o viziune optimistă şi constructivă».

În acest sens, comentatorul citează din interesanta prefaţă a lui Ion Hobana următorul pasaj concludent: «Povestirile nu văd viaţa în roz. Ele nu cred într-un viitor de sărbătoare perpetuă. Dar ne conving că prin eforturile, suferinţele şi chiar sacrificiile sale, umanitatea îşi va putea găsi drumul fericirii».

a.b.

O revistă jugoslavă publică un nou eseu al lui G. Călinescu

Revista jugoslavă *Stvaranie* din Titograd, reproduce după *Secolul 20* (nr. 4/1974) textul eseului postum al lui G. Călinescu, *Civilizaţie şi cultură*, în traducerea poetei Florica Ştefan. Ideile călinesciene menite să stimuleze aspiraţiile spre creaţia durabilă de valori spirituale şi tehnice vor trezi cu singuranţă interesul cititorilor jugoslavi şi vor găsi audienţă largă, mai ales în lumea contemporană, unde ţările mijlocii şi mici sînt hotărîte să-şi aducă propria contribuţie la intensificarea schimburilor şi îmbogăţirea patrimoniului universal.

Dialogurile noastre

În cadrul propice al acordurilor culturale existente, se extind şi devin tot mai strînse relaţiile directe ale *Secolului 20* cu reviste similare din străinătate. Semnalam deunăzi vizita în schimb de experienţă a unui redactor de la *Nagyvilág* din Budapesta. Consemnăm de astă dată prezenţa printre noi a profesorului Jerjy Niecikowski,

@Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România

un al doilea mesager în acest an al revistei varşoviene *Literatura naświecie* (Literatura în lume). Colegul polonez ne-a împărtăşit aspecte instructive din activitatea redacţiei pe care o reprezintă şi a putut, la rîndul său, să se informeze asupra preocupărilor noastre imediate şi de perspectivă, să-şi facă o imagine documentată despre concepţia care stă la baza alcătuirii revistei noastre, a felului cum se structurează profilul fiecărui număr. Un loc special în discuţii l-au ocupat, evident, modalităţile adecvate pentru a contribui mai mult la cunoaşterea reciprocă a valorilor literare şi artistice din ţările noastre. Şi de o parte şi de alta s-au furnizat, în acest sens, sugestii concrete, care atestă eficienţa întîlnirilor nemijlocite şi necesitatea întreţinerii pe mai departe a contactelor astfel stabilite. Redactorul revistei poloneze şi-a încheiat călătoria de studii la noi printr-o scurtă şedere la Neptun, în ambianţa Casei de creaţie a scriitorilor, unde a avut ocazia să se întîlnească şi să cunoască o serie de creatori şi critici şi astfel să-şi lărgească sfera documentării începute la Bucureşti.

CORECTURA: LIDA IGIROŞIANU

Întreprinderea Poligrafică „I.P. 13 Decembrie 1918"

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

PREZENTAREA TEHNICĂ
SANDA GUSTI

Secolul 20

REDACȚIA: CALEA VICTORIEI, 115. TEL. 50.71.28
ADMINISTRAȚIA: ȘOSEAUA KISELEFF, 10 — TEL. 18.33.99
BUCUREȘTI

Lei 7

43 804

@Asociația Ziariștilor Independenți din România